

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

FETİHNÂMELER'DEKİ HADİSLERİN
TESBÎTİ VE TENKİDİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Veli ATMACA

HAZIRLAYAN

Harun ER

ELAZIĞ-2007

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

FETİHNÂMELER'DEKİ HADİSLERİN
TESBÎTİ VE TENKİDİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez ...../...../2007 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Üye

Yrd. Doç. Dr. Veli ATMACA

(Danışman)

Üye

Yukarıdaki jüri üyelerinin imzaları tasdik olunur.

Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

FETİHNÂMELER'DEKİ HADİSLERİN TESBÎTİ VE TENKİDİ

Harun ER

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

2007, Sayfa: VII+89

İslâm ve Türk İslâm devletlerinde, kazanılan savaşlar sonunda alınan yerleri, komşu ülke hükümdarlarına, ülke içinde de şehzâde ve valilere bildirmek amacıyla hazırlanan belgelere Fetihnâme adı verilmektedir. Ayrıca Müslüman Türk milletinin, savaşları emperyalist bir maksatla yapmadıklarının, aksine önceki idarecileri tarafından ezilen, zulme uğrayan insanlara adaleti götürmek ve din-i mübini bütün insanlığa ulaştırmak niyetiyle yapıldığının bilgilerini vermektedir. Fetihnâmeler, yerine ve muhtevasına göre zafernâme, seferâme, gazavâtname, beşeratnâme veya tehditnâme olarak da isimlendirilmektedir.

Dini ilimlerde delil olarak kullanılan hadisler, kültürümüzün ürünü olan Fetihnâmelerde de zikredilmiş ve bu eserlerin muhtevâsına çeşni kazandırmıştır. Fetihnâmelerde ki hadislerin tespit ve tenkidiyle ilgili çalışmamız bir giriş ve İki bölümden oluşmaktadır.

Girişte, çalışmada kullanılan yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde Fetihnâmelerden genel olarak bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, ise konuyla ilgili hadisler verilerek bunların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalışma bibliyografya ile sona ermektedir.

Anahtar Kelimeler: Fetihnâme, Zafernâme, Gazavatnâme, Fetih, Harp

ABSTRACT
Master Thesis
THE DETERMINATION AND CRITICISM OF HADITHS IN THE
FETIHNÂME

Harun ER
The University of Fırat
Social Sciences Institute
Basic Islamic Sciences
Main Department of Hadiths
2007, Page: VII+89

In Islam and Turkish Islam nations, the documents that are prepared to inform the conquered places in the wars to the emperors of neighbouring nations, and in the nations to prince and the governor of province, are called “Fetihname.” And also, it informs that Turkish Muslim societies didn’t battle with an imperialist aim, on the contrary to provide justice to the people who faced persecution by their former governor and for the aim of conveying the belief of God to all of the people. Fetihnâmes are called, Zafernâme, Sefernâme, Gazavetnâme, Beşaretnâme or Tehdidnâme according to their contents and spaces, too.

Hadiths that are used as evidence in religious scholarships, are mentioned in Fetihnames that are the products of our culture, and bring in diversity to content of these products. This study, relevant to determination and criticism of Hadiths in Fetihname, is composed of one introduction and two chapters.

In the introduction chapter, we give information about the methods and technics that are used in the study. In the first chapter, we mention about fetihnames generally.

In the second chapter, hadiths are given, related to subject and these are evaluated. And in the third chapter, Hadiths are given, related to subject and these are evaluated. This study ends with Bibliography

Key words: Fetihnâme, Zafernâme, Gazavetnâme, Battle.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ.....	1
1.Araştırmanın Metodu ve Sınırları.....	1
2.Araştırmanın Kaynakları.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

FETİHNÂMELERİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

1. FETİHNÂMELER'İN MENŞEİ VE ÖNEMİ.....	3
1.1. Fetihnâme Geleneğinin Başlangıcı.....	4
1.2.Fetihnâmeler'in Tarihi, Hukukî, Siyasî, Askerî, Edebi ve İlmi Değeri.....	5
1.3.Fetihnâmeler'in Yazılış Sebepleri ve Gayeleri.....	9
1.4. Fetihnâmeler'i Kaleme Alan Kişilerin İlmi, Siyasî, İdari Durumları.....	10
1.5. Fetihnâmeler'in Yekûnu Hakkında Bilgiler.....	12
1.6. Fetihnâmeler'in Muhafaza Edilmesi Ve Arşivlendiği Yerler.....	15
2.FETİHNÂMELER'İN ŞEKLİ VE MUHTEVASI.....	17
2.1.Fetihnâmeler'in Şekli.....	17
2.1.1.Fetihnâmeler'in Yazılmasında Kullanılan Yazı Malzemelerinin Özellikleri.....	18
2.1.2.Fetihnâmeler'de Genellikle Kullanılan Yazı.....	19
3. FETİHNÂMELER'İN MUHTEVASI.....	20
3.1.Fetihnâmeler'de Tarihi Bilgilere Atıflar.....	23
3.2. Fetihnâmeler'de Ayet ve Hadislerin Kullanım Sebepleri.....	25
3.3. Fetihnâmeler'de Harp İle İlgili Bölümler.....	28
3.3.1.Harp Öncesi İle İlgili Bilgiler.....	29
3.3.2. Harbin Seyrine Dair Malumât.....	30
3.3.3. Harp Sonunda Yapılması Gerekenlerle İlgili Tespit Ve Öğütler.....	33

İKİNCİ BÖLÜM
FETİHNÂMELER'DEKİ HADİSLERİ TESPİTİ, TAHRİCİ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

1. FETİHNÂMELER'DEKİ HADİSLERİN TESPİTİ VE TAHRİCİ.....	38
1.1.Harp Öncesi İle İlgili Âyet Ve Hadisler	43
1.2.Harbin Seyri İle İlgili Âyet ve Hadisler.....	46
1.3.Harp Sonrasıyla İlgili Âyet ve Hadisler.....	47
2. FETİHNÂMELER'DEKİ HADİSLERİN SİHHAT İTİBARIYLA	
DEĞERLENDİRİLMESİ	47
2.1.İlk Râviye Göre Değerlendirilmesi.....	48
2.2. Kaynakları İtibariyle Değerlendirilmesi	49
2.3. Sıhhati İtibariyle Değerlendirilmesi.....	50
2.4. Hadisleri İtibariyle Fetihnâme'ler.....	52
SONUÇ.....	53
AYETLERİN FİHRİSTİ	56
HADİSLERİN FİHRİSTİ.....	57
FETİHNÂMELER'İN LİSTESİ.....	58
EKLER	74
BİBLİYOGRAFYA.....	86
ÖZGEÇMİŞ.....	90

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.t.	: adı geçen tez
a.s.	: Aleyhisselam
b.	: ibn
Bkz., bkz.	: Bakınız
c.c.	: Celle Celaluh
C.	: cilt
ev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
Ktp.	: Kütüphanesi
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
No.	: Numara
r.a.	: Radiyallahu anh
s.	: sayfa
s.a.s.	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
sdl.	: sadeleřtiren
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
TSMK.	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
Ünv.	: Üniversite
Yay.	: Yayın(ları)
yy.	: yüzyıl

ÖNSÖZ

Tarihi süreç içerisinde varlık göstermiş ve varlığını bugün devam ettiren veya ettiremeyen bütün milletlerin, sahip oldukları ve benimsedikleri bir kültürleri, bir medeniyetleri vardır. Bu sahip olunan kültür ve medeniyetlerin bir parçasını da, milletler içinde varlığını devam ettirme ve daha güçlü olma adına yapılan harp kültürü oluşturmaktadır. Zaman içerisinde oluşan bu kültür ise değişik şekillerde günümüze kadar ulaşmıştır. Şüphesiz ki Fetihnâme'ler, bu sürecin günümüze kadar ulaşabilmesindeki en etkili unsurlardan biri olmuştur. Kur'an ve hadis gibi iki temel kaynağa sahip olan İslâm dininin, dünyevi ve uhrevi hükümlerle alakalı tavsiyeleri arasında, harplerin öncesi, esnası ve sonrasıyla alakalı kıstaslarının Türk İslâm devletlerinde hangi ölçülerde esas alındığı, İslâm kültür ve medeniyetinin savaş meydanlarına nasıl yansıtıldığı, Fetihnâme türü eserlerde kısmen de olsa görülmektedir.

Bu eserlerde, Müslüman askerler tarafından gerçekleştirilen fetihlerin, kılıçların gölgesinde baskıcı bir düşünceyle değil de kalplere hitap eden, gönülleri fetheden bir anlayışla yapıldığı ifade edilmektedir. Ecdadımızın savaş meydanlarında bile düşmana karşı hakkaniyetten ve adaletten ayrılmadığı; çocukların, masum kadın ve aciz yaşlıların yapılan savaşlardan zarar görmemeleri için azami dikkat edildiği de yine bu eserlerde gözler önüne serilen gerçeklerdendir.

Türk İslâm kültürünün doğurduğu bu eserler, günümüz dünya siyaseti için de örnek teşkil edecek ayrıntılar içermektedir. Yine bu eserlerde görülüyor ki, yapılan fetihler sadece kılıç gücüyle ya da akıl işiyle değil de "vicdan"la da alakalıdır. Geçmiş milletlere baktığımızda oluşturulan medeniyetlerin aklın ve vicdanın hüküm sürdüğü bir ortamda filizlendiği ve geliştiği, bunun aksi olan sömürücü veya zorba bir zihniyetin ise uzun süre varlıklarını devam ettiremedikleri, ayrıca kültürel bir miras da bırakmadıkları görülmektedir.

Geçmişin farklı zaman dilimlerinde Allah'ın adını yayma sevdasıyla, sınır tanımayan fetihler gerçekleştiren ecdadımız, oluşturduğu Türk İslâm medeniyetiyle bütün dünyaya hoşgörüyü yaymış ve güven ortamını sağlamıştır. Günümüz Orta

doğusunda yaşanan kargaşa, istikrarsızlık ve güvensizlik ortamı bunun en aşikâr örneklerindedir.

Bu eserler, ecdadımızın fetih anlayışını günümüze taşımaları kadar, kaleme alındığı dönemlerin siyasî, askerî ve ekonomik yapılarını gözler önüne sermesi itibariyle de dikkat çekmektedirler. Hangi dönemlerde hangi savaş tekniklerinin uygulandığı, ne tür silahların kullanıldığı gibi malumatlara değinilirken, dönemin siyasî ve ekonomik durumunun da ipuçları verilmektedir.

Bu eserlerde anlatılan her olay bir ayetle ilişkilendirilirken, varsa konuyla alakalı hadis metinleri de verilmektedir. Bazen bu metinlerin, anlamına uzak düşmemek şartıyla değişik tercüme ve yorumlarına da değinildiği görülmektedir. Gerek hadis metinlerinin, gerekse değişik tercüme ve yorumlarının kullanıldığı bu tür eserlerin hadisçi gözüyle incelenmesi, Türk İslâm kültürünün bir parçası olan fetih anlayışına temel teşkil eden hadislerin tespiti açısından faydalı olacaktır.

Bu sebeple Fetihnâme'lerde geçen hadislerin tespiti, isnad, metin ve kaynak açısından genel bir değerlendirilmeye tabi tutulması, çalışmamızın konusu olarak seçilmiştir. Ve çalışmamız esnasında bu eserlerin menşei ve önemi açısından, yazılış sebebi ve gayeleri bakımından, muhtevası ve şekli itibariyle de değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu münasebetle Fetihnâme'lerin, Müslüman Türk milletinin harbi bir nevi tasallut veya emperyalist bir maksatla mı yoksa din-i mübini bütün insanlığa ulaştırmak, önceki idarecileri tarafından ezilen, zulme uğrayan insanlara adaleti götürmek niyetiyle mi yapıldığının anlaşılması yanında, günümüz araştırmacılarına, aydınlarına bilhassa siyâsîlerine de önemli bilgiler vereceğini düşünüyoruz.

Çalışmamızın amacına ulaşmasını dilerken, değerli büyüğüm Emekli Kuran Kursu Öğretmeni İbrahim Halil BARIŞ'a, Dr. Abdurrahman DAŞ'a ve danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Veli ATMACA 'ya teşekkür ediyorum.

Harun ER
ELAZIĞ - 2007

GİRİŞ

1.Araştırmanın Metodu ve Sınırları

Bir araştırmanın bilimsel bir nitelik kazanması, doğru ve savunulabilir bir bilgiye ulaşmak için nasıl bir yöntem takip ettiğiyle doğrudan alakalıdır. Öyle ki Descartes'in deyişiyle “doğru olanı metotsuz aramaktan ise hiç aramamak daha iyidir.”¹ Zira bilimsel bir araştırmada yöntem, araştırmacının kendisini belli bir düzen ve sistem dâhilinde sınırlamasını ve araştırma sürecini bu doğrultuda kanalize etmesini gerektirir. Böyle bir yaklaşım tarzı araştırma sürecinin daha verimli bir şekilde değerlendirilmesini sağlayacağı gibi, elde edilen bilgileri de düzensizlikten koruyarak, bilginin doğru ve savunulabilir olma niteliğini muhafaza edecektir. Bu dedenle, metod olarak özelden genele ulaşmayı hedeflediğimiz bu çalışmamızı, sınır olarakda üç ana bölümden oluşturduk.

Tezimizin birinci bölümünde, Fetihnâme'lerin menşesine ve önemine değinirken; tarihi, hukukî, siyasî, askerî, edebi ve ilmi değerlerinden de bahsettik. Bunun yanı sıra, bu eserleri kaleme alan kişilerin ilmi, siyasî ve idari durumlarını da ele aldık.

Çalışmamızın ikinci bölümünde; “Fetihnâme'lerin Şekli ve Muhtevası” ana başlığı altında, bu eserlerin yazılmasında kullanılan yazı malzemelerinin özelliklerine ve genellikle kullanılan yazıya değindik. Ayrıca Fetihnâme'lerde tarihi bilgilere yapılan atıflardan, ayet ve hadislerin kullanım sebeplerinden, anlatılan savaşların öncesi, esnası ve sonrasıyla alakalı malumatlardan da bahsetmeye çalıştık.

Tezimizin üçüncü ve son bölümünde ise; Fetihnâme'lerdeki hadislerin tespiti ve tenkidi yapıp değerlendirilmesi cihetine gidilmiştir.

---

¹ Descartes. **Aklın Yöntemi İçin Kurallar**, Çev. Müntekim Ökmen, Sosyal Yay., İstanbul.1999, s.18

2.Araştırmanın Kaynakları

Araştırmamızın konusu olan Fetihnâme'lerin sayısı oldukça fazladır. Biz bu çalışmamızda, muhteva açısından fazla bir şey değiştirmeyeceği için bütününe ulaşmayı gerekli görmeyip; olabildiğince bu türün en eski ve mükemmel örneğini teşkil eden;

- 1- Fetihnâme-i Sultan Mehmed, Kıvâmî, Hrz. Franz Babinger -
- 2-Gazavât-ı Sultan Murad, Anonim, Tıpkıbasım Halil İncılık, Mevlüt Oğuz
- 3- Sabit Zafernâme, Turgut Karacan
- 4- Kırım Fetihnâmesi, Hayrabat, Hrz. Salih Hayri, Necati Birinci
- 5- Fetihnâme-i Bahaüddin el –Bursevî, Cizyaderzâde Ahmed Bahaüddin Efendi
- 6- Fetihnâme-i Kıbrıs ve Tunus, Hoca Sadeddin Efendi
- 7- Fetihnâme-i Budûn, Hoca Sadeddin Efendi
- 8- Ferah Cerbe Fetihnâmesi, Zekeriyazâde, Çev. Orhan Şaik Gök
- 9- Zafernâme, Nizamüddin Şamî, Çev. Necati Lugal
- 10- Kanûnî'nin Gürcistan Fetihnâmesi, gibi örnekleri tarayarak, konuyu genel hatlarıyla araştırmaya gayret ettik. Farklı bir hadis kültürü sunacağını düşünmediğimiz için bütün Fetihnâmeler'e de ulaşmayı gerekli görmedik. Bunların dışında hadis ilmine ait kaynaklardan, Kütüb-i Sitte ve şerhleri başta olmak üzere diğer hadis kaynaklarından, tefsir kitaplarından, ansiklopediler ve süreli yayınlardan da istifade etmeye çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

FETİHNAMELERİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

1. FETİHNÂMELER'İN MENŞEİ VE ÖNEMİ

İslâm sancağı altında Hz. Peygamber ve sahabiler tarafından gerçekleştirilen zaferlerle dolu sefer ve savaşlar için, genellikle “*fetih*” terimi kullanılmaktadır. İslâm dünyasında fetihlerle ilgili çok zengin bir edebiyat bulunmaktadır. Kronolojik esaslara göre kaleme alınmış klasik tarih kitaplarından başka, bir şehir veya bölgenin fethine dair müstakil kitap ve risaleler de yazılmıştır.² İslâm fütuhat tarihinde önemli bir yere sahip olan Türkler'in İslâm'ı kabul etmeleriyle, fetihlerle ilgili literatür çok daha zengin hale gelmiştir. Çünkü Oğuz destanında hedef gösterilen büyük nehirlerle ve büyük denizlere varma ideali bu milletin Müslüman olmasından sonra ilayi kelimetullah halini almış ve sınır tanımayan fetihler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu fetihler sonucu ortaya çıkan edebiyatlardan biri de şüphesiz ki Fetihnâme'lerdir.

Savaşları konu edinen Fetihnâme'ler, kimi zaman Zafernâme, kimi zaman Gazavâtnâme, Beşaretnâme, Tehditnâme, Sefernâme gibi çeşitli adlar altında, yazıldığı kitlelere göre farklı üsluplarla karşımıza çıkmaktadır. Beşaretnâmeler müslüman halka müjdeleme maksadıyla yazılırken, tehditnâmeler gayr-i müslimlere de korku vermek mahiyetinde yazılmıştır. Bu eserler, düşman içlerine yapılan akınları, düşmanın yenilmesiyle biten savaşları, bir şehrin ya da kalenin alınışını mutantan bir şekilde hikâye etmektedirler.³ Fetihnâme'lerin İslâm fütuhat tarihinde önemli bir yere sahip olan Türklerde de “muştuluk” şeklinde isimlendirildiği 15.yy. Türk kaynaklarında görülmektedir.⁴ Fetihnâmeler'i edebi metinler olarak gören ve sadece edebiyata mal eden kimi araştırmacılara göre ise; düşmanın yenilgisiyle biten savaşlar

---

² Hasan Aksoy, “Fetihnâme”, **TDV. Ansiklopedisi**, C.12, s. 470

³ Turgut Karacan, **Sabit Zafernâme**, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 1991, s. 5

⁴ Aksoy, a.g.m., s.471

⁵ Karacan, a.g.e. , s.5

“Zafernâme”, bir şehrin ya da kalenin alınışını anlatan eserlerde “Fetihname” şeklinde adlandırılarak bir ayrıma gidilmiştir.⁵

Savaşların ardından süslü ifadelerle kaleme alınan bu eserler (mektuplar), genellikle sefâret heyetleriyle ve ganimet olarak alınmış hediyelerle dost devletlere bir müjde olarak gönderilirken, düşman devletlere ise, savaşta öldürülenlerin başları ile bir tehdit maksadıyla gönderilirdi.

Savaşları, destansı bir hava içinde anlatan Fetihnâme’ler, tarihi olaylara hayat veren, onları tarih ve Türklük şuuruyla ayakta tutan eserlerdir. Türk edebiyatında daha çok manzum olarak ve mesnevi şeklinde düzenlenen Fetihnâme’ler, Zafernâmeler, Gazavâtnâmeler konu itibarıyla birbirlerinden farklı değillerdir. Bu tür eserlerdeki adlandırmalar müelliflerin tercihinin bir sonucudur.⁶

1.1. Fetihnâme Geleneğinin Başlangıcı

Fetihnâme yazma geleneğinin en eski örneklerine, aşağıda belirteceğimiz İslâm ve Türk İslâm devletlerinde rastlanmaktadır. Önceki dönemlerde haberleşme, o günün icapları dâhilinde en verimli şekilde icra ediliyordu. Bu vasıtaların en uygun olanları da mektuplar, fermanlar, ruznameler, tarihçilerin kayıtları ve fetih sonrası kaleme alınan belgeler olarak sıralanabilir. Yeni fethedilen yerlerin, tebaanın devlete olan sadakatini pekiştirmek, diğer devletler üzerinde de güç ve iktidarı sağlamak için duyurulması gerekmektedir. Bu nedenle Fetihnâme yazmak bir ihtiyaçtı. Bir yerin savaş yoluyla ele geçirilmesine dair haberler ve buna bağlı olarak da, savaş esirleri, elde edilen ganimetler, gayri müslimlerin ödedikleri cizyeler, bağlı devletlerden alınan vergiler gibi konularda İslâm’ın gerçeklerden hak ve adaletten ayrılmadığını dost ve düşman devletlere göstermenin yollarından biri de şüphesiz Fetihnâme’lerdir. Peygamber efendimizin savaşlarını konu edinen meğaziler yine bu türün ilk örneklerinden sayılmaktadır.

---

⁶ Mustafa Erkan, “Gazavatnâme”, TDV. Ansiklopedisi, C.13, s.439

Arap edebiyatında önemli bir yeri olan meğaziler, zamanla Fetihnâme diye edebi bir türün doğmasına örnek oluşturmuştur. İslâm coğrafyasında doğan, büyüyen ve gelişen fetih mektupları bugünkü manada karşılığını ise Osmanlı devletinde bulmuştur.

Abbasi halifesi Mu'tasım Billâh, Müslüman hükümdarlara Fetihnâme'ler göndererek Babek'in yakalanıp idam edildiğini bildirmiştir. Gaznelilerde de bir zafer kazanıldığında komşu devletlere Fetihnâme'ler yazılarak bildirilirdi. Büyük Selçuklular, Harzemşahlar, Anadolu Selçuklular, İlhanlılar, Timurlar ve Safeviler'de de bu geleneğin sürdüğü anlaşılmaktadır. Ortaçağ İslâm dünyasında da bu gelenek devam etmiştir. Bu dönemde de hükümdarlar kazandıkları zaferleri bildirmek, ülke içinde ve dışında otoritelerini korumak ve güçlerini göstermek için süslü ifadelerle yazılmış mektupları civar devletlere gönderiyorlardı.⁷

Fetihnâme yazma geleneğini kimi araştırmacılar ise, hiç bir delile isnad etmeksizin Roma İmparatorlarının "letter laureatae"leri ile alakadar görmüşlerdir.⁸ Bu araştırmacılar Fetihnâme geleneğini Osmanlı devletiyle sınırlayarak böyle bir yanlışa düşmüşlerdir. Oysaki bu gelenek yalnız Osmanlı devletinde değil bütün İslâm devletlerinde bulunmaktaydı.

1.2.Fetihnâmeler'in Tarihi, Hukukî, Siyasî, Askerî, Edebi ve İlmi Değeri

Muhteva bakımından tarihi, siyasî, askerî, hukukî; yazılış bakımından da edebi değer taşımasından dolayı Fetihnâme'ler; zamanında okunup sonra önemini kaybetmiş eserler olarak değil de, günümüz tarihi, siyasî, hukukî, askerî ve edebi bilimler gibi birçok alana yer yer sübjektif de olsa değerli birer kaynak niteliğinde olan klasiklerdendir.

Fetihnâme'ler savaşımlara ve savaşlarda cereyan eden olaylara değinirken tarih yazarlarına bolca malzeme vermektedir. O günün harp tekniklerini, orduların sayıca durumlarını, askerlerin kullandıkları silahları bu eserlerde bulabiliriz. Yine bu

---

⁷ Aksoy, a.g.m., s.470

⁸ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü**, MEB.Yay., İstanbul, 1993, C.1, s. 614

eserlerde, savaş meydanlarından kaçan prensler, yapılan antlaşmalar, verilen sözler, viraneye dönen kasabalar, perişan düşen ve katledilen insanlar olanca gerçeklikleriyle tasvir edilmektedirler. Bütün bunların yanında coğrafi yer adları ve ülkelerin stratejik yapılarına da değinilmektedir.⁹

Fetihnâme'ler, elde edilen zaferin hemen ardından kaleme alındıkları için çok fazla bilgi kaybına uğramazlar. Bu nedenle değerli birer tarihi kaynak niteliği taşırlar. Ancak çoğu zaman subjektif değerlendirmelerle yazılmış oldukları için, bu eserlerde verilen bilgilerin dikkatle ve diğer kaynaklarla karşılaştırılarak kullanılması gerekmektedir.¹⁰ Kimi zaman ise Fetihnâme müelliflerinin, naklettikleri bilgilerin kaynağını gösterme gayreti içine düştükleri görülmektedir. Yeniçeri ağalarına dayandırılan bilgiler böyledir.¹¹ Bu durum müellifin subjektif bir yoruma saplanmadığı izlenimini uyandırmaktadır.

Fetihnâme'ler her hususa dair bilgiler içermektedir. O dönemde geçerli olan paranın adı, vasıfları, feth edilen yerlere konulan vergilerin miktarı, savaşta esir alınanların sayısı ve alınan esirlerin vergiye tabi tutulmaları¹² gibi bilgiler bu tür eserlerin içerdiği bilgilerin bir kısmıdır.

Fetihnâme'lerde tarihi bir konu ele alınırken, konunun edebi yönü de ihmal edilmemektedir. Bu eserler edebi yönden de oldukça zengindirler. Özenli ve sanatlı anlatım içerisinde enteresan tasvirlerle, teşbihlere oldukça fazla yer verilmektedir. Genel itibariyle başlangıç bölümleri dâhil, bütün bölümleri edebi bir anlatımın etkisi altındadır. Kimi Fetihnâme'lerin dili son derece ağırken¹³ kimi Fetihnâme'ler de maksadın kaybolmasından endişe edildiği için kelime oyunlarından ve lafız sanatlarından uzaktır. Bu eserler deyimler ve atasözleri bakımından da zengindir. Kalıplaşmış özlü sözler de sık sık kullanılmaktadır.¹⁴

Fetihnâme'lerde askerî açıdan da önemli bilgilere rastlanmaktadır. Özellikle

---

⁹ Karacan, a.g.e., s.5

¹⁰ Aksoy, a.g.m., s.471

¹¹ Ahmet Bahaüddin Efendi, **Gazavât-ı Yusuf Paşa**, İstanbul Millet Ktp. Ali Emir Efendi, No:205, Thrz., 16a

¹² Abdurrahman Daş, **Osmanlılarda münşeat geleneği, Hoca Sadeddin Efendinin Hayatı Eserleri ve Münşeatı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003, s.212

¹³ Geniş bilgi için bkz.: Ziya Paşa, **Zafernâme**, Haz. Fikret Şahoğlu, Tercüman yayınları, Thrz.

¹⁴ Nizamüddin Şamî, **Zafernâme**, Çev.: Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s.35

dönemin savaş taktikleri, savaşa başlamadan önceki ritüeller, istihbarat sistemi ve savaş anında askerlerin motivasyonu gibi bilgilerle yer verilmiştir.

Az sayıda askerî ileri göndererek, onunla düşmana cesaret vermek ve kendisini aciz göstererek, düşmanı pusuya çekip çok sayıda askerle hücum etmek... veya az olan askerî çok göstermek ve bu şekilde düşmanı yıldırma maksadıyla her süvarinin atının iki tarafına birer ağaç bağlanması ve bu ağaçların toz toprak kaldırarak orduda çok sayıda asker varmış gibi zannedilmesini sağlamak¹⁵, Fetihnâme türü eserlerdeki savaş taktiklerinden sadece birkaçıdır.

Fetihnâme'ler, o günün törenlerinde kullanılan birçok tarihi kelimeyi günümüze taşımaları açısından ise ilmi bir değere sahiptirler. Fatih Sultan Mehmed Otlukbeli zaferinin ardından Doğu Anadolu halkına Uygur harfleriyle yazılmış bir Fetihnâme göndermiş ve o tarihte Akkoyunlular'ın kullandığı terimleri kullanmıştır.¹⁶Bu bilgiler ışığında o günün şartlarında Doğu Anadolu halkının Uygur harfleri ile yazıp konuştukları ve Akkoyunlular'la aynı terimleri kullandıklarını söyleyebiliriz.

Bu eserler hukukî ve siyasî açıdan ise; savaşın neden başladığını hangi tarafın savaşın başlamasına sebep olduğunu anlatmakta ve devletlerin hangi ideoloji uğrunda savaştıklarının ipuçlarını vermektedir. Savaş esirlerine yapılan muamelelerden, esirlerden ve fethedilen topraklardan alınan vergilerden de bahseden bu eserlerde; savaşta bozguna uğrayıp da baba oğula bakmayıp dağılan orduya, hükümdarların nasıl ferman eylediği, savaştan kaçanlara nasıl ceza verildiği gibi bilgilerin de örneklerini görmekteyiz.¹⁷ Ayrıca bu eserler, dönemlerinin siyasî dalgalanmaları hakkında da bizlere ipucu vermektedir. Devletlerin ihtişamlı olduğu zamanlarda yazılan Fetihnâme'ler ile duraklama ve zayıflama dönemlerinde yazılan Fetihnâme'ler hem sayı bakımından hem de yazılışlarındaki ruh bakımından farklılık göstermektedirler. Bu farklılığı en açık şekilde Osmanlı Devleti'nde görmekteyiz. Kanuni döneminde devrin ihtişamına bağlı olarak çok sayıda selimnâme, süleymannâme yazılırken, duraklama dönemlerinde bu sayı azalmaktadır. Devletin

---

¹⁵ **Şamî**, a.g.e., s.30-95-106

¹⁶ **Aksoy**, a.g.m., s.471

¹⁷ Halil İnalcık, Heyet, **Gazavât-ı Sultan Murad b.Mehmed Han**, Tıpkıbasım, Halil İnalcık, Mevlüd Oğuz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1978, s.12

dağılmaya başladığı dönemlerde ise tekrar bu sayının artması dikkat çekicidir. Buna Osmanlı Devleti'nin toprak kaybetmeye başlaması, dört cephede düşmanla savaşmak zorunda kalması gibi faktörler sebep gösterilebilir. Yükseliş dönemi eserleri bir amaç uğruna fetih ruhuyla yapılan savaşların haşmet ve azametini yansıtırken, duraklama ve gerileme dönemi eserleri acılarıyla dolu, ümitsiz, arzuların ve beklentilerin parlayıp sönen son kıvılcımları olarak kalır.¹⁸ Ayrıca devletlerin güçlü olduğu dönemlerde İslâm'ı yaymak ve cihana hâkim olmak düşüncesinin damgasını vurduğu bu eserlerde, devletin zayıflamasıyla beraber devleti, milleti ve dini kurtarmak için yapılan savaşlardan bahsedilmektedir.¹⁹ Yine bu eserlerde bahsedilen iç isyanlarda dönemin siyasî dalgalanmaları hakkında ipucu verici bilgilerdendir.²⁰

Devlet yönetimi ve devletin bekası ile ilgili konulara da sık sık değinilmektedir.”İki şey vardır ki; bunlar bir devlette cem olursa o devlette hayır yoktur. Bunun birisi, cismani lezzetlerden istifadede ifrat etmek, ileri gitmek; ikincisi, eline geçen fırsattan istifade etmemek. Ve yine demişlerdir ki; Devlet başkanının diğer insanlara nispetle fazl ve rüçhanları ulüvvü fitratlarıyladır. Bu da beş şeyle anlaşılacaktır.

- 1-Halka umumiyetle merhamet göstermek
- 2-Memleketi muhafaza eden adaleti icra etmek
- 3-Zalimi mazluma zulmetmekten men edecek heybeti göstermek
- 4-Düşmanın hilesini anlayacak akıl ve dirayete sahip olmak
- 5-Fırsatı ganimet bilmek için her şeyin akıbetini evvelden görmek ve düşünmek.²¹

Fetihnâme'lerde bu ve bunun gibi siyasî ve hukukî ders verici bilgilere oldukça fazla yer verilmektedir. Kendi dönemleri içerisinde değişik ve çok çeşitli gayelere hizmet amacıyla yazılmış olan bu eserler, günümüzde doğru incelendiğinde her açıdan değer taşıyan eserler niteliğindedir

---

¹⁸ Karacan, a.g.e., s. 6

¹⁹ Hayrabat, **Kırım Zafernâmesi**, Haz; Salih Hayri, Necati Birinci, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988, s.307

²⁰ Hayrabat, a.g.e. s. 312

²¹ Şamî, a.g. e, s.60

1.3.Fetihnâme'lerin Yazılış Sebepleri ve Gayeleri

Fetihnâme'ler muayyen zaruretlerin tabii bir neticesi gibidir. Düşmana karşı zafer kazanan hükümdarlar, çeşitli şayialara fırsat vermemek ve gerek içerde gerekse dışarıda kendisine hücum için fırsat bekleyenlerin ümitlerini kırmak için mutantan Fetihnâme'lerle zaferlerini her tarafa bildirmek mecburiyetindeydiler.²² Özellikle “nâme-i hümayun” kategorisindeki Fetihnâme'ler diplomasinin belgeleri sayılabilirler. Savaş alanlarında kazanılan başarılar, diplomatik manevralarla içte tam bir birlik ve beraberliği sağlayıp, her türlü ihanet, isyan ve muhalefete gözdağı vermeyi amaçlamıştır. Öyle ki, padişahların kudretlerini göstermesi için olayların uzun uzadıya anlatıldığı bu eserler, beylerbeyi veya kadı gibi taşra yöneticilerine tellallar çıkararak halka duyurmaları için gönderilirdi. Sultan Alparslan'ın Ani'nin fethi münasebetiyle gönderdiği Fetihnâme Bağdat'ta Beytünnebeve'de yapılan bir merasimle okunmuştur. Yine Sultan Alparslan Buhâra'nın fethi dolayısıyla gönderdiği fetih mektuplarının Türk ve Tacik herkese duyurulmasını emretmekte ve bu şekilde halkın devlete hizmetinin artacağını söylemektedir. Ülke içerisinde şenlikler yapılarak tebşir edilen Fetihnâme'ler, dost devletlere müjde olarak gönderilirdi. Kendisine dost olmayan bir devletin dostu olan devletlere de onları müteessir etmek için kasten gönderilirdi. Genellikle sefaret heyetleri vasıtasıyla ganimet olarak alınmış hediyeler eşliğinde, bezen de savaşta öldürülenlerin başları ve alınan esirlerle gönderilen bu mektuplar düşman devletlere bir tehdit mahiyetindeydi.²³

Bir devletin, içerde ve dışarıda hedeflerine ulaşabilmesi için çeşitli stratejileri uygulaması gerekmektedir. Özellikle savaş için fırsat bekleyen düşmanlara karşı psikolojik baskı yapmak ve askerî gücünün büyüklüğünü, ordusunun manevi gücünü, en zor ve en kuvvetli düşmanlarının bile direncini nasıl kırdığını göstermesi gerekmektedir. Fetihnâme'ler tam da bu noktada ki ihtiyaçları karşılamak için yazılmaktadırlar.

Fetihnâme türü eserlerin hangi sebeple kaleme alındığını, Zafernâme müellifi "Nizamüddin Şamî" ise şu şekilde ifade etmektedir; "Ta ki bu kitap dünyanın bütün

---

²² Pakalın, a.g.e., C.1, s.614,

²³ Aksoy, a.g.m., s.471

hükümdarları ve beni beşerin akıllıları, hususiyetle Emir hazretlerinin oğulları ve kutlu uruğu için hayatlarında ve saltanat işlerinde yegâne bir akıl hikmet düsturu ve her zaman kendilerine müracaatgâh olabilecek bir nasihat kitabı ve onlara bir rehber ve üstat olsun ve memleket fethinde seyri sefer ve beldeler tezhirinde, ahalinin refah ve saadetini teminde din ve devlet işlerini ve mülk ve milletin kaide ve kanunlarını tanzim ve tensikte, ona uysunlar, o hazretin sözlerini ve işlerini kendilerinin mürşidi ve kendi işlerinin güçlerinin tedbircisi yapsınlar. Bu kitap sayesinde her hangi bir emir, vezir, nasihate ve işaretçinin meşveretine akıl ve tedbirlerine başvurmayı lüzum görmesin. Kuvvetle ümit olunur ki bu kitabın faydaları yeryüzünde payidar olsun”²⁴ Kimi müellifler ise, Fetihnâme’lerin kaleme alınmasına sebep olarak, seferlerde meydana gelmiş bazı olayları kayıt altına alma isteğini ve bununla birlikte yazılanların araştırmacılar için faydalı olacağı düşüncesini ileri sürmektedirler.²⁵ Ayrıca âlemdeki nizamın kalem ve kılıçla mümkün olduğu düşünülerek, kışklarla ortaya konulan düzenin kalemlerle korunması ve cihana durumun anlatılması amaçlanmıştır.²⁶

Bütün bunların dışında, görünüşte devrin paşasını, sadrazamını övmek maksadıyla da Fetihnâme türü eserler kaleme alınmıştır. Ama bu övgüler bazen öylesine ince, öylesine sanatlı olmuştur ki övmek maksadıyla yazılan kasideler, bilinçli olarak övülen kişiyi yerin dibine batırmıştır.²⁷ Bu da gösteriyor ki; dost devletlere müjde, düşman devletlere tehdit gayesiyle yazılan bu eserler, kimi zaman sonraki nesillere bir rehber, bir başvuru kitabı olmayı amaçlarken; kimi zaman da dönemin devlet adamlarını sadrazamlarını hicvetmeye kadar varmıştır.

1.4. Fetihnâmeler’i Kaleme Alan Kişilerin İlmî, Siyasî, İdari Durumları

Fetihnâme’ler yapılan muharebelerin tarihçeleri olmalarından ve çevre devletlere gönderilmelerinden dolayı, genel olarak bir disiplin altında kaleme alınmaktaydı. Dost devletlere müjdeleyici olan, düşman devletlere karşı ise tehdit

---

²⁴ Şamî, a.g.e., s.12-13

²⁵ Ahmet Bahaüddin Efendi, *Sefernâme-i Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa*, İstanbul Üniversitesi Ktp., No:3254, Thrz.,1b-2a

²⁶ Hayrâbât, a.g.e., s.305

²⁷ Bkz.: Ziya Paşa, a.g.e.

mahiyeti taşıyan ve günümüz manasında uluslararası diplomasinin bir örneğini oluşturan, Fetihnâme türü mektupların gayri resmi şekilde devlet kontrolünden uzak kişiler tarafından yazıldığı elbette düşünülemez.

Bu eserler hükümdarların emriyle, resmi görevlilere veya devrinin önde gelen edebiyatçısına, şairine, düşünce adamına yazdırılırdı. Osmanlı devletinde de bu şekilde olmakla birlikte genellikle nişancı veya kazasker gibi devlet memurları tarafından kaleme alınmaktaydı. İstanbul'un fethi Fatih Sultan Mehmed tarafından, resmi olarak "Kazasker Molla Gürânî" ye yazdırılıp Mısır hükümdarına gönderilmiştir.²⁸ Aynı şekilde I. Alâeddin Keykubat'ın Fetihnâme'lerinden birini de "Tuğrai Şemsettin İsfehani" kaleme almıştır.²⁹ Boğdan'ın fethi münasebetiyle Amasya sancak beyine ve kadısına gönderilen Fetihnâmenin de "Matrakçı Nasuh" tarafından kaleme alındığı bilinmektedir.

Resmi olarak hükümdarların emriyle yazılmış olan bu eserler, konunun ele alınışı bakımından da resmi bilgi ve görüşleri yansıtır. Fetihnâme'leri kaleme alan kişilerin ortak noktaları, ister idari olarak kazasker³⁰ veya nişancı gibi devlet memurları olsunlar, isterse ilmi olarak dönemlerinin en önde gelen edebiyatçıları ya da düşünürleri olsunlar, siyasî olarak iktidara, saraya yakın olan kişiler olmalarıdır.

Fetihnâme'lerin, resmi olarak kaleme alındığı gibi, hususi olarak da kaleme alındığı olmuştur. Hususi yazılanlar resmi yazılanlara nispeten sübjektif niteliktedirler. Devrin paşasının hükümdarının savaşlardaki başarılarını anlatmak ve çeşitli yönleriyle övmek için yazılmışlardır. Emir Timur'un fetihlerine dair hususi bir tarih olan "Nizamüddin Şamî" tarafından kaleme alınan "Zafernâme"³¹ ve İstanbul'un fethi ile ilgili "Nişancı Tacizade Cafer Çelebi"nin yazdığı "Mansure-i İstanbul Fetihnâmesi" hususi Fetihnâme'lere birer örnek oluşturmaktadırlar.³²

Hususi olarak kaleme alınmış Fetihnâme'ler arasında dönemin paşalarını hicveden eserler de mevcuttur. Özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bu tür eserlere rastlanmaktadır. Bastırılmayan bir ayaklanma, imrenilecek bir sonuçla

---

²⁸ Pakalın, a.g.e., C.1, s. 614

²⁹ Aksoy, a.g.m., s. 471

³⁰ Pakalın, a.g.e., C.1, s. 614

³¹ Şamî, a.g.e.

³² Pakalın, a.g.e., C.1, s. 614

bitirilemeyen savaşlar, fırsat bekleyen muhalefet için aranıp da bulunamayacak bir fırsat olmuştur. Devletin çeşitli kademelerinde görev yapan ve devrin sadrazamı tarafından saraydan uzaklaştırılan “Ziya Paşa”nın “Zafernâme” adlı eseri bu türün en güzel örneğini oluşturmaktadır.³³

Resmi ve hususi Fetihnâme’lerin dışında müellifleri zikredilmeyen anonim eserler de yok değildir. Osmanlı tarih yazıcılığının ilk dönemlerinde kaleme alınan ve müellifi meçhul olan “Gazavât-ı Sultan Murat b. Mehmet Han” adlı eser anonim türü Fetihnâme’lerin en meşhurlarındandır.

Buraya kadar ifade etmeye çalıştığımız temel düşünceyi bir kere daha tekrarlamak gerekirse; Fetihnâme’ler genel olarak saraya yakın kişiler tarafından kaleme alınmışlardır. Resmi olarak kaleme alınan eserlerin müellifleri kazasker veya nişancı gibi devlet kademesinde görev yapan kimselerken, hususi yazılan eserlerin müellifleri ise kendi dönemlerinin önde gelen edebiyatçıları, şairleri, tefekkür adamları olmuşlardır. Bütün bunların dışında müellifleri belli olmayan anonim eserlerden de söz edilebilmektedir.

1.5. Fetihnâmeler’in Yekûnu Hakkında Bilgiler

İlk örneklerine Arap edebiyatında rastlanan bu tür eserlerin³⁴ sayısı oldukça fazladır. Müelliflerin tercihi sonucu değişik isimlerle kaleme alınan bu eserlerden Fetihnâme olarak adlandırılanlar genel olarak şunlardır;

1- Fetihnâme-i Sultan Mehmed; Kıvâmî tarafından 1490 yılında kaleme alınarak II. Bayezid’e takdim edilmiştir. Yirmi sekiz bölümden meydana gelen eserin yirmi beş bölümü Fatih Sultan Mehmed’in, üç bölümü de II. Bayezid’in fetihlerine ayrılmıştır. Eser “Franz Babinger” tarafından tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır.³⁵

2- Fetihnâme-i İnebahtı Moton; İnebahtı ve Moton seferlerine katılan II. Bayezid devri şairlerinden Sinoplu Safâî tarafından manzum olarak kaleme alınmıştır. Yaklaşık 3900 beyitten meydana gelen eser mesnevi tarzında yazılmıştır.

---

³³ Bkz.: **Ziya Paşa**, a.g.e.

³⁴ **Aksoy**, a.g.m., s. 470

³⁵ Kıvâmî, **Fetihnâme-i Sultan Mehmed**, Haz.: Franz Babinger, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955

3- Fetihnâme-i Diyar-ı Arap; Yavuz Sultan Selim döneminde yaşamış ve kendisinden “silahşör” olarak bahseden müellif, bu eserinde bizzat katıldığı Mısır seferi hakkında bilgiler vermektedir. Yarıya yakın kısmı manzum olan eserin geri kalan kısmı mensur olarak yazılmıştır.

4- Fetihnâme-i Belgrat;”Sâ’yî”mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınan eser, Kanunî Sultan Süleyman’a ithaf edilmiştir. Eserin büyük bir kısmı manzum olarak kaleme alınmıştır.

5- Fetihnâme-i Hayreddin Paşa; Barboros Hayreddin Paşa’nın savaşlarını ve bilhassa Preveze zaferini anlatan, Muradi tarafında mesnevi tarzda yazılmış bir eserdir.

6- Fetihnâme-i Kal’a-i Cerbe; Bu eser Piyale Paşa tarafından yazdırılmıştır. Nidai tarafından da telif edilmiştir.

7- Futuh’ul Yemen; Rumûzî tarafından kaleme alınan bu eserde, II. Selim zamanında Yemen’e gönderilen Sinan Paşa’nın fetihleri anlatılmaktadır.

8- Fetihnâme; Sipahizâde Ahmet tarafından kaleme alınmıştır. Eserde Sultan İbrahim’in Venedikliler’e karşı başlattığı muharebenin sonuçları hakkında bilgi verilmektedir.

9- Fetihnâme-i Kamanıçe; Nabi tarafından telif edilen eser, yer yer manzum yer yer de mensur olarak kaleme alınmıştır. Eserde IV. Mehmed zamanındaki Kamanıçe kalesinin fethine dair bilgiler verilmektedir.

10- Fetihnâme-i Belgrat; Antalyalı Mustafa Münif tarafından yazılmıştır. Eserde I.Mahmut zamanında sadrazam olan Hacı Mehmed Paşa’nın Belgrat zaferi anlatılmaktadır.

11- Fetihnâme-i Belgrat; Koca Ragıp Paşa tarafından kaleme alınmıştır. Bu eserde de I.Mahmut zamanında sadrazam olan Hacı Mehmed Paşa’nın Belgrat zaferi anlatılmaktadır.³⁶

12- Mahruse-i İstanbul Fetihnâmesi; Eser Tacizâde Cafer Çelebi tarafından kaleme alınmıştır. Adından da anlaşılacağı gibi İstanbul’un fethini konu edinen bir eserdir.²

---

³⁶ Aksoy, a.g.m., s.470-471.

13- Fetihnâme-i Bahaeddin; Cizyedarzâde Bahâeddin Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Eserde Osmanlı devletiyle Avusturya arasındaki 1787–1788 yılları arasındaki savaşlar konu edilmektedir.³⁷

14- Fetihnâme-i Mekke-i Mükerrreme; Edirneli Ali Efendi tarafından kaleme alınmıştır.

15- Fetihnâme-i Gence; Darüssaâde ağası Mehmed Ağa tarafından kaleme alınmıştır.

16- Tarih-i Feth-i Bağdad; Abdurrahman Hibrî Efendi tarafından kaleme alınmıştır

17- Fethi Kostantiniyye; Mehmet Esad efendi tarafından II. Mahmud'un emriyle kaleme alınmıştır.³⁸

Türk edebiyatında bu güne kadar 250'nin üzerinde Gazavâtname tespit edilmiştir. Bu eserler arasında, en meşhurlarını şu şekilde zikredebiliriz:

1- Gazanâme; Gelibolulu Mehmed Zâifi Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Eserde II. Murat'ın gazalarından bahsedilmektedir.

2- Gazavâtname; Prizrenli Suzi Çelebi'nin kaleme aldığı bu eserde Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid devri akıncılarından Mihaloğlu Ali Bey'in gazaları anlatılmaktadır.

3- Gazavât-ı Sultan Murad; Müellifi belli olmayan anonim bir eserdir. II. Murad'ın İzladı ve Varna savaşları ile ilgili gazâlarını anlatır.³⁹

4- Gazavât-ı Hayreddin Paşa; Seyyid Murâdî tarafından kaleme alınan eser, Barbaros ve Oruç reisin gazalarını anlatmaktadır.

5- Sinan Paşa'nın Gazavâtı; Galatalı Nakkaş Nigârî Haydar Çelebi tarafından kaleme alınmıştır. Sinan Paşa'nın Trablusgarp savaşını ve İspanyol donanmasına karşı verdiği mücadeleyi anlatmaktadır.

6- Gazavât-ı Sultan Süleyman-ı Kânunî; Bu eser müellifi belli olmayan anonim ve mensur bir eserdir.⁴⁰

---

³⁷ **Ahmed Bahaüddin Efendi**, Fetihnâme-i Bahaüddin el- Bursevi

³⁸ **Aksoy**, a.g.m., s. 472

³⁹ Halil İnalçık, Heyet, **Gazavât-ı Sultan Murad b.Mehmed Han**

⁴⁰ **Erkan**, a.g.m., s. 439

Zafernâme olarak adlandırılan eserlerden en meşhurları ise şunlardır;

1- Zafernâme; Emir Timur'un fetihlerini konu edinen bu eser, Nizamüddin Şamî tarafından kaleme alınmıştır. Farsça yazılmış olan eseri “Necati Lügal”Türkçe’ye çevirmiştir.⁴¹

2- Zafernâme; Ziya Paşa tarafından kaleme alınan eser, Sadrazam Ali Paşa’yı hicvetmek maksadıyla yazılmıştır.⁴²

3- Zafernâme; Sabit tarafından kaleme alınan eser, Kırım Hanı Selim Giray’ın kahramanlıklarını konu edinmektedir.⁴³

1.6. Fetihnâmeler’in Muhafaza Edilmesi Ve Arşivlendiği Yerler

Fetihnâme’ler ihtiva ettikleri konu başta olmak üzere, eserin kaleme alındığı dönemin siyasî ve sosyal pek çok yönüne ışık tutmalarından dolayı önemli birer tarihi malzeme değerindedirler. Ayrıca bu eserleri değerli kılan sebeplerden birisi de el yazması orijinal eserler olmalarıdır.

Dönemin devlet adamları, usta devlet memurlarına veya bilim adamı edebiyatçılara kaleme aldıkları bu eserleri tuğralı olarak saraylarda veyahut ta kendi kütüphanelerinde muhafaza ediyorlardı. Zamanla bu kıymetli el yazması eserlerin bir kısmı kütüphanelerden, saraylardan aşırılmış ve Avrupa kütüphanelerine satılmıştır.⁴⁴ Bir kısım kıymetli eserlerimiz ise Atalarımızın diğer kültürel mirasları gibi milli kütüphanelerimizde muhafaza edilmektedir. Bir kısım eserlerimizde vardır ki şahsi koleksiyonlarda⁴⁵ muhafaza edilmektedir. Bu eserlerimizin muhafaza edildiği ve arşivlendiği yabancı kütüphanelerin başında “British Museum”⁴⁶ ve Sultan II. Bayezid’in kütüphanesinden aşırılarak Avrupa’ya satılmış olan “Kivâmî”nin el yazmasının bulunduğu “Berlin Milli Kütüphanesi” (Berlin National-Bibliothek) gelmektedir.⁴⁷ Topkapı Sarayı müzesi Kütüphanesi(TSMK), Nuri Osmaniye ktp,

---

⁴¹ Şamî, a.g.e.

⁴² Ziya Paşa, a.g.e.

⁴³ Karacan, a.g.e.

⁴⁴ Kivâmî, a.g.e.

⁴⁵ Halil İncalcık, Heyet, **Gazavât-ı Sultan Murad b.Mehmed Han**

⁴⁶ Aksoy, a.g.m., s.471

⁴⁷ Kivâmî, a.g.e.

Süleymaniye ktp, Millet ktp, Afyon Gedik Ahmet Paşa ktp, Adana Halk ktp, ise Fetihnâme'lerin muhafaza edildiği milli kütüphane ve müzelerimizden bazılarıdır.⁴⁸

Osmanlı tarih yazıcılığının ilk dönemlerinde yazılmış olan Gazavâtnâme türünün en eski örneği ve Varna savişinin en önemli kaynaklarından biri olan “Gazavât-ı Sultan Murat b. Mehmed Han” adlı anonim eseri⁴⁹ koleksiyonunda muhafaza eden Bilkent ün. Halil İnalçık koleksiyonunu ise Fetihnâme türü eserlerin muhafaza edildiği şahsi koleksiyonlara örnek gösterebiliriz.

Türk dili ve tarihi için önemli olan bu el yazması eserlerin bir kısmı tıpkıbasım halinde, bir kısmı da Latin harflerine çevrilip basılmış ve yayımlanmıştır. Bu şekilde tarihimizin içinden süzülüp gelen, kültürümüzün bir parçası olan eserlerimiz kaybolmaktan kurtulmuş ve ilim dünyasının istifadesine sunulmuştur.

Tıpkıbasım olarak yayımlanmış eserlere Kıvâmî'nin kaleme aldığı “Fetihnâme-i Sultan Mehmed” adlı eseri örnek olarak gösterebiliriz. Bu eser, Münih Üniv. Ord. Profesörlerinden ve Türkiyat Enstitüsü Müdürü Franz Babinger tarafından hazırlanmış, 1955 yılında İstanbul'da Maarif basımevi tarafından basılmış ve yayımlanmıştır.⁵⁰ Latin harfleriyle yayımlanmış olan eserlere ise Halil İnalçık ve Mevlüt Oğuz tarafından basıma hazırlanan Gazavât-ı Sultan Murad b. Mehmed Han adlı anonim Gazavâtnâmeyi örnek göstermek mümkündür. Bu eser 1978 yılında, Ankara'da Türk Tarih Kurumu Basımevi'nde basılmış ve yayımlanmıştır.⁵¹

Farsçadan dilimize çevrilen eserlere ise; Nizamüddin Şamî tarafından Farsça kaleme alınan ve Necati Lügal tarafından dilimize çevrilen Zafernâme adlı eseri misal verebiliriz. Bu eserin ise, birinci baskısı 1949 yılında Ankara'da Türk Tarih Kurumu'nda gerçekleştirilmiştir. İlim dünyasının istifadesine sunulmuş bulunan bu eserler üzerinde üniversitelerimiz tarafından da çeşitli çalışmalar, araştırmalar yapılmış ve yapılmaktadır.

---

⁴⁸ Aksoy, a.g.m., s. 471

⁴⁹ İnalçık, Heyet, **Gazavât-ı Sultan Murad b. Mehmed Han**

⁵⁰ **Kıvâmî**, a.g.e.

⁵¹ İnalçık, Heyet, **Gazavât-ı Sultan Murad b. Mehmed Han**

2.FETİHNÂMELER'İN ŞEKLİ VE MUHTEVASI

İslâm ve Türk İslâm devletleri, adalet ve eşitliğe dayanan bir ahenkle fethedip idareleri altına aldıkları yerlere ALLAH inancını ve imanının huzurunu da taşıyarak yeni bir dünya düzenini amaçlamışlardır. Amaçlanan bu dünya düzeni, Fetihnâme'ler ile dost düşman bütün devletlere ifşa edilmiştir.

Türk İslâm devletleri savaş meydanlarında kazandıkları başarıları, o günün haberleşme imkânlarının en iyisi olan fetih mektuplarıyla çevre devletlere duyururken, cepelerde kazandıkları başarıları cephe gerilerine kadar taşımışlardır. Başka bir ifadeyle başarılarını tescillemişlerdir. Bunun gibi birçok önemli misyona sahip olan fetih mektupları, genel hatlarıyla belirli prensiplerle Fetihnâme'lerin şekil ve muhtevasını oluşturmaktadır.

2.1.Fetihnâmeler'in Şekli

Mukaddime sayılabilecek baş kısmı gönderildiği yerin durumuna uygun ayet, hadis ve kelamı-ı kibarlarla süslenen ve diplomatiğin mühim belgelerinden olan Fetihnâme'lerin özel yazılış şekilleri vardır. Genellikle mesnevi tarzında yazılan eserler, Allah'a hamd, Peygamber Efendimize salevât ile başlamaktadır. Dört halifeye, Hz. Ali'nin oğullarına, Hz. Hamza'ya ve Hz. Abbas'a methiyeler düzüldüğü de görülmektedir.⁵² Fetihnâme hangi devlet büyüğü tarafından yazdırılmışsa, o devlet büyüğü ve soyu sülalesi methedilirdi. Ve yine bu devlet büyüğünün üstün cesaretlerinden övgüyle bahsedilmektedir. Daha sonra esere konu olan mevzu ise uzun uzadıya abartılı bir şekilde anlatılmaktadır. En son bitiriş sözüyle de esere nokta konulmaktadır.⁵³

Şekil olarak kendi dönemlerinin edebi özelliklerini de taşıyan bu eserlerde konu vezinli, kafiyeli ve veciz sözlerle ifade edilmektedir. Ayrıca süslü ifadelerle anlatılan konu, görsel olarak da okuyucusuna süslü bir şekilde sunulmaktadır. Konu başlıkları metinden farklı renkte yazıldığı gibi bazen de yaldızlı harflerle yazıldığı

---

⁵¹ Şamî, a.g.e., s.4

⁵³ Aksoy, a.g.m., s. 470

görülmektedir. Metinlerde geçen beyitler de, farklı renkte mürekkeplerle yazılarak, ya da kırmızı renkli noktalarla işaretlenerek dikkat çekmeleri sağlanmaktadır. Bu eserlerde her sayfa kenar çerçeveleriyle süslenmektedir. İçinde besmele bulunan başlık çerçevesi ise altın sarısı, mavi, siyah ya da gümüş renkli mürekkeplerle çizilmektedir.

2.1.1.Fetihnâme’lerin Yazılmasında Kullanılan Yazı Malzemelerinin Özellikleri

Fetihnâme’lerin yazılış amaçlarından biri de hiç şüphesiz ki, devletin gücünü ve ihtişamını dosta düşmana göstermektedir. Bunun içindir ki, dost devletlere ganimet olarak alınmış hediyelerle, düşman devletlere ise savaşlarda öldürülenlerin başlarıyla veya alınan esirlerle birlikte gönderilmekteydiler.

Bununla da yetinilmeyip dönemin en meşhur edebiyatçılarına, âlimlerine veya yüksek devlet memurlarına abartılı ifadelerle kaleme aldırılmaktaydılar. Bu eserler, muhteva yönünden ve tehdit veya tebşir yönünden gücü ve ihtişamı yansıttığı gibi, kullanılan malzeme açısından da yansıtılan güce ve ihtişama yakışır mahiyette olmak zorundaydı. Gönderildiği yerde dönemin devlet adamının ve dolayısıyla devletin ihtişamını temsil eden eserlerin, herhangi biri tarafından yazılmış veya yazdırılmış eserler gibi “ adi meşin kaplı bir cilt içinde kaba bir kâğıt üzerine adi bir mürekkep” gibi yazı malzemeleri kullanılarak kaleme alındığı düşülemez

Özellikle Osmanlı devletinde “nâme-i hümâyun” kategorisinde değerlendirilen Fetihnâme’ler⁵⁴ son derce modern malzemelerle kaleme alınmışlardır. Kaliteli bir mürekkeple, yukarı İtalya menşeli gibi Avrupa kâğıtlara yazılan eserler altın yıldızlarla süslenirdi. Başlıklar altın yıldızla yazılırdı. Başlık çerçeveleri ise altın sarısı, mavi, siyah, kırmızı, gümüş gibi çeşitli renk seçenekleri olan mürekkeplerle çizilmekteydi. Modern bir cilt tarzıyla ve orijinal derilerle de ciltlenmekteydi.⁵⁵ Ayrıca ciltleme işinde farklı renkte derilerin ve ebruli sanatının da kullanıldığı görülmektedir. Bu eserler de aharlı kâğıtların da kullanıldığı

---

⁵⁴ Aksoy, a.g.m., s. 470

⁵⁵ Kıvâmî, a.g.e.

görülmüştür.⁵⁶ Çünkü aharlı kâğıtlar eskidikçe daha da güzelleşip kıymeti artmaktadır. Dolayısıyla bu sebeple zaman zaman tercih edilmişlerdir.

2.1.2.Fetihnâmeler’de Genellikle Kullanılan Yazı

Fetihnâme’lerde bir maksat amaçlanmış ve bu maksadın kaybolmaması için de birçok unsura dikkat edilmiştir. Bu unsurlardan biri de kullanılan yazıdır. O günün şartlarında haberleşme araçlarının en iyilerinden biri olan Fetihnâmeler amacın hâsıl olabilmesi için muhataplarının anladığı bir dilden olmalıydı. Bununla birlikte kendi kültürünün, yazısının, dilinin zenginliğini ve sanatsal güzelliklerini de yansıtmalıydı. Çünkü kötü bir hat ile yazılmış, imla yanlışları olan, fasıl başlıkları yerli yerinde olmayan bir yazıyla⁵⁷ amaçlanan maksada ulaşamazdı. Savaş meydanlarındaki başarılar alınan esirlerle, ganimetlerle dosta düşmana gösterilirken; kültürel alandaki üstünlükler de dildeki zenginlikle ve yazıdaki sanatla, bir parça da olsa bu eserlerde gösterilmekteydi. Bu nedenle günümüzde dahi Fetihnâmeler’in tarihi değerleri kadar, edebi değerleri gibi farklı yönleri de dikkatleri dikkat(ler)den kaçmamaktadır.

Kimi Fetihnâmeler’de inşa kaygısı güdülerek ağır bir dil kullanılırken⁵⁸, kimilerinde ise sanat özentisinden uzaklarda tamamen halkın anlamasını hedefleyen sade bir üslup kullanılmıştır. “selis ve güzel olan söz odur ki; halk onu anlar münevverler de onu beğenemezlik etmezler”⁵⁹ sözü gereği kimi eserlerin yazılmasında kelime oyunlarından ve lafız sanatlarından uzak olması şart koşulmuştur.

Fetihnâmeler sanat kaygısı taşısın ya da taşımazın genellikle kaleme alındığı ülkenin resmi dili ile yazılmışlardır. Selçuklularda devletin resmi dilinin Farsça olması hasebiyle eserler Farsça olarak yazılmışlardır.⁶⁰ Osmanlı devletinde ise durum biraz farklılık göstermektedir. Genel olarak Türkçe, Arapça, Farsça olarak yazılan eserler iç otoriteyi güçlendirmek adına ülke içinde okunacaksa Türkçe olarak

---

⁵⁶ Ahmet Bahâüddin Efendi, **Fetihnâme-i Bâhaüddin el Bursevî**

⁵⁷ İnalçık, Heyet, **Gazavât-ı Sultan Murad b.Mehmed Han.**, s. VIII

⁵⁸ Ahmet Bahâüddin Efendi, **Fetihnâme-i Bahâüddin el Bursevî**

⁵⁹ **Şamî**, a.g.e., s. 12

⁶⁰ Osman Turan, **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi**, İstanbul 1978, s. 81,106

yazılırlardı. Yeni fethedilen ülkelerin ya da bölgelerin halkına okunmak için gönderilen Fetihnâmeler ise o bölgede yaşayan insanların anlayacağı bir dil ile yazılmaktaydı. Fatih Sultan Mehmed'in Otlukbeli zaferinin ardından Doğu Anadolu halkına Uygur harfleriyle yazılmış ve o bölgede kullanılan terimlerin kullanıldığı bir Fetihnâme göndermesi bunun örneklerinden bir tanesidir.⁶¹

Bu tür eserler de çeşitli hat sanatları da kullanılmıştır. Nesih hattı⁶², ta'lik hattı, ta'lik-kırma hattı⁶³ ve ri'ka hattı en çok kullanılanlar arasındadır.

3. FETİHNÂMELER'İN MUHTEVASI

Mukaddime sayılabilecek baş kısmı gönderildiği yerin durumuna uygun ayet, hadis ve kelam-ı kibarlarla süslenen Fetihnâme'lerin muhtevası genellikle şu şekilde olmaktadır. Önce Allah'a hamd Hz. Peygamber Efendimiz (sav)e salavât, padişah için tebaanın işlerinin düzenlenmesi ve zulmün önlenmesinin gereği gibi konulardan bahsedilir. Daha sonra düşmanın ne sebeple cezalandırıldığı, padişahın hareketi, asker sayısının durumu, düşmanın durumu gibi savaş anına ait bilgiler verilmektedir. Allah'ın padişaha yardımı, düşmanın yenilmesi, Allah'a şükür ve düşman ülkesinin zapt edilmesi gibi konulardan bahsedilir. En son ise çevre devletlere zafer haberinin gönderilmesi ve bu Fetihnâmenin kimle gönderildiği gibi konulardan bahsederek, padişahın Allah'a duasıyla bitirilmektedir. "Pek çok ve sonu olmayan hamd ve şükür, zatı ezeli olan Allah'a layıktır. Takdire şayan her türlü meth ve riyalardan hali her türlü senalar sıfatları ebedi olan o tanrının celal ve azametine layıktır. Onun uluhiyet güneşinin ışığı varlıkların zerrelerinin her birinde parlar..."⁶⁴ gibi Allah'ın sıfatlarıyla, varlığının delilleri ile ilgili ayetlerle ve hikayelerle başlamaktadır. Bunlardan bahsedilirken "Gündüzün gündüz olduğunun anlaşılması ne zaman delile muhtaç olmuştur" ya da "Her şeyde onun bir olduğuna delalet eden bir şahit vardır"⁶⁵ gibi beyitlere, mısralara da yer verilmektedir.

---

⁶¹ Aksoy, a.g.m., s. 470

⁶² Kıvâmî, a.g.e.

⁶³ Ahmet Bahâüddin Efendi, **Fetihnâme-i Bahâüddin el Bursevî**

⁶⁴ Nizamüddin Şâmî, **Zafernâme**, Çev.: Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987 s.9

⁶⁵ Şamî, a.g.e , s.9

Allah'a hamd edildikten sonra Hz. Peygamber Efendimiz(sav)'e işaret edilmektedir. Allah'ın insanlara hak yolu göstermek için peygamberler gönderdiğinden bahsedilirken,“bu peygamberlerden mertebe ve makam itibarıyla birincisi, elçilik cihetiyle sonuncusu” şeklinde Peygamber Efendimiz (sav) yüceltilmektedir ve bu yüceltme methi senalarda bulunan beyitlerle, şiirlerle devam etmektedir. Dört halifeden de övgüyle bahsedilmektedir. Hz. Ebû Bekir'in sadık bir dost olmasından, Hz. Ömer'in cesaretinden, şeytana yolunu şaşırtan heybetinden, Hz. Osman'ın hayâ sahibi olmasından, Hz. Ali'nin düldülünden, zülfikârından, haşmet ve vakarından süslü sözlerle bahsedilmekte ve hepsine dualarda bulunmaktadır.⁶⁶Esere konu olan padişahın ya da devlet adamından da övgüyle bahsedilmektedir. “Sultanlar ve devlet erkânı üç kısma ayrılır. Ya tamamıyla lütuf ve merhametle yahut tamamıyla kahır ve intikama mazhardırlar. Yahut da bunların her ikisini de nefsinde toplamışlardır. Her ikisini üzerinde toplayan kemâle daha yakındır ” gibi sözlerle devlet adamları yüceltilmektedir. Padişahların adaletlerinden ve Allah'(c.c)ın yeryüzündeki halifeleri olmalarından bahsedilerek herkesten üstün tutulmaktadır.

Bütün bu yüceltme ve övgülerden sona Fetihnâme'lerin yazılmasına sebep olan ve zaferle sonuçlanan savaşlardan bahsedilmektedir. Kimi zaman başka bir devletin iki devlet arasına fitne sokması,⁶⁷ kimi zaman da iki devlet savaş halindeyken diğer devletin fırsatı ganimet bilip saldırması⁶⁸ ya da yapılan antlaşmaların bozulması gibi sebeplerin neden olduğu savaşlar uzun uzadıya anlatılırken, düşmanın nasıl cezalandırıldığından da bahsedilmeden geçilmemektedir.

Savaş başlamadan önce padişah bütün beylere, paşalara ferman gönderip huzurunda toplamaktadır. Huzurunda toplanan beylerin ve paşaların hatırlarını sorduktan sonra düşmana karşı yapılacak savaştan ve savaşta başarı kazandıkları takdirde dilediklerinden ziyade ödüllendirilecekleri⁶⁹ gibi değişik isteklendirme şekillerini de yine bu eserlerde görmekteyiz. Aynı şekilde bu tür eserler de savaş anına ait de pek çok bilgi bulunmaktadır. “Öldürenlerimiz gazi ve ölenlerimiz şehit olup dünya ve ahiret muratlarına vasil olalım” felsefesiyle hareket eden İslâm askerlerinin

---

⁶⁶ Şamî, a.g.e, s.6

⁶⁷ İnalçık, Heyet, **Gazavât-ı Sultan Murad b.Mehmed Han** s.74

⁶⁸ İnalçık, Heyet, **Gazavât-ı Sultan Murad b.Mehmed Han**, a.g.e, s.7

⁶⁹ İnalçık, Heyet, a.g.e., s.56

nasıl kahramanlıklar gösterdiklerinden bahsedilmektedir. Savaşlarda kahramanlıklar gösterenlerin yanı sıra, düşman askerlerinin çok fazla olmasından ürküp savaşmadan dağılan ve savaş meydanından kaçan askerlerden de bahsedilmeden geçilmemektedir. Ve bu askerlere padişahın verdiği cezalar da Fetihnâmeler'in sayfaları arasında yer almışlardır. Kimi askerlere değnek vurulmuş, kimilerinin de tumarları ellerinden alınmıştır.⁷⁰ Daha sonraki seferlerde de düşman karşısından kaçmamaları için nasihatle bulunulan askerlere, böyle bir durumun tekrarlanması halinde ise memleketi terk etmeleri gerektiği, gibi büyük cezalara çarptırılacakları söylenmiştir.⁷¹

Fetihnâmeler'in içerdiği konulardan biriside padişahların savaştan önce, savaş anında ve savaştan sonra yaptığı dualardır. Savaştan önce padişahın yatsı namazından sonra, nafile namazlar kılıp ve ellerini kaldırıp;

“Ey padişahlar padişahı

Ümidim sana tutmuşum ilahi

Ki ey dertlerin dermanı Allah'ım

Medetsiz kalmışın fermanı Allah”⁷² şeklinde dualar ettiği görülmektedir. Savaştan Sonra da elde edilen zaferin ardından;

“Şükür hüdâya kim bize verdi muradımızı

Gönüller buldu maksûdun hem aldık ondan dadımız

Şükür hakka nasip oldu ki gönlüm diledi, buldu.

Ki bize Hoş kolay oldu. Edindi külli özümüz.”⁷³ şeklinde padişahların yaptığı dualardan da bahsedilmektedir.

Bütün bunlardan sonra, İslâm ülkelerine Allah'a hamd etmeleri için, din düşmanlarına ise hor hakir olmaları için Fetihnâmeler yazılmasından ve gönderilmesinden söz edilmektedir.

---

⁷⁰ İnalçık, Heyet, a.g.e., s.28

⁷¹ İnalçık, Heyet, a.g.e., s.56

⁷² İnalçık, Heyet, a.g.e., s.57

⁷³ İnalçık, Heyet, a.g.e., s. 69

3.1.Fetihnâmeler’de Tarihi Bilgilere Atıflar

Fetihnâme’lerde savaşlar, o günün kelimeleriyle, deyimleriyle, vecizeleşmiş sözleriyle anlatılırken, tarihin kaydettiği gerçeklere aykırılık göstermemektedir. Aksine tarihin kaydettiği olaylara paralellik göstermektedir.1607 yılında IV. Mehmed’in yerine II. Sultan Süleyman Osmanlı tahtına geçmiştir. II. Sultan Süleyman uzun yıllar sarayda münvezi bir hayat sürmüş, taht cülusu ise ordunun ayaklandığı bir zamana tesadüf etmiştir. Bu dönemi anlatan Zafernâmede, cülûs merasimi pek parlak törenlerle anlatılmasa da saltanat değişikliğinde yapılan törenlerden bahsedilmekte, ancak bazı ifadelerde bu dönemin sancılı bir dönem olduğu dile getirilmektedir. Askerlere verilen cülûs bahşişleri tasvir edilirken;

“solaklar ki hep sağdur işleri
Yolundan süpürmekte bahşişleri
Olnca ser-i kâr-ı bey’at tamam
Virüldi çıkup bahşiş ü’âm
Terakkiler ihsan idüp askere
Yeniden kul oldular servere” . . .

beyitlerinde geçen, yeniçerilerle ilgili “süpürmekte bahşişleri”,“ser-i kâr-ı bey’at” ve “virüldi çıkup bahşiş ü’âm” ibareleri anlamlarında bir huzursuzluk gizleyen sözlerdir⁷⁴. Tarih kitaplarında da bu yüzyılda yeniçerilere ve sipahilere cülûsiye ve ulufelerin ödenmemesi konusunda geniş bilgiler vardır.

Tarihi gerçeklerden biri olan Karaman oğulları ile Osmanlı devleti arasında yapılan “Yenişehir barış antlaşması”ndan da dönemin eserlerinde şu şekilde bahsedilmektedir; Bizans tekfurunun fitnesine inanıp Osmanlı devletiyle savaşan karaman oğulları hatasını anlayıp, . . . “ Karaman oğlu bu melunun sanatını müşahede edecek başına geleceği bildi ve beylerini bir yere cem edip elbette buna bir çare görün, ben bu işe pişman oldum [dedi].Beyler ve iş erenleri bir yere gelip müşavere eylediler. Buna tekrar padişaha varıp ve yüz yere koyup müracaat eylemekten gayri bir muacele bulmak mümkün olmadı. Ve öyle edecek olup dest-âviz hediyeler düzüp ve ulular

---

⁷⁴ Karacan, a.g.e, s. 39

padişahı âlem penah hazretlerinin divanı hümayunlarına gelip ve cümlesi yüz yere vurup, aman el-aman deyip padişahın damanına sarmaştılar.”. . Şeklinde tasvir edilmektedir.⁷⁵

İstanbul’un fethinde Şehzade Orhan’ın yakalanıp idam edilmesine kadar⁷⁶ Osmanlı devletini uğraştıran başlıca sorunlardan biri olan Yıldırım Bayezîd’in oğulları arasında ki mücadeleye de yine bu dönemin eserlerinde oldukça geniş yer verilmektedir. Eserlerde “düzme” diye geçen olay; “...tefkur dedikleri melun düzme dedikleri habisi çıkarıp bunca altın ve hazine verip eyitti kim, var imdi göreyim seni, benümdür diye dava eyle. Ben Âli Osman nesliyim, ben var iken bu taht sana neden müstahaktır, deyü dava edince cümle beyler ve paşalar sana dönüp ve tahtı sana teslim ederler. Kaçan kim tahta çıkarsın kulağın bende olsun. Ben sana her ne talim edersem öyle hareket edip göreyim seni nice padişah olursun.”⁷⁷ Şeklinde tarihi gerçeklere ters düşülmeden anlatılmaktadır.

“ol ebter bed-ahterin ma’ mülün bih defterleri getirilüb küttab-ü belâğât nisâb irtika-i kila-i buka-i ve sayir kura vü ziya mahsulâtın hesab idüp, her sene vaki olan mesarif ve ihracatından ma’ada safi teslimat ondört kere yüz bin sikke dinar-ı sahih’ül ayar olduğu ilam-u iş’ar olunup. . .” şeklinde Fetihnâme’lerde verilen bilgiler o zamanda geçerli olan paranın adı ve evsafı, feth edilen yerlere konulan vergilerin miktarı gibi mali işlere dair bilgilere de değinilerek tarihin farklı yönlerine ışık tutulmaktadır.⁷⁸ Yine aynı şekilde bu eserlerde bahis konusu olan fetihlerde, seferlerde hangi dönemlerde hangi padişahların tahta cülus ettikleri, hangi paşaların hangi padişahların vezirleri, sadrazamları olduğu gibi bilgilere de ulaşılmaktadır. Özellikle Osmanlı devleti döneminde kaleme alınan Fetihnâme türü eserler, vaktinde geçer akçe vaziyetinde olup, tarihçilere kaynak olan Tevarih-i Âl-i Osman’dan istifade etmişlerdir.⁷⁹ Bu da gösteriyor ki Fetihnâme’ler başlı başına tarihe ait bilgiler içermektedir.

---

⁷⁵ İnalçık, Heyet, a.g.e, s.36

⁷⁶ Selehattin Tansel, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed’in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971, s.38

⁷⁷ İnalçık, Heyet, a.g.e., s.37

⁷⁸ Daş, a.g.e., s.212

⁷⁹ Kıvâmî, a.g.e., s.VIII

Bununla birlikte bu eserlerde epik bir dil kullanıldığı için zaman zaman doğrulardan uzaklaştığı da görülmektedir. Yıldırım Bayezîd'in Ankara savaşında Timur'a esir düşmesinden bahseden eserde "Bayezîd tevazu ve aciz makamından kabahatlerini itiraf etti. Eğer günahımı affedersen yaptıklarına bir merhamet hattı çekersen dünyada yaşadıkça ben ve çocuklarım size bendelikten ayrılmayız. Elimizden geldiği kadar canla başla hizmette kusur etmeyiz" dedi⁸⁰ şeklindeki bir tasvirin gerçeklerle bir ilgisi kurulamaz.

Bahsi geçen örneklerden de anlaşılıyor ki, savaşları konu edinen bu eserler, tarih yazıcılarına küçükte olsa bir edebiyat oluşturmakta ve bir bakış açısı kazandırmaktadır. Ayrıca tarihi gerçeklere ters düşmeden, tarihi bilgi kapsamında sayılabilen dini ritüellerden de bahsedilmektedir. İlk örneklerini geleneksel Türk dininde gördüğümüz Allah' (c.c)a niyaz ederken başını açma usulü⁸¹ Fetihnâme türü eserlerde harp meydanlarında baş açıp tanrıya dua etme⁸² şeklinde yer almaktadır. Bu uygulamanın Selçuklu ve Osmanlı sultanları arasında rastlanan⁸³ bir uygulama olduğu da tarihi bir gerçektir.

3.2. Fetihnâmeler'de Ayet ve Hadislerin Kullanım Sebepleri

İslâm'ın Arap yarım adasından çıkıp geniş coğrafyalara yayılması, Endülüs'e kadar gidilmesi, Türklerin İslâm'ı kabul etmesi ve Osmanlı devletiyle üç kıtanın feth edilmesinin en önemli sebebi şüphesiz ki cihad ile ilgili ayet ve hadislerin yönlendirmesi ve motive edici gücü olmuştur.

Genel olarak savaşlarda askerleri isteklendirme ve yapılan fetih hareketini sağlam bir temele dayandırmak için zikredilen ayet ve hadisler, Fetihnâme'lerde muhtelif konular için çeşitli sebeplerle kullanılmaktadırlar. Din ilimlerinde delil olarak kullanılan hadisler, edebiyattan hat sanatına, mimariden tasavvufa hatta atasözleri ve deyimlere kadar Müslüman milletlerin eserlerinde geniş bir kullanım alanı bulmuştur.⁸⁴

---

⁸⁰ Şamî, a.g.e., s.310

⁸¹ Ünver Günay -Harun Güngör, **Türk Din Tarihi**, Laçın Yay., 1998 Kayseri, s.75.

⁸² Zekeriyazâde, Ferah, **Cerbe Fetihnâmesi**, çev. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s.76

⁸³ Turan, a.g.e., s.108-109

⁸⁴ Veli Atmaca, **Hadisler Bakımından Siyasetnameler III**, Sosyal Bilimler Dergisi C.14, Sayı I, Elazığ, Ocak 2004, s.167

Fetihnâme'lerde de kullanılan hadisler bu eserlere yön vermiş ve muhtevalarına çeşitlilik kazandırmıştır.

İçerik olarak, Allah'ı hamd, efendimiz(sav)'e salâvatla başlayan, padişah ya da devlet adamlarına övgüler içeren, daha sonra da eserin kaleme alınmasının sebebi olan fetihten bahsedilen eserde kullanılan ayet ve hadislerin, kullanıldıkları bölümlere göre hem konuları hem de kullanım sebepleri farklılık göstermektedir.

Allah'ı hamd ile ilgili bölümlerde, Allah'ın varlığının delilleri olan âlemin yaratılışı ile ilgili;

“*Andolsun ki onlara: Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir? diye sorsan, mutlaka, "Allah" derler. O halde nasıl (haktan) çevrilip döndürülüyorlar?*”⁸⁵

gibi ayetler zikredilmektedir. Bu şekilde hayat sahibi her mevcudun, güçlüğe düştüğü bir olay karşısında müşküllerinin çözülmesini dilediği yaratıcının varlığı ve sonsuz kudreti hatırlatılmakta, insanların ise onun önündeki acizlikleri itiraf edilmektedir. Peygamber Efendimize düzülen methiyeler de kelâmı kibarlarla salevât-ı şeriflerle süslendikten sonra âyet-i kerimelerle pekiştirilmektedir. Sahabilerden bahsedilirken de: “*Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz.*”⁸⁶ şeklinde ki hadisler övgü ve yüceltme maksadıyla zikredilmektedir.

Uslup olarak övgü ve yüceltmelerle başlanan esere, yapılan fetihle ilgili anlatılanlarla devam edilirken “*Şüphesiz ki Allah; tuğlaları birbirine kenetlenmiş binalar gibi saf saf olarak Allah yolunda savaşanları sever.*”⁸⁷ gibi cihad ile ilgili âyetler nakledilip, ölürsen şehit, öldürürsen sâ'id anlayışı ile askerlerin fetih ruhu perçinlenmektedir.

İnanan insan hayatının her alanında kendisine sığınılan âyet ve hadisler, bir rehber olarak yapılan savaşlardan önce, savaş esnasında ve savaştan sonra ki uygulamalara da temel teşkil etmek amacıyla Fetihnâme'lerde kullanılmışlardır. *وَأَخْرَى*

“*Seveceğiniz başka bir şey daha var: حُبُّوْنَهَا تَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشْرٌ الْمُؤْمِنِينَ*”

⁸⁵ Ankebut Suresi, 29/61

⁸⁶ Şâmi, a.g.e., s.5

⁸⁷ Saf Suresi, 61/4

*Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri (bunlarla) müjdele.*⁸⁸ gibi âyetlerle İslâm askerleri yapılacak savaşıardan Allah'ın izniyle muzaffer olarak çıkacaklarına inandırılmaktaydılar. Bu şekilde sağlam bir itikat ve yüreklerde düşman askerlerinin yüreklerine korku salan manevi bir güç oluşturulmaktadır. “Şehid, ailesinden yetmiş kişiye şefaât edecektir”⁸⁹ hadisine de atıflar yapılarak şehidin kıyamet gününde ailesinden pek çok kimselere şefaât edeceği bildirilerek İslâm askerinin düşman karşısındaki motivasyonu pekiştirilmiştir.

Sağlam bir itikat ve inanan bir yürekle mücadele eden İslâm askerleri, düşmanı psikolojik olarak da çökertmek amacıyla zelzele oluşturulurcasına tekbirlerle, tehlikelerle düşmana karşı ilerlemişlerdir. Bu ilerleyişi *ان زلزلة الساعة شئ عظيم* “*Kıyâmet sarsıntısı, dehşet bir şeydir.*”⁹⁰ âyetiyle ilişkilendirmişlerdir. Savaşın her anında İslâm askerlerinin hangi emre imtisal edip nasıl bir ruh haliyle mücadele ettikleri de *وجاهدوا* “*(gerçek müminler)Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad edenlerdir.*”⁹¹ şeklinde ki âyetler dayanak gösterilerek ifade edilmektedir.⁹² Savaş yapmaksızın alınan yerlerin ahalisine ise yine *من عمل صالحاً فلنفسه ومن اساء فعليها* “*Kim iyi iş yaparsa faydası kendinedir, kim de kötülük yaparsa zararı yine kendinedir.*”⁹³ âyeti sebep olarak zikredilerek zerre kadar zarar verilmeksizin ihsanda bulunulmaktadır.

Genel olarak bu şekillerde ve bu sebeplerle kullanılan âyet ve hadislerin bazen de askerlerin Allah Allah nidaları arasında *و ينصرک الله نصراً عزيزاً* “*Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.*”⁹⁴ şeklinde zikredildiği görülmektedir.

Bütün bunların dışında âyet ve hadislerin kullanım sebeplerinden biri de; sefere çıkılmadan önce kimi emirlerin Kuran'a tefe'ül etmeleri olmuştur.

“Fevz ve necâh zamanı olan sabah namazından sonra, Tanrı'nın kelâmına temessük ederek şehre gitmek için Kuran'dan tefe'ül etti, şu âyet çıktı: “*Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların*

⁸⁸ Saf Suresi, 61/13

⁸⁹ **Kıvâmî**, a.g.e., s.248

⁹⁰ Enbiya Suresi, 22/1

⁹¹ Hucurat Suresi, 49/15

⁹² **Daş**, a.g.e., s. 208

⁹³ Casiye Suresi,45/15

⁹⁴ Fetih, 48/3

yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü ziynetini takınıp, (rengârenk) süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz (âfetimiz) gelir de, onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünenecek kavimler için ayetlerimizi böyle açıklarız.”⁹⁵ Bu çıkan âyet, muhaliflerin ve şehir ahalisinin noksan ve hüsrânını gösteren vazih bir delil idi. Bundan sonra bir de Hint askerlerinin büyüğü, yardımcısı ve istinatgâhı olan Molu Han niyetine de bir fal açtı; o zaman şu âyet çıktı: “Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının malı olmuş bir köle ile katımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızktan gizli ve açık olarak harcayan (hür) bir kimseyi misâl verir. Bunlar hiç eşit olurlar mı? Doğrusu hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu (bunu) idrâk etmezler.”⁹⁶

Bu iki âyetin manası gayet muvafık ve münâsîp idi. Kur'an'ın mucizesi Emîr'in indinde zâhir ve malûm oldu. Bu da Emîr'in, Allah'ın teyidine mazhar olduğuna bir delildir.” Şeklinde yapılacak sefer niyetine Kur'an'dan fal açılmış ve çıkan âyetlerin gereğince hareket edilmiştir.⁹⁷

3.3. Fetihnâmeler’de Harp İle İlgili Bölümler

Değerli birer tarihi kaynak niteliği taşıyan Fetihnâmeler, elde edilen zaferin hemen ardından kaleme alındıkları için çok fazla bilgi kaybına uğramadan öncesi ve sonrasında beraber, ilgili savaşlarla alakalı geniş bilgiler vermektedir. Dinî anlayışa göre *وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ* “Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri (bunlarla) müjdele.”⁹⁸ âyeti mucibince Müslümanların ezelden mansur oldukları⁹⁹ inancıyla kaleme alınan bu eserler de sefere çıkılmadan önce neler yapıldığı, harp esnasında yapılan hileler, taktikler gibi malumâtlar ve savaş sonrası yapılanlar veya yapılması gerekenlerle alakalı çeşitli bilgiler bulunmaktadır.

⁹⁵ Yunus Suresi, 10/24

⁹⁶ Nahl Suresi, 16/75

⁹⁷ Şamî, a.g.e., s.228

⁹⁸ Saf Suresi, 61/13

⁹⁹ Kivâmî, a.g.e., s.33

3.3.1.Harp Öncesi İle İlgili Bilgiler

Câhidü fi sebillilâhi bi envâlikum ve enfisikum emrine imtisal edip, Allah yolunda sefere çıkan İslâm orduları, yapılacak olan her hareketten önce icabeden ön hazırlığı yaptıkları gibi; sefere çıkmadan önce de bir takım hazırlıklar yapmışlardır.

Harp öncesinde, devlet erkânı toplanarak çıkılacak sefere karar vermektedir. Savaşa karar verdikten sonra beylerbeyi olanlarına, sancak beylerine, Subaşlarına ve askerlikle ilgili olanların hepsine “ahkâm-i şerife” yazılarak hazırlık yapmaları, savaşa katılmak üzere toplanmaları emredilmektedir.¹⁰⁰ Sefer mühimmatı görülüp yeniçeri ve sipâhilerden asker toplanmaktadır.¹⁰¹ Toplanan askerin düşman askerine denk olmadığı durumlarda ise; atlı ya da yaya, çomak atmaya gücü yeten çocukların bile orduya katılmaları için ferman çıkarılmaktadır. Savaştan önce özel atlar yetiştirildiği de görülmektedir.¹⁰² Padişah fermanıya düşmana her türlü gıda satışının yasaklandığı, ambarlarındaki bütün erzakların yağmalandığı ve buna bağlı olarak düşman ordusunun yaraya saracak yumurta bulamadığı¹⁰³ da rastlanan bilgilerdendir.

Harp öncesi düşmandan haber almak için casusların gönderilmesi ise en sık karşılaşılan uygulamalardan birisidir.¹⁰⁴ Ayrıca düşman askerlerinin geçeceği yollar üzerinde engeller oluşturmak, her ne kadar derbent var ise, buraları ağaçlarla kapatmak,¹⁰⁵ stratejik noktalara kaleler yaptırmak, bu kalelere toplar yerleştirmek¹⁰⁶ ve düşman karşısında mevzilenerek düşmanı gözetlemek,¹⁰⁷ harp öncesi yapılan faaliyetlerdendir. İstanbul’un fethinden önce boğazın en dar yerinde ve tam Anadolu Hisarı’nın karşısına yapılmış olan boğaz kesen kalesi (Rumelihisarı) ise bunun en güzel örneğidir.¹⁰⁸ Son olarak ise eserde geçtiği gibi;

“Cihâd âyetin nakl ü tefsir edülüp

Gazâ faslını halka takrir idüp

---

¹⁰⁰ Tansel, a.g.e. , s.50

¹⁰¹ İnalçık, Heyet, a.g.e., s.12

¹⁰² Kıvâmî, a.g.e., s.82

¹⁰³ İnalçık, Heyet, a.g.e., s.17

¹⁰⁴ Kıvâmî, a.g.e., s.38

¹⁰⁵ İnalçık, Heyet, a.g.e., s.44

¹⁰⁶ Tansel, a.g.e. , s.45

¹⁰⁷ Şamî, a.g.e., s.100

¹⁰⁸ Karacan , a.g.e., s.83-84

Didi koç yiğitler anadan toğar
Bu dünyaya kurban için geldiler
Ne dünyâ-yı fânî ne devlet gerek
Bize ya gazâ ya şehâdet gerek
Kanı bir bugünkü gibi yevm-i îd
Ölürsen şehid öldürürsen sa'îd
Murad alacak kutlu gündür bu gün

Dilârâna bayram düğündür bugün”¹⁰⁹ Şeklinde psikolojik altyapı da oluşturularak harp öncesi hazırlıklar tamamlanmış olur. Ayrıca savaşa katılacak askerlerin amel defterleri gibi eksiksiz vasiyetnâmeler yazdıkları da görülmektedir.¹¹⁰ Bütün bu hazırlıklardan sonra ise, düşmana gâlip gelmek askerinin çokluğu veya azlığı ile değil, yalnız yaradanın yardımıyla olduğuna olan inançtan dolayı Allah’a tevekkül ederek, istiâze duâları okunarak¹¹¹ büyük zatların mezarları ziyaret edilip, aralarındaki dostluk rabitaları kuvvetlendirilerek yardım istenmekte ve gece yarısı abdest alınıp iki rekât namaz kılınmaktadır.¹¹²

3.3.2. Harbin Seyrine Dair Malumât

Dini anlayışa göre . وَأَخْرَىٰ تُحْيِيُونَهَا نُصْرًا مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ .
“Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri (bunlarla) müjdele.”¹¹³ âyeti mucibince ezelden Mansur oldukları inancıyla ve sağlam bir itikatla savaşa başlayan İslâm askerleri kendilerini psikolojik olarak âyetlerle ve hadislerle motive ederlerken düşman askerlerinin psikolojilerini de çeşitli savaş teknikleriyle alt üst etmeyi amaçlamışlardır.

İslâm askerleri harbin başlamasıyla beraber her tarafta harp çengileri çalıp, zurnaları feryada başlatıp, kösleri gümbürdetip ve yer yer sancaklar açılıp, Allah Allah

¹¹⁰ Şamî, a.g.e, s.56

¹¹⁰ Zekerîyyazâde, a.g.e., .46

¹¹¹ Zekerîyyazâde, a.g.e., s35

¹¹² Şamî, a.g.e., s30

¹¹³ Enbiya Suresi , 21/13

nidaları ile düşman üzerine yürümektedir.¹¹⁴Bu yürüyüş ise “pâdişah emr edüp bir kere gülbânk-i Allah Allah çekilüp ve her yandan çeng-i harbilere turre urulup tablhânenin güürldüsü ve köslerin inildisi ve erenlerin göğsünün güürldüsü büsbütün Sofya ovasını malamal doldurdu ve yer yer de gaziler niyyetül gazâ kasdi kâfir deyüb ellerini tiğ-i ateş taba urup bu kuffâri hâkisara bir giriş girdiler kim, ya bir aç kurd idiler, bir sürü koyuna girdiler, yahut bir yanar ateş idiler kim, bir kuru kamışlığa girdiler.¹¹⁵” şeklinde tasvir edilmektedir.

Savaş esnasında her yerde *و ينصرک الله نصرأ عزیزاً* “*Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.*”¹¹⁶ âyetleri işitilmekte ve tekbirlerle, tehlillerle *ان زلزلة الساعة شئ عظیم* “*Kıyamet sarsıntısı çok büyük bir şeydir*”¹¹⁷ âyetinde ifade edildiği gibi zelzele olurmuşçasına ilerleyerek düşman psikolojik olarak çökertilmektedir. Ayrıca mücâhitler yedi başlı ejderha gibi giyinip kuşanarak, kulaklarına paçavra gibi bezler sararak ve bellerine kaza (savaş) kemerleri takarak düşmana korku vermeyi amaçlamışlardır.¹¹⁸

Harbin seyri aşamasında savaş anında giyilen elbisenin de önemine değinilmekte ve “yağmur başladı öyle şiddetli yağdı ki oklar yaylar bozuldu. Esvaplar çizmeler suya battı. Sarıklar öyle ıslandı ki başlarda taşınmaz bir hale geldi. Düşman askerleri yünden esvap giymişlerdi onlara bir şey olmadı. Oldukları yerde rahat hareket ettiler” şeklindeki ifadelerle her türlü hava şartlarına uygun elbiselerin giyilmesi durumunda daha rahat hareket edileceği bildirilmektedir.¹¹⁹

Askerlerin sayıları ve kullanılan savaş aletlerinden de harbin seyri aşamasında oldukça fazla söz edilmekte, genellikle düşman askeri ve teçhizatı karşısın da sayıca zayıf olunduğu ifade edilmektedir.¹²⁰ Bununla beraber düşman karşısında askerinin az olmasının savaşı kaybetmek anlamına gelmediği, aksine Bedir savaşında

---

¹¹⁴ İnalçık, Heyet, a.g.e. , s.21

¹¹⁵ İnalçık, Heyet, a.g.e. ,s.24

¹¹⁶ Fetih Suresi, 48/3

¹¹⁷ Hac Suresi, 22/1

¹¹⁸ Kıvâmî, a.g.e. , s.59

¹¹⁹ Şamî, a.g.e., s.34

¹²⁰ Karacan, a.g.e., s.26

müşrikler karşısın da bir avuç olan Müslüman askerin iman ve sadakatiyle mücadele edildiğinde Bedir'in aslanları gibi muzaffer olunacağından bahsedilmektedir.¹²¹

Düşmanın üstün kuvveti karşısında askerlerin ümitlerinin kırıldığı durumlarda da;

“cihâd âyetin nakl ü tefsir idüp

Gazâ faslını halka takrir idüp”¹²²

gibi ifadelerle cihâd ruhunun tazelandığı görülmektedir.

Cihâd ruhu, harb öncesi psikolojik alt yapıyı oluşturduğu için, Peygamber efendimizin savaş alanında görüldüğüne inanılmakta¹²³ ve Peygamber efendimiz(s.a.s.)'in şefaatine nail olmak amacıyla canla başla nasıl mücadele edildiği anlatılmaktadır. Savaşlarda kullanılan toplarda, *لنرسل عليهم حجارة من طين* “Onların üzerine çamurdan pişirilmiş sert taşlar yağdıracağız”¹²⁴ gibi âyetlerle ilgi kurularak Rabbinin katında damgalanmış nişanlanmış, hangisinin kime ve nasıl isabet edeceği takdir olunmuş, fâsıklıkta ve günahta haddini aşmış, aşırıya kaçmış azgınlar için hazırlanmış,¹²⁵ taştan çamurlara benzetilmekte ve âyet gerekçe gösterilerek şaşırımadan hedefleri vuracağı ifade edilmektedir.¹²⁶

İslâm askerin zihinlerine yerleşen “Ölürsen şehid, öldürürsen sâ'id” anlayışı, harbin seyri aşamasında “Şehid ailesinden yetmiş kişiye şefaet edecektir” “Peygamber(ler) cennettedir, şehit(ler) cennettedir, çocuk(lar) cennettedir, diri diri toprağa gömülen kız (çocukları) cennettedir.” Şeklindeki hadislerle yine Fetihnâme'lerde dillenmektedir.

Harp esnasında ki malumatlar arasında; Askerlerin dört koşun yapmaları ve düşmanın, askerin çok olduğunu zannetmesi için toz toprak kaldırmak üzere her süvârinin atının iki tarafına birer ağaç takması,¹²⁷ düşman askerlerini aç ve susuz bırakmak için boşaltılmış olan yerleşim yerlerindeki mahsullerin yakılması su

---

¹²¹ **İnalçık, Heyet**, a.g.e. , s.110

¹²² **Karacan** ,a.g.e., s.26

¹²³ **Kıvâmî**, a.g.e., s.232

¹²⁴ Zariyat Suresi,51/33

¹²⁵ Elmalılı M.Hamdi Yazır, **Hak Dini Kuran Dili**, Eser Neşriyat 1979, C.6, s.4538

¹²⁶ **Kıvâmî**,a.g.e., s.59

¹²⁷ **Şamî**, a.g.e, s.30

kuyularının kullanılmaz hale getirilmesi,¹²⁸ deniz savaşlarında gemileri geceleyin gizlice savaş alanından uzaklaştırıp, ertesi sabah yeni gemiler gelmişçesine coşkuyla karşılayıp düşmanın moralini ve direnme gücünü kırmayı amaçlayan stratejiler¹²⁹ gibi uygulamalardan da bahsedildiği görülmektedir.

Harbin seyri aşamasında duâlardan da oldukça sık bahsedilmektedir. Savaş esnasında İslâm ordusunun aleyhine esen rüzgârın durması, sisin dumanın dağılması, gibi tabiat olayları için duâlar yapıldığı gibi, genel manada da yardım için;

“Ey kerimu rabb-i rahim hayy-i bakâ

Mülk senindir bilüriz kim mutlaka,

Ben kulunu etmiş idin sen sebep,

Kim nizâm-ı âlemi edem taleb.

Cümle esbâba sebep sen pâdişah,

Kulların pes gözede hükmi ilâh,

Hükümünün münkadı durur üns u cân

Ben kulun senden umarım yardımı,

Zire senden gayrı bilmez derdimi.”¹³⁰ gibi beyit halinde münâcaatlar yapılmaktadır.

3.3.3. Harp Sonunda Yapılması Gerekenlerle İlgili Tespit Ve Öğütler

İslâm’ın getirdiği evrensel değerlerle bağdaşan uygulamalara tarihin her safhasın da rastladığımız gibi, Fetihnâme türü eserlerin sayfaları arasında da rastlamaktayız. Bu uygulamalardan; ganimet taksimi, çocuklara, kadınlara, ihtiyarlara ve esirlerle karşı yapılan muameleler en dikkat çekicileridir.

Kaleleri, ülkeleri feth eden İslâm askerleri, Allah yolunda asıl fethin kalpleri feth etmek ve İslâm sancağını kalplerde dalgalandırmak düşüncesine sahip oldukları için; Aman dileyen düşman askerlerine hiçbir şey yapmadan, burunlarını dahi kanatmadan affedip, mallarıyla öylece bırakılmışlardır¹³¹. Direnen düşman askerlerine ise padişah dilerse esir muamelesi yapmış, kimisini azâd etmiş, kimisini de askerlerin

¹²⁸ Zekeriyazâde, a.g.e., s.44-45

¹²⁹ Zekeriyazâde, a.g.e., s.81-82

¹³⁰ İnalçık, Heyet, a.g.e., s.48

¹³¹ Kıvâmî, a.g.e., s.311

mertebelerine göre dağıtmıştır.¹³² Alınan esirlerin bir deftere kaydedildiği ve feth edilen ülkede güven içinde yaşamaları için belli bir vergiye tabi tutuldukları da görülmektedir.¹³³ Kimi durumlarda ise müşfikâne nasihatlerle İslâm dinine davet edilmişler¹³⁴ ve “Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”¹³⁵ Âyeti gereğince malları ve canları Müslüman olmaları şartıyla bağışlanıp güvence altına alınmıştır.¹³⁶

Peygamber efendimizin esirlerle ilgili; Atiyye el-Kurezi'nin şöyle dediği rivayet edildi: “Kureyze (savaşı) günü, biz (esir alınan Kureyzeliler), Resulullah (s.a.s.) a gösterildik. Büyük olanlarımızın öldürülmesini ‘küçüklerimizin de köle edilmelerini emretti. Böylece «kasığında kıl bitmiş» olanlar (tesbit edilip) öldürüldü, bitmeyenler sağ bırakıldı.”¹³⁷ “Hz. Peygamber, burun, kulak, dil ve benzeri organlarını kesmek suretiyle cezalandırılmasını yasak etti.”¹³⁸

Abdullah b.Ömer’ den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) in gazâlarından birinde bir kadın ölü olarak bulunmuş, bunun üzerine Rasûlullah (s.a) kadınlarla çocukların öldürülmesini yasaklamıştır.¹³⁹

Semûra b. Cündüb’den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.); “Müşriklerin yaşlılarını öldürün, çocuklarını bırakın” buyurmuştur.¹⁴⁰

Muhammed b. Hamza el-Eslemî'nin babasından rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a.) onu bir seriyye'nin başına başkan tayin etmiş (Bu zat başından geçen hadiseyi) şöyle anlattı: Seriyenin yanınvardım. Rasûlullah (s.a.);”Eğer falan kimseyi bulursanız onu ateşle yakınız,” buyurdu. Sonra ben (seriyenin yanından) geri döndüm. (Rasûl-ü Ekrem) beni çağırdı. Huzuruna varınca;”Falan kimseyi bulursanız onu öldürünüz. (Fakat) onu yakmayınız. Çünkü ateşle ancak ateşin sahibi (olan Allah)

¹³² **Kıvâmî**, a.g.e., s.85,314

¹³³ **Daş**, a.g.e., s.213

¹³⁴ **Şamî**, a.g.e., s.121

¹³⁵ Nisa Suresi, 4/ 48

¹³⁶ **Şamî**, a.g.e.,s.210

¹³⁷ İmam-ı Ebû Hanîfe, **Müsned**, 317/4

¹³⁸ İmam-ı Ebû Hanîfe, **Müsned**, 316/3

¹³⁹ Buhârî, **cihâd** 147,148; Müslim, **cihâd** 25, 26; Tirmizi, **siyer** 19; İbn Mâce, **cihâd** 30; Dârimi, **siyer** 24; Muvatta, **cihâd** 9

¹⁴⁰ Tirmizi, **siyer** 28; Sünen-i Ebû Davûd Terceme ve Şerhi, Şâmil Yayınevi: 10/222.

azâbeder.” Buyurdu¹⁴¹ şeklindeki tavsiyeleri harp sonrası İslâm askerleri için bir rehber olmuştur.

Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Saîd b. Ebî Saîd’den naklen rivayet etti ki, Ebû Hüreyre’yi şunu söylerken işitmiş: Resûlullah (s.a.s.) Necd tarafına suvâri gönderdi. Bunlar Benî Hanîfe (kabilesin) den Sümâme b. Üsâl denilen bir adam getirdiler. Bu zât Yemâmeliler’in reîsi idi. Onu mescidin direklerinden bir direğe bağladılar. Derken Resûlullah (sav)onun yanına çıkarak:

“Ne haber yâ Sümâme?” dedi. Sümâme şunları söyledi:

“Bendeki yâ Muhammed, hayırdır. Şayet öldürürsen kan sahibi birini öldürmüş olursun. İhsan edersen şükreden birine ihsan etmiş olursun! Eğer mal istiyorsan hemen dile! Sana dilediğin kadar mal verilir!” Bunun üzerine Resûlullah (sav) onu terk etti. Ertesi günden sonraki gün gelince yine:

“Ne haber yâ Sümâme?” diye sordu. O da:

“Sana söylediğimdir! Eğer ihsan edersen şükreden birine ihsan etmiş olursun! Öldürürsen kan sahibi birini öldürmüş olursun! Mal istiyorsan hemen dile! Sana dilediğin kadar mal verilir!” dedi. Resûlullah (s.a.s) onu yine terk etti. Ertesi gün gelince (tekrar) :

“Ne haber yâ Sümâme?” diye sordu. Sümâme:

“Bende sana söylediklerim var! Eğer ihsan edersen, şükreden birine ihsan etmiş olursun! Öldürürsen kan sahibi birini Öldürmüş olursun! Mal istiyorsan hemen dile! Sana dilediğin kadar mal verilecektir!” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.): “Sumâme’yı serbest bırakın!” buyurdu. O da mescide yakın bir hurmalığa giderek yıkandı. Sonra mescide girdi. Ve:

“Allah’tan başka ilâh olmadığına şahâdet ederim! Muhammed’in onun kulu ve resulü olduğuna da şahâdet ederim! Yâ Muhammed, vallahi yeryüzünde (şimdiye kadar) bana senin yüzünden daha sevimsiz bir yüz yoktu! Şimdi senin yüzün bana bütün yüzlerden daha sevimli oldu. Vallahi benim için senin dininden daha sevimsiz bir din yoktu! Dinin de benim için bütün dinlerden daha sevimli oldu! Vallahi, benim için senin beldenden daha sevimsiz bir belde yoktu. Şimdi belden de benim için bütün

---

¹⁴¹ Buhârî, **cihâd** 107, 149; Tirmizî, **siyer** 20; Dârimî, **siyer** 23

beldelerden sevimli oldu! Süvarilerin beni yakaladığında ben Umre yapmak istiyordum. Ne buyurursun?” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) kendisini müjdeledi. Ve umre yapmasını emretti. Mekke’ye vardığında ona birisi:

“Sen dininden mi döndün?” diye sormuş. O da:

“Hayır! Lâkin ben Resûlullah (s.a.s.) le birlikte Müslüman oldum! Hayır, vallahi! Size Resûlullah (s.a.s.) izin vermedikçe Yemâme’den bir buğday tanesi bile gelemez!” demiş.¹⁴² Rivayetleri de esirlere nasıl davranılacağı ve tatlı dille yaklaşım onların kalplerini nasıl feth edileceği noktasında uyulması gereken tavsiyelerinden olmuştur.

Peygamber efendimizin hadislerinden de anlaşılacağı üzere savaş sonrası esirlerle ilgili yapılması gerekenler, İslâm’a ve insana yakışan, düşmanda olsa yaratanda dolayı yaratılana saygı dairesinde olmalıdır. İnceleme imkânı bulduğumuz Fetihnâme türü eserlerde¹⁴³ de buna muhalif bir durum yaşanmamıştır. Hiç bir savaşın sonunda savaşta aktif rol almayan kadınlara, masum çocuklara veyahut da aciz yaşlılara kılıç çekilip işkence yapılmamıştır.

Bütün bunların dışında feth edilen yerler savaş sonrası harap halde bırakılmamış aksine mimari eserlerle canlandırılmıştır.¹⁴⁴ **من بنى لله مسجدا صغيرا كان** **أو كبيرا بنى الله له بيتا في الجنة** *“Her kim Allah için küçük yada büyük bir mescit yaparsa, Allah da onun için cennette bir köşk yapar .”*¹⁴⁵ hadisi şerifi gereğince mescidiler yapılmış, hutbeler okutulmuş ve vezirlerle meşveret yapılarak gerçekleşen fethin dinî açıdan hükmü ve getirdiği sorumluluklar tartışılmıştır.¹⁴⁶

Bulunan altın gümüş gibi mücevherlerin padişah için bir deftere kaydedildiği, elbise ve zahiriye cinsinden olanlar ise İslâm askeri tarafından paylaşıldığı da¹⁴⁷ Fetihnâmelerdeki savaş sonrasına ait bilgilerdendir. Osmanlılarda “dirlik” adı verilen, daha önceki Müslüman devletlerde de “ikta” olarak adlandırılan toprak rejiminin, savaşta başarılı olan askerlere toprak dağıtılarak devletin bekasını

¹⁴² Müslîm, **cihâd ve siyer**, 1764

¹⁴⁴ Bkz; **Kıvâmî**, a.g.e., 143, **Halil İnalçık**, Heyet, a.g.e.;

Zekerîyyazâde, a.g.e.; **Karacan**, a.g.e.; Ahmet Bahaüddîn Efendi, **Fetihnâme-i Bahaüddîn el Bursevî**; **Ziya Paşa**, a.g.e.; **Daş**, a.g.t.

¹⁴⁴ **Kıvâmî**, a.g.e., s.80

¹⁴⁵ **Şamî**, a.g.e., s.253

¹⁴⁶ **Kıvâmî**, a.g.e., s.24

¹⁴⁷ **İnalçık**, **Heyet**, a.g.e., s.68

sağlamaya yönelik bir çaba sonucu şekillendiği de yine bu eserlerde ki savaş sonrasına ait ayrıntılardandır.¹⁴⁸

Fetihnâmeler’de savaş sonrası yurtlarına dönemeyen, savaş meydanların da can veren şehidlerden de bahsedilmektedir. Şehidlerle ilgili “Şehid ailesinden yetmiş kişiye şefaah edecektir.”¹⁴⁹ “Peygamber(ler) cennettedir, şehid(ler) cennettedir, çocuk(lar) cennettedir, diri diri toprağa gömülen kız (çocukları) cennettedir.”¹⁵⁰ “Şehidin borç hariç bütün günahları affedilir.”¹⁵¹ Hadisi şeriflerinden sık sık bahsedilmektedir.

Savaş sonrası bilgiler arasında düşman komutanlarını küçük düşürücü ifadelere de yer verilmektedir. Piyale Paşa’nın seferine iştirak etmiş olan Zekeriyazâde’nin eserinde¹⁵² dükün, karısı tarafından azarlanışı:”Ey zalim! Oğlancığımı neyledin ki seninle gelmedi” Ya sen onsuz niçin geldin? Hiç onun gibi oğlardan atalar ayrılır mı? Ey acıması yok! Senin gibi şefkatsiz ataları santilerden dilerim ki denize atalar, başkalarına ibret olasın. Bre gayretsiz!” şeklinde oldukça detaylı olarak verilmektedir

---

¹⁴⁸ **Kıvâmî**, a.g.e., s.285

¹⁴⁹ **Kıvâmî**, a.g.e., s.248

¹⁵⁰ **Kıvâmî**, a.g.e., s.83

¹⁵¹ Müslim, **İmâret** 118.; **Kıvâmî**, a.g.e, s.247

¹⁵² **Zekeriyazâde**, a.g.e.

İKİNCİ BÖLÜM

FETİHNÂMELER'DEKİ HADİSLERİ TESPİTİ, TAHRİCİ VE DEGERLENDİRİLMESİ

1. FETİHNÂMELER'DEKİ HADİSLERİN TESPİTİ VE TAHRİCİ

(1) حدثنا أحمد بن محمد أخبرنا عبد الله بن المبارك أخبرنا حيوة بن شريح قال : أخبرني أبو هانئ الخولاني أن عمرو بن مالك الجنبي أخبره أنه سمع فضالة بن عبيد يحدث عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال كل ميت يختم على عمله إلا الذي مات مرابطا في سبيل الله فإنه ينمى له عمله إلى يوم القيامة ويأمن من فتنة القبر وسمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول المجاهد من جاهد نفسه

1- “Bütün ölümler amelleriyle ölümler. Ancak, Allah yolunda nöbet tutan hariç. Onun ameli kıyamete kadar devam eder. Kabir fitnesinden emin olur. Ben Resûlullah (s.a.s.)in şöyle dediğini duydum; Gerçek mücahid nefsiyle cihad edendir.”¹⁵³

(2) حدثنا بذلك قتبية حدثنا نوح بن قيس عن عبد الرحمن مولى قيس عن زياد النميري عن أنس عن النبي صلى الله عليه وسلم بهذا وقد روي عن النبي صلى الله عليه وسلم [أنه] قال : من بنى لله مسجدا صغيرا كان أو كبيرا بنى الله له بيتا في الجنة

2- “Her kim Allah için küçük yahut büyük bir mescid yaparsa, Allah da onun için cennette bir köşk yapar.”¹⁵⁴

(3) حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا منصور بن أبي مزاحم ثنا أبو وكيع الجراح بن مليح عن أبي عبد الرحمن عن الشعبي عن النعمان بن بشير قال قال النبي صلى الله عليه وسلم على المنبر : من لم يشكر القليل لم

¹⁵³ Tirmizî, **Sünen**, Fedâilü'l- Cihâd, 2, no: 1621; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. VI, s. 20, no: 23997, s. 21, 24004, s.22, 24011,24013; İbn Hibbân, **Sahîh**, Kitâbu's Siyer, Bâbu Fedâilü'l- Cihâd, no: 4624, Bâbu Farzi'l- Cihâd, no: 4706, Bâbu'l- Hicre, no: 4862; Şuayb el- Arnâvût bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

¹⁵⁴ Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa, **Sünen**, (I-V), Dar-u İhyâu't- Turas. Beyrut, 1988, Ebvâbu's Salât, , 237, no: 319; İbni Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, **Sünen**, (I-II), Beyrut, 1987; Kitâbu'l- Mesâcid, 1, no: 736, 737; ; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. I, s. 20, no: 126, s. 241, no: 2157; C.IV, s. 386, no: 19458; C.VI, 461, no: 27653; İbn Hibbân, **Sahîh**, Kitâbu's Salât, Bâbu'l- Mesâcid, no: 1610, 1611, Tayâlisî, **Müsned**, C. I, s. 241, no: 2617; Ebu Ya'lâ, **Müsned**, C. IV, s. 411, no: 2534; İbn Ebi Şeybe, Ebûbekir Abdullâh b. Muhammed el-Kuffî, **el – Kitâbu'l-Musannaf**, (I-VII), Tahk. Kemâl Yusuf el-Hût, Mektebetu'r-Rüşd, Riyâd–1409, C. I, s. 432, no: 3155, 3156, 3159; el Bâni bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.

يشكر الكثير ومن لم يشكر الناس لم يشكر الله التحدث بنعمة الله شكر وتركها كفر والجماعة
رحمة والفرقة عذاب

3- “Aza şükretmeyen çoğa da şükretmez. İnsanlar teşekkür etmeyen Allah’a şükretmez. Allahın nimetlerinden bahsetmek şükürdür. Bahsetmemek nimetleri inkârdır. Cemaat rahmettir, ayrılık azaptır.”¹⁵⁵

(4) أخبرني أحمد بن يونس ثنا أبو شهاب عن حمزة الجزري عن نافع عن ابن عمر أن رسول الله صلى الله
عليه وسلم قال : مثل أصحابي مثل النجوم يهتدي به فأيهم أخذتم بقوله اهتديتم

4-"Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz.”¹⁵⁶

(5) حدثنا علي بن عبد العزيز ثنا القعني ثنا خالد بن إلياس عن محمد بن عبد الله بن عمرو بن عثمان
عن فاطمة بنت الحسين : عن حسين بن علي قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن الله يحب معالي
الأمر وأشرافها ويكره سفاسفها

5- “Allah, yüce ve şerefli işleri sever; kötü ve seviyesiz işlerden hoşlanmaz.”¹⁵⁷

(6) أخبرنا محمد بن منصور التستري أبنا علي بن أحمد بن الحسن النعيمي ثنا محمد بن محمد بن سعيد المؤدب
ثنا محمد بن عبد الله بن محمد البصري ثنا أحمد بن محمد الهزاني ثنا الرياشي ثنا الأصمعي ثنا أبو عمرو بن
العلاء عن مجاهد عن ابن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إذا أراد الله تعالى إنفاذ
قضائه وقدره سلب ذوي العقول عقولهم حتى ينفذ فيهم قضاءه وقدره

6- “Allah, kaza ve kaderini infaz etmek istediğinde, kaza ve kaderini infaz edinceye dek,
akıllı olanların akıllarını başlarından çeker alır.”¹⁵⁸

¹⁵⁵ Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. IV, s. 278, no: 18472, 18473, s. 375, no:19369; bu hadisi hakkında bir şey belirtilmemiştir.

¹⁵⁶ Abd b. Humejd b. Nasr Ebu Muhammed, **Müsned**, (I), Mektebetü's- Süne, Kâhire, 1988, C. I, s. no:783; Abdurrezzâk b.Hemmâm, **Musannaf**, (I-XI), Tahk. Habîburrahmân Â'zâmî, el-Mektebû'l-İslâmî, Beyrut- 1972,Kitâbu'l- Câmî' li Ma'mer b. Râşid, Bâbu Ashâbi'n- Nebi, no: 20377; Ebu Ya'lâ, **Müsned**, C. V, s. 151, no: 2762; bu hadisi hakkında bir şey belirtmemiştir.

¹⁵⁷ Taberânî, Ebû'l- Kasım Süleyman b. Ahmed, **Mu'cemu'l-kebir**, (I-XX), Tahk. Hamdi Abdulmecit es-Silefi, Mektebetu'l- İlim ve'l- Hikem, Musul, 1983, C. III, s. 131, no: 2894; Hâkim, Muhammed b. Abdullah Ebû Abdillâh en-Neysâbûrî, **el-Müstedrek ale's-Sahîhayn**, (I-IV), Tahk. Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut- 1990, Kitâbu'l- İmân, no: 153; bu hadisi hakkında bir şey belirtilmemiştir

¹⁵⁸ Kuzâi, Muhammed b. Sâleme Ebu Abdullah, **Müsnedü Şihâb**, (I-II), Beyrut, 1986, C.II, s. 301, no:1408; bu hadisi hakkında bir şey belirtilmemiştir.

(7) حدثنا زكرياء بن يحيى بن صالح المصري حدثنا المفضل (يعني ابن فضالة) عن عياش وهو ابن عباس القتيان عن عبدالله بن يزيد أبي عبدالرحمن الحبلي عن عبدالله بن عمرو بن العاص أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : يغفر للشهيد كل ذنب إلا الدين

7- “Şehidin -borç hariç- bütün günahları affedilir.”¹⁵⁹

(8) حدثنا احمد بن منيع حدثنا سريج بن النعمان حدثنا حشرج بن نباته عن سعيد بن جهمان قال حدثني سفينة قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الخلافة في أمتي ثلاثون سنة ثم ملك بعد ذلك ثم قال لي سفينة أمسك خلافة أبي بكر و خلافة عمر و خلافة عثمان ثم قال لي أمسك خلافة علي قال فوجدناها ثلاثين سنة قال سعيد فقلت له إن بني أمية يزعمون أن الخلافة فيهم فقال كذبوا بنو الزرقاء بل هم ملوك من شر الملوك قال أبو عيسى وفي الباب عن عمر و علي قالوا لم يعهد النبي صلى الله عليه وسلم في الخلافة شيئا وهذا حديث حسن قد رواه غير واحد عن سعيد بن جهمان ولا نعرفه إلا من حديث سعيد بن جهمان

8- “Hilâfet, ümmetim arasında otuz yıl sürecektir. Bundan sonra saltanat gelecektir.”
Sonra, sefine bana dedi ki; “Ebû Bekir’in halifeliğini kabul et (say). Ömer’in halifeliğini, Osman’ın halifeliğini say.” Sonra bana dedi ki; “Ali’nin halifeliğini de say.” Bir de baktık ki; otuz sene dolmuş. Said dedi ki; “Bunun üzerine ben: “Ümeyye oğulları halifeliğin kendilerinde olduğunu iddia ediyorlar.” dedim. Dedi ki: “Ümeyye oğulları yalan söylemiştir. Aksine onlar en şerlilerinden olan krallardır.” Ebû İsa: “Bu konuda, Ömer ve Ali’den rivayetler var dedi.” Onlar dediler ki: “Hz. Peygamber (sav), hilafet konusunda herhangi bir talimat vermemiştir.”¹⁶⁰

¹⁵⁸ Müslim, **Câmi’**, Kitabu’l- İmâre, no: 1886; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 220, no. 7051; Şuayb Arnâvût bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

¹⁶⁰ Tirmizî, **Sünen**, Fiten, 47, no: 2226; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. V, s. 221, no. 21978; Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb, **Sünenü’l- Kebir**, (I-VI), Tahk. Dr.Abdulğaffâr Süleyman el Bendârî, Dâr-u Kitâbu’l- İlmiyye, Beyrut, 1991, Menâkıb, 5, no: 8155; Elbanî bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

(9) حدثنا مسدد ثنا يزيد بن زريع ثنا عوف قال حدثتنا حسناء بنت معاوية الصريمية قالت ثنا عمي قال قلت للنبي صلى الله عليه وسلم من في الجنة؟ قال النبي في الجنة والشهيد في الجنة والمولود في الجنة والوئيد في الجنة

9- "Peygamber(ler) cennettedir, şehid(ler) cennettedir, çocuk(lar) cennettedir, diri diri toprağa gömülen kız (çocukları) cennettedir."¹⁶¹

(10) حدثني يحيى عن مالك عن عبد الرحمن بن القاسم بن محمد بن أبي بكر أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: **ليعز المسلمون في مصائبهم المصيبة بي**

10- "Benim (yokluğumdan hâsıl olan) musibet Müslümanları musibetlerinde teselli etmelidir."¹⁶²

(11) حدثني موسى بن إسماعيل حدثنا عبد الواحد حدثنا أبو بردة عبد الله قال سمعت أبا بردة بن أبي موسى عن أبيه رضي الله عنه قال

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم **مثل الجليس الصالح والجلس السوء كمثل صاحب المسك وكبير الحداد لا يعدمك من صاحب المسك إما تشتريه أو تجد ريحه وكبير الحداد يحرق بدنك أو ثوبك أو تجد منه ريحا خبيثة**

11. "İyi arkadaşla kötü arkadaşın misali, misk taşıyanla körük çeken insanlar gibidir. Misk sahibi ya sana kokusundan verir veya sen ondan satın alırsın. Körük çekene gelince ya elbiseni yakar yahut da sen onun pis kokusunu alırsın."¹⁶³

¹⁶¹ Ebu Dâvûd, **Sünen**, Cihâd, 27, no: 2521; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. V, s. 221, no: 20602, C.V, s. 58, no: 20604, s. 409, no: 23523; İbn Ebi Şeybe, **Musannaf**, C.IV, s. 224, no: 19503; Elbanî bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

¹⁶² Mâlik b. Enes. **Muvattâ**, (I-III), Dâru'l- Kalem, Şam, 1999, Ebvâbu's-Siyer, 56, no: Kitabu'l- Cenâiz, 14, no: 559; İbni Mâce, **Sünen**, Cenâiz, 55, no: 1600; bu hadisi hakkında bir şey belirtilmemiştir.

¹⁶³ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, **el-Câmi'u's-Sahih**, (I-VI), Tahk. Mustafa Dîb El-Boğâ, Dâru İbn Kesîr, Beyrut-1987, Kitâbu'l- Buyû', 16, no: 1995, Kitâbu'z- Zebâih, 31, no: 5214; Müslim, Ebu Huseyn Müslim el-Haccac, **el-Câmiu's-Sahih**, (I-IV), Dar-u İhyau't- Turas. Beyrut, tarihsiz. Kitabu'l- Birr ve's- Sıla, no: 2628; Ebu Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, **Sünen**,

(I-IV), Daru'l- Hadis. Kahire, 1988. Edeb, 16, no: 4830, 4831; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, (Kütüb-i Tis'a İçerisinde), (I-VI), Çağrı Yay. İstanbul-1982, C. IV, s. 408, no: 19677; İbn Hibbân, Muhamed ibn Hibban İbn Ahmed Ebû Hâtim et-Temîmî, **Sahih**, Bi Tertib-i İbn Belbân, (I-XVIII), Tahk. Şuayb el-Arnâvût, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-1997, Birr ve'l- İhsân, Bâbu's- Suhbetü ve'l- Mecâlise, no:561, 579; : Tayâlisî, Süleymân b Dâvûd Ebu Dâvûd, **Müsned**, (-I-), Dâru'l- Ma'rife, Beyrut C. I, s. 70, no: 515;Ebu Ya'lâ, Ahmed b. Ali el-Mevsilî, **Müsned**, (I-XIII), Tahk. Hüseyin

(12) حدثنا يحيى بن بكير حدثنا الليث عن عقيل عن ابن شهاب أن سالما أخبره أن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما أخبره

أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال المسلم أخو المسلم لا يظلمه ولا يسلمه ومن كان في حاجة أخيه كان الله في حاجته ومن فرج عن مسلم كربة فرج الله عنه كربة من كربات يوم القيامة ومن ستر مسلما ستره الله يوم القيامة

12-“Müslüman, müslümanın (din) kardeşidir. Ona zulmetmez, onu tehlikeye atmaz. Kim din kardeşinin bir ihtiyacının karşılanması için çalışır çabalarsa, Allah da onun ihtiyacını karşılar. Her kim (dünyada) bir müslümanın bir sıkıntısını giderirse bu sebeple Allah ondan kıyamet gününün sıkıntısından birini giderir. Her kim (dünyada) bir müslümanın kusurunu gizlerse Allah da kıyamet gününde onu(n kusurunu) gizler.”¹⁶⁴

(13) حدثنا إسماعيل قال حدثني مالك عن أبي الزناد عن الأعرج عن أبي هريرة

أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال حجبت النار بالشهوات وحجبت الجنة بالمكاره

13-”Cehennem arzularla, cennet sıkıntılarla perdelenmiştir.”¹⁶⁵

(14) حدثنا عبيد الله بن موسى عن هشام بن عروة عن أبيه عن

أبي مرواح عن أبي ذر رضي الله عنه قال

سألت النبي صلى الله عليه وسلم أي العمل أفضل؟ قال (إيمان بالله وجهاد في سبيله) . قلت

فأي الرقاب أفضل؟ قال (أغلاها ثمنا وأنفسها عند أهلها) . قلت فإن لم أفعل؟ قال (تعين

صانعا أو تصنع لأخرق) . قال فإن لم أفعل؟ قال (تدع الناس من الشر فإنها صدقة تصدق بها

(على نفسك)

Selîm Esed, Dâru'l-Me'mûn, Şam, 1984, C.VII, s. 274, no: 4295; Elbânî bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

¹⁶⁴ Buhârî, **Sahîh**, Mezâlim, 4, no: 2310, Tefsîr, 238, no:4476; Müslim, **Câmi'**, Kitabu'l- Birr, no: 2580; Ebu Dâvûd, **Sünen**, Edeb, 46, no. 4893; Tirmizî, **Sünen**, Hudûd, 3, no: 1426; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C.II, s. 68, no: 5357, s. 91, no: 5646, s. 277, no: 7713; İbn Hibbân, **Sahîh**, Kitâbu'l- Birr, Bâbu'l- Câr, no: 533; Nesâî, **Sünenü'l- Kebir**, Recm, 36, no:7291; Elbânî bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

¹⁶⁵ Buhârî, **Sahîh**, Rikâk, 28, no. 6122; Müslim, **Câmi'**, Cennet, no:2822; Tirmizî, **Sünen**, Sıfâtu'l- Cennet, 21, no: 2559; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 380, no: 8931, C.III, s. 153, no:12581, s.254, no: 13696; İbn Hibbân, **Sahîh**, Kitâbu'r- Rikâk, Bâbu'l- Fakr, no: 716, 718, 719; Ebu Ya'lâ, **Müsned**, C. VI, s. 33, no: 3275; Elbânî bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

14-“ Hangi amel daha faziletlidir? diye Peygamber (s.a.s.) sordum. Buyurdu ki; Allaha iman ve Allah yolunda cihattır. Azâd etmek için hangi köle daha efdaldır? diye sordum; Buyurdu ki; Fiyatı en yüksek olan ve ehli yanın da en değerli olandır. Dedim ki, bunu yapamazsam; Dedi ki; Yapamazsan insanları şerden engellersin. Bu da kendine vereceğin bir sadaka sayılır.”¹⁶⁶

(15) حدثنا أحمد بن صالح ثنا يحيى بن حسان ثنا الوليد بن رباح الزماري قال حدثني عمي نمران بن عتبة الزماري قال دخلنا على أم الدرداء ونحن أيتام فقالت " أبشروا فإني سمعت أبا الدرداء يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يشفع الشهيد في سبعين من أهل بيته

15- Biz yetimler Ümmü Derdane'nin yanına gittiştik. Dedi ki;”Müjdeler olsun size ben Ebû Derdane'den Resulullah (sav)ın şöyle söylediğini duydum; Şehid ailesinden yetmiş kişiye şefaata edecektir.”¹⁶⁷

1.1.Harp Öncesi İle İlgili Âyet Ve Hadisler

Yeni bir sefer hazırlığında bulunan bir devletin birlik ve beraberliğe olan ihtiyacı, tarihimizin çeşitli yönlerine ışık tutan Fetihnâme'lerde, bahsedilen geçeklerden bir tanesidir. Bu durum; sefere çıkmada önce beylerin biat etmeleri, sadakatlerini bildirmeleri ve birlik beraberliği vurgulamak maksadıyla âyet ve hadislerin kullanılmasıyla ifade edilmektedir. Bunu tavsiye etmek için de;

الجماعة رحمة و الفرقة عذاب

“Cemaat, rahmettir; ayrılık azaptır.”¹⁶⁸Hadisi şerifi zikredilmektedir.

¹⁶⁶ Buhârî, **Sahîh**, Itk, 2, no: 2382; İmân, 16, no: 26; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. V, s. 571, no: 21539; İbn Hibbân, **Sahîh**, Kitâbu'l- İmân, Bâbu Fadlil' - İmân, no: 152, Kitâbu's Siyer, Bâbu Fadli'l- Cihâd, no:4569; İbn Ebi Şeybe, **Musannaf**, C.IV, s. 201, no: 19307; . Humeydî, **Müsned**, C.I, s. 57, no:103, s. 72, no:131; Şuayb Arnavût bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

¹⁶⁷ Ebu Dâvûd, **Sünen**, Cihâd, 28, no: 2522; Elbânî bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

¹⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, **Müsned** C. IV,278,375,378 ; Ali Yardım, **Şihab'ul-Ahbâr Tercümesi**, Damla Yayınevi, İstanbul 1999, s.35, no:8; Nizamüddîn Şamî, **Zafernâme**, s.102

Harp öncesinde bahsedilen konulardan birisi de, Allah yolunda çıkılan bu seferlerde askerlerin inançlarını perçinlemek, teşvik ve cesaretlendirmek için cihâd ya da mücâhidlerin faziletleriyle alakalı âyetlerden ve hadislerden bahsedilmesidir.

وَأَخْرَىٰ تُحِوُّنَهَا نَصْرًا مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ وَبَشَّرَ الْمُؤْمِنِينَ

“Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri (bunlarla) müjdele.”¹⁶⁹

وجاهدوا باموالهم و انفسهم في سبيل الله

“Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihd edenler(gerçek müminler)dir..”¹⁷⁰

Sâletü'n-nübîyî Salî Allahu alayhi ve selâmü aleyhi ve âlihi ve sahbihi ve mütebiğihî:
سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيَّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ (إِيمَانٌ بِاللَّهِ وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ) . قُلْتُ :
فَأَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ (أَغْلَاهَا ثَمْنَا وَأَنْفَسَهَا عِنْدَ أَهْلِهَا) . قُلْتُ فَإِن لَّمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ (تَعِين
صَانِعًا أَوْ تَصْنَعُ لِأَخْرَقٍ) . قَالَ فَإِن لَّمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ (تَدَعِ النَّاسَ مِنَ الشَّرِّ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ تَصَدَّقُ بِهَا
(عَلَى نَفْسِكَ)

“ Hangi amel daha faziletlidir? diye Peygamber (s.a.s.) sordum. Buyurdu ki; Allaha iman ve Allah yolunda cihattır. Azâd etmek için hangi köle daha efdaldır? diye sordum; Buyurdu ki; Fiyatı en yüksek olan ve ehli yanın da en değerli olandır. Dedim ki, bunu yapamazsam; Dedi ki; Yapamazsan insanları şerden engellersin. Bu da kendine vereceğin bir sadaka sayılır.”¹⁷¹

Çıkılan seferin, yapılacak savaşın sebebiyle de alakalı olarak bunlardan başka hadislerden bahsedilir. İşin akıbetinin vahametini düşünmeden gönderilen elçinin, arada hiçbir adavet vesaire yokken beraberindeki bütün maiyetiyle öldürülmesi savaş sebebi olarak zikredilerek; şu ayet ve hadisle irtibatlandırılır.

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ

¹⁶⁹ Saf Suresi, 61/13; **Kivâmî**, a.g.e. ,s.60

¹⁷⁰ Hucurat Suresi, 49/15

¹⁷¹ Buhârî, **Sahîh**, Itk, 2, no: 2382; İmân, 16, no: 26; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. V, s. 571, no: 21539; İbn Hibbân, **Sahîh**, Kitâbu'l- İmân, Bâbu Fadlil' - İmân, no: 152, Kitâbu's Siyer, Bâbu Fadli'l- Cihâd, no:4569; İbn Ebi Şeybe, **Musannaf**, C.IV, s. 201, no: 19307; . Humeydî, **Müsned**, C.I, s. 57, no:103, s. 72, no:131; **Kivâmî**, a.g.e. , s.168

فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا

“Bir şehri yok etmek istediğimiz zaman, şımarık varlıklılarına yola gelmelerini emrederiz, ama onlar yoldan çıkarlar. Artık o şehir yok olmayı hak eder. Biz de onu yerle bir ederiz.”¹⁷²

إِذَا أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَىٰ إِنْفَادَ قَضَاءِهِ وَ قَدْرَهُ سَلَبَ دَوِي الْعُقُولِ عُقُولَهُمْ حَتَّىٰ يُنْقِذَ فِيهِمْ قَضَاءَهُ وَ قَدْرَهُ

“Allah, kaza ve kaderini infaz etmek istediğinde, kaza ve kaderini infaz edinceye dek, akıllı olanların akıllarını başlarından çeker alır.”¹⁷³

Savaştan önce düşmanın vaziyetini, askerinin sayısını öğrenmek için ajanlar gönderilirdi. Bundan maksat düşmanın zayıf ya da kuvvetli olduğun kanaat getirip, ona göre tedbir almaktır. Düşmanın güçlü olduğuna kanaat getirildiği için, savaşa girilmekte tereddüt edildiğinde ya da vazgeçildiğinde;

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ مَعَالِي الْأُمُورِ وَ أَشْرَافَهَا وَ يَكْرَهُ سَفَافَهَا

“Allah, yüce ve şerefli işleri sever; kötü ve seviyesiz işlerden hoşlanmaz.”¹⁷⁴ Hadisi şerifi ile de gayesi yüksek olanların küçük işler düşünmemesi ifade edilmiştir. İnsanlar için ecelin mutlaka bir gün başa geleceğini ve gün gelince büyük işlere başlamamakla küçük işlere kanaat arasında fark olmadığı ifade edilerek; Sonuç da küçük bir iş uğrunda ölmekle büyük bir uğurda ölmek arasın da fark yoksa yüksek gayeler için mücadele edilmesinin gerektiği vurgulanmıştır.

Dost devletken, aradaki dostluğu düşmanlığa çeviren, düşman olan diğer devletlerle ilişki kurarak nefrete sebep olan ve bu şekilde savaşa sebep olarak kendi sonunu hazırlayan devletler içinde;

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السَّوِّءِ كَمَثَلِ صَاحِبِ الْمَسْكَ

وَ كَبِيرِ الْحَدَادِ لَا يَعْذَمُكَ مِنْ صَاحِبِ الْمَسْكَ إِلَّا تَشْتَرِيهِ أَوْ تَجِدُ رِيحَهُ وَ كَبِيرِ الْحَدَادِ يَحْرِقُ بَدَنَكَ أَوْ

ثُوبَكَ أَوْ تَجِدُ مِنْهُ رِيحًا خَبِيثَةً

¹⁷² İsra Suresi,17/16

¹⁷³ Yardım, a.g.e.,s.249, no: 849 ; Nizamüddin Şamî, a.g.e., s.263

¹⁷⁴ Teberani, el-Mu'cem'ül-Kebir, III, 131, no:2894;Hakim, el-Müstedrek, I, 48; Ebu Nu'aym, Hilyet'ül-Evliya, III, 255; V,29; VIII,133; A.Yardım, Şihab'ul-Ahbar Tercümesi, s.203,no:681; Nizamüddin Şamî, Zafernâme, s.38

"İyi arkadaşla kötü arkadaşın misali, misk taşıyanla körük çeken insanlar gibidir. Misk sahibi ya sana kokusundan verir veya sen ondan satın alırsın. Körük çekene gelince ya elbiseni yakar yahut da sen onun pis kokusunu alırsın"¹⁷⁵ Hadisi Şerifi zikredilmektedir.

1.2.Harbin Seyri İle İlgili Âyet ve Hadisler

Harb esnasın da içinde bulunulan meşakkatli durum, amaca ulaşmak için verilmesi gereken bir mücadeledir. Arzu edilen amaca zahmet çekmeden ulaşmak mümkün değildir. Arzu edilen şey devletin bekası ise, harp meydanlarının tozunu yutmadan, harp bulutları kan yağdırmadan bu gerçekleştirilemez.

وجاهدوا باموالهم و انفسهم في سبيل الله

"Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihat edenler(gerçek müminler)dir..¹⁷⁶

أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال حجت النار بالشهوات وحجت الجنة بالمكاره

"Cehennem arzularla, cennet sıkıntılarla perdelenmiştir."¹⁷⁷ Ayeti ve Hadisi ile de bu durum ifade edilmektedir.

يشفع الشهيد في سبعين من أهل بيته

"Şehid ailesinden yetmiş kişiye şefaatecektir."¹⁷⁸

قال النبي في الجنة والشهيد في الجنة والمولود في الجنة والوئيد في الجنة

¹⁷⁵ Buhari, **Sahih**, III,16; Müslim, **Sahih**, IV,2026,no:2628; Ahmed b.Hanbel, **Müsned**, IV,404,405,408; Ebu Davut, **Sünen**, IV,358,no:4829; Hakim, el-Müstedrek, IV,280; Humeydi, Müsned, II, 340; A.Yardı, **Şihab'ul-Ahbar Tercümesi**, s.245, no:839; Nizamüddin Şamî, **Zafernâme**, s.94

¹⁷⁶ Hucurat Suresi, 49/15

¹⁷⁷ Buhârî, **Sahih**, Rikâk, 28, no. 6122; Müslim, **Câmî**, Cennet, no:2822; Tirmizî, **Sünen**, Sifâtu'l Cennet, 21, no: 2559; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 380, no: 8931, C.III, s. 153, no:12581, s.254, no: 13696, İbn Hibbân, **Sahih**, Kitâbu'r- Rikâk, Bâbu'l- Fakr, no: 716, 718, 719; Ebu Ya'lâ, **Müsned**, C. VI, s.33, no: 3275 ; Nizamüddîn Şamî, **Zafernâme**, Çev.: Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s. 226

¹⁷⁸ Ebu Dâvûd, **Sünen**, Cihâd, 28, no: 2522 ; Kivâmî, **Fetihnâme-i Sultan Mehmed**, Haz.: Franz Babinger, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955

“Peygamber(ler) cennettedir, şehit(ler) cennettedir, çocuk(lar) cennettedir, diri diri toprağa gömülen kız (çocukları) cennettedir.”¹⁷⁹ Gibi şehitlikle ilgili hadislerde savaş anında zikredilmekte ve askerlerin ölümüne koşarcasına savaşmaları sağlanmaktadır.

1.3.Harp Sonrasıyla İlgili Âyet ve Hadisler

Yapılan fetihlerden sonra harap olmuş bölgelerin yeniden canlandırılması için imarlarına özen gösterilmiştir. Câmi ve mescit yapımı ise bu imar faaliyetlerinin en önemli parçasını oluşturmuştur. **إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ**

“Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimseler imar eder”.¹⁸⁰

مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا صَغِيرًا كَانَ أَوْ كَبِيرًا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

“Her kim Allah için büyük ya da küçük bir mescit yaparsa, Allah da onun için cennette bir ev yapar.”¹⁸¹ Âyet ve hadislerle de önemi vurgulanmaktadır. Savaş sonrasında düşmanı yenen askerler için de; **الْمَجَاهِدُ مِنْ جَاهِدِ نَفْسِهِ** “Gerçek mücâhid nefsiyle cihâd edendir.”¹⁸² Buyrulurak gerçek savaşın Allah için nefisle yapılan mücadele olduğu ifade edilmektedir.

2. FETİHNÂMELER'DEKİ HADİSLERİN SİHHAT İTİBARI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

¹⁷⁹ Ebu Dâvûd, **Sünen**, Cihâd, 27, no: 2521; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. V, s. 221, no: 20602, C.V s. 58, no: 20604, s. 409, no: 23523; İbn Ebi Şeybe, **Musannaf**, C.IV, s. 224, no: 19503; Kıvâmî, a.g.e. s.85

¹⁸⁰ **Şamî**, a.g.e. s.253 ; Tevbe, 9 /18

¹⁸¹ Tirmizî, Ebu İsâ Muhammed b. İsâ, Sünen, (I-V), Dar-u İhyâu't- Turâs, Beyrut, 1988, Ebvâbu's Salât, , 237, no: 319; İbni Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, Sünen, (I-II), Beyrut, 1987; Kitâbu'l- Mesâcid, 1, no: 736, 737; ; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, C. I, s. 20, no: 126, s. 241, no: 2157; C.IV, s. 386, no: 19458; C.VI, 461, no; 27653; İbn Hibbân, **Sahîh**, Kitâbu's Salât, Bâbu'l- Mesâcid, no: 1610, 1611, Tayâlisî, **Müsned**, C. I, s. 241, no: 2617; Ebu Ya'lâ, **Müsned**, C. IV, s. 411, no: 2534; İbn Ebi Şeybe, Ebûbekir Abdullah b. Muhammed el-Kufî, **el-Kitâbu'l-Musannaf**, (I-VII), Tahk. Kemâl Yusuf el-Hût, Mektebetu'r-Rüşd, Riyâd-1409, C.I, s. 432, no: 3155, 3156, 3159 ; **Şamî**, a.g.e. s.253

¹⁸² Tirmizî, Sünen, Fedâilü'l- Cihâd, 2, no: 1621; Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, C. VI, s. 20, no: 23997, s. 21, 24004, s.22, 24011,24013; İbn Hibbân, **Sahîh**, Kitâbu's Siyer, Bâbu Fedâilü'l- Cihâd, no: 4624, Bâbu Farzi'l- Cihâd, no: 4706, Bâbu'l- Hicre, no: 4862

Rivayetlerin sıhhat itibariyle değerlendirilmesi, ilk râviye göre, kaynaklara göre ve hadisler hakkında verilen hükümlere göre üç ayrı başlık altında ele alınacaktır. Bunlar, konu incelenirken hangi kaynaklardan daha fazla istifade edildiğini göstereceği gibi hangi râvinin kaç hadis naklettiğini de ortaya çıkarması bakımından ehemmiyet arz etmektedir.

2.1.İlk Râviye Göre Değerlendirilmesi

Bütün sahâbiler aynı sayıda hadis rivâyet etmedikleri için, konuyla alakalı hadislerin ilk râvisinin önemli olduğuna inanıyoruz. Zaten sahâbiler de rivâyet ettikleri hadis sayısına göre Muksirûn ve Mukillûn diye sınıflandırılmışlardır. Bundan dolayı çalışmamızda incelediğimiz hadislerin ilk râvilerini ve rivâyet sayılarını şöyle sıralamayı uygun görüyoruz.

Râvi	Hadis Sayısı
Fedâle b.Ubeyd	9
Ebû Zerr Gıfârî	7
Ebû Hureyre	7
Enes b. Mâlik	6
Abdullah b.Ömer	5
Abdullah b.Amr b. Âs	5
Ebû Derdâ	4
Hüseyn b.Ali	3
Sefîne	1
Nu'mân b.Beşîr	1
Toplam	48

Tablo 4.1 Sahabî Râvilere Göre Hadislerin Dağılımı

İlk râvilere baktığımızda dokuz (9) rivâyetle Fedâle b.Ubeyd'i görüyoruz. Fedâle b.Ubeyd'den sonra Ebû Zerr Gıfârî ve Ebû Hureyre yedişer (7) rivayetle ikinci

ve üçüncü sırada gelmektedir. Toplam on (10) râvî tarafından mükerrerleriyle birlikte rivâyet edilen hadis sayısı kırksekiz (48) dir. Tabloya baktığımızda, ehli suffeden olan, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) bütün gazvelerine katılan ve Peygamber Efendimizden başak Hz.Ömer gibi bazı sahâbîlerden hadis öğrenen Fedâle b.Ubeyd'in, muksirûndan olan Ebû Hureyre, Enes b. Mâlik, ve Abdullah b.Ömer gibi ravilerden fazla rivayetle karşımıza çıkması dikkat çekicidir.

2.2. Kaynakları İtibariyle Değerlendirilmesi

Çalışmamızda esas aldığımız kaynaklar, İslam âlimlerince kabul görmüş ve muteber olarak telakki edilmiş olan eserlerdir. Mesela Sahih-i Buhâri, Kur'ân'dan sonra en güvenilir kaynak olma durumundadır. Ama bu kaynaklarda aynı konuda farklı sayıda rivayetlere rastlanmaktadır. Bizde konumuzla alakalı rivayetlerin hangi kaynakta ne kadar yer aldığını görmek için, rivayetlerin kaynaklara göre dağılımının şu şekilde verilmesini faydalı görüyoruz.

Konumuzla ilgili, Hadis kaynaklarında tespit edebildiğimiz toplam kırksekiz (48) rivâyet mevcuttur. Bu rakamlara mükerrerler dâhil edilmiştir. Mükerrerler çıkarıldığında bu hadis sayısı onbeş (15) olmaktadır. Ancak tespit edilen bu rakamlar değişmez değildir. Taranılan kaynaklarda bazı rivayetlerin gözden kaçabileceği ve bu kaynakların, hadis musannafatının tamamı olmadığı gerçeği bu sayının artacağı kanaatimizi oluşturmuştur.

Eser	Rivayet Sayısı
Ahmed b.Hanbel, Müsned	10
Buhâri, Sahih	9
Tirmizî, Sünen	6
Müslîm, Sahih	5
Tayâlisî, Müsned	4
Ebû Davûd, Sünen	4
İbn-i Ebi Şeybe, Musannaf	3
İbn-i Hibbân, Sahih	2
Taberanî, Mu'cemü'l-Kebir	2
Ebû Ya'la el-Mevsilî, Müsned	2
Hakim en-Nisâbûrî, Müstedrek	1
Toplam	48

Tablo 4.2. Hadis Kaynaklarına Göre Rivayetlerin Dağılımı

Konumuzla ilgili en fazla rivayeti on (10) rivayetiyle Ahmed b.Hanbel ve dokuz (9) rivayetiyle İmam Buhâri vermektedir. Tirmizî altı (6), Müslîm beş (5) rivayeti eserlerine alarak, araştırmamız için önemli derecede kaynaklık teşkil etmişlerdir.

2.3. Sıhhati İtibariyle Değerlendirilmesi

Hadislerin kabul edilmesi veya reddedilmesinde sıhhat değerlendirmesi önemlidir. Bundan dolayı rivâyetlerin, kaynaklarda belirtilen sıhhat dereceleri ve değerlendirmelerinin verilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Ne var ki, hadislerin sıhhati konusunda, münekkid muhaddislerin şartlarının farklı oluşu, ittifakla sahih veya zayıf addedilen hadislerin sayısında değişikliğe sebep olmaktadır. Yani bir muhaddise göre sahih olan bir hadis, bir başkasına göre zayıf kabul edilmektedir. Aynı şekilde birilerine göre zayıf görülen isnâd bir başka muhaddise göre sahih veya hasen sayılabilmektedir. Muhaddislerin çoğunluğunun, ibâdet, ukûbât ve muâmelât

konusundaki hadisin isnadında aradığı sıhhat şartlarını, ahbâr, kıssa ve fezâil konularında aramadığı bilinmektedir. Bu durumu da göz önüne alarak vereceğimiz sayısal Tablo 4.3.'te genel kanaat oluşturmak içindir.

Sahih	9
Hasen	—
Zayıf	1
Sıhhati Belirtilmeyenler	5
Toplam	15

Tablo 4.3. Sıhhat Derecelerine Göre Hadislerin Dağılımı

Bu bölümdeki hadis sayısından tekrarlar çıkarılmıştır. Konumuzla alakalı rivayetlerin büyük çoğunluğunun sıhhat derecelerinin belirtildiği görülmektedir. Dokuz (9) hadisin sahih ve bir (1) hadisin ise zayıf olduğu ifade edilmiştir. Sıhhati hakkında hüküm bildirilmeyen beş (5) hadise gelince, bunların muteber hadis kitaplarında yer aldığı dikkate alınca, rivayetlerin zayıf olmadıkları söylenebilir. En azından musannıfların şartlarına göre sahih hadislerdir denilebilir. Bu durumda inceleme konusu yaptığımız rivayetlerin çoğunun güvenilir olduğu ifade edilebilir.

2.4. Hadisleri İtibariyle Fetihnâme'ler

Araştırmamıza konu olan Fetihnâmeler'in ihtiva ettiği hadis sayısı, münşî ve tarihi itibariyle genel bir sunumunu yapacağız.

FETİHNÂMENİN ADI	MÜNŞİ	YAZILDIĞI TARİH	BULUNDUĞU YER	AYET SAYISI	HADİS SAYISI
Fetihname-i Sultan Mehmed	Kıvâmî	1488	Maarif Basımevi İstanbul	9	6
Gazâvât-ı Sultan Murad b.Mehmed Han	Heyet	1444	Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara	—	—
Sabit Zafernâme	Sabit	17.yy	Cumhuriyet Üniversitesi Yay.	—	—
Kırım Zafernâmesi	Hayrabât	1856	Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara	—	—
Fetihnâme-i Bahaüddîn el Bursevî	Cizyedarzâde, Ahmet Bahaüddîn Efendi	?	TSMK, Hazine No:1428	43	—
Cerbe Fetihnâmesi	Zekeriyyazâde	?	Ankara. 1988	9	—
Fetihnâme-i Kıbrıs Ve Tunus	Hoca Sadedîn Efendi	?	A.Daş, Doktora Tezi, Ankara,2003	8	—
Zafernâme	Nizamüddîn Şamî	1402	Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987	26	9
Kanunî'nin Gürcistan Fetihnâmesi	?	1549	Tarih ve Toplum Aylık Dergi	2	—
Fetihnâme-i Budin	Hoca Sadeddîn Efendi	?	A.Daş, Doktora Tezi, Ankara,2003	14	—

SONUÇ

İslâm ve Türk İslâm devletlerinde, kazanılan savaşlar sonunda alınan yerleri, komşu ülke hükümdarlarına, ülke içinde de şahzâde ve valilere bildirmek amacıyla hazırlanan belgelere Fetihnâme adı verilmektedir. İslâm'ın ilk dönemlerinde başlayan bu gelenek; Emeviler, Abbâsiler, Gazneliler, Büyük Selçuklular, Harzemşahlar, Anadolu Selçukluları ve İlhanlılar da sürmüştür, Osmanlı döneminde de geniş bir işlerlik kazanmıştır.

Bir disiplin altında kaleme alınan Fetihnâmeler, genellikle hükümdarların emriyle, resmi görevlilere veya devrinin önde gelen edebiyatçısına, şairine, düşünce adamına yazdırılır ve bundan dolayı konunun ele alınışı bakımından da resmi bilgi ve görüşleri yansıtırlandı. Fetihnâmeleri kaleme alan kişilerin ortak noktaları ise, ister idari olarak kazasker veya nişancı gibi devlet memurları olsunlar, isterse ilmî olarak dönemlerinin en önde gelen edebiyatçıları ya da düşünürleri olsunlar, siyasî olarak iktidara, saraya yakın olan kişiler olmalarıdır.

Hususî olarak kaleme alınmış Fetihnâmeler de vardır. Bunlar, resmî yazılanlara nispeten sübjektif niteliktedirler. Devrin paşasının, hükümdarının savaşlardaki başarılarını anlatmak ve çeşitli yönleriyle övmek için yazılmış olduğu için menkıbevi anlatım ve abartılı bilgiler yer almaktadır.

Savaşları konu edinen Fetihnâmeler, kimi zaman Zafernâme, kimi zaman Sefernâme, Gazavâtnâme, Beşâretnâme, Tehditnâme gibi çeşitli adlar altında, yazıldığı kitlelere göre farklı usullerle karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak aynı anlamda kullanılan bu isimler, kimi araştırmacılara göre ise; düşmanın yenilgisiyle biten savaşlar için “Zafernâme”, bir şehrin ya da kalenin alınışını anlatan eserler de “Fetihnâme” şeklinde adlandırılarak bir ayrıma gidilmiştir. Ayrıca zafernâmeme adıyla kaleme alındığı halde zafernâmelerle uzaktan yakından ilgisi olmayan eserlerde vardır.

Yazıldığı dönemin askerî, hukukî, siyasî ve edebî durumları hakkında günümüz araştırmacılarına fikir oluşturan bu eserler, yapılan savaşların sadece basit bir tarihi değildir; Allah'ın adını yayma sevdasıyla, sınır tanımayan fetihler gerçekleştiren ecdadımızın oluşturduğu Türk İslâm savaş ahlakının, harp

meydanlarında nasıl şekillendiğini gösteren belgelerdir. Öyle ki; Günümüzde soykırım iddiaları ile karalanmak istenen, barbar olduğu söylenen milletin, yaptığı fetihlerde hiçte öyle olmadığı, göğüs göğüse savaştığı düşman karşısında bile hak ve adaletten ayrılmadığı Fetihnâmeler’de açıkça görülmektedir.

Bu eserlerde bir kez daha görüyoruz ki, yapılan fetihler sadece kılıç gücüyle ya da akıl işiyle değil de “*vicdan*”la da alakalıdır. Geçmiş milletlere baktığımızda oluşturulan medeniyetlerin aklın ve vicdanın hüküm sürdüğü bir ortamda filizlendiği ve geliştiği, bunun aksi olan sömürücü veya zorba bir zihniyetin ise, uzun süre varlıklarını devam ettiremedikleri, ayrıca kültürel bir miras da bırakmadıkları görülmektedir. İşte bu noktada Fetihnâmeler, günümüz devlet adamlarına ve siyâsîlerine örnek teşkil etmektedir.

Fetihnâmeler Türk İslâm kültürünün bir parçası olması hasebiyle, âyet ve hadisler de içermektedir. Özellikle şehitlikle, cihadın ve mücâhidlerin faziletleriyle ilgili âyetlerden ve hadislerden bahsetmektedir. Farklı bir hadis kültürü sunacağını düşünmediğimiz için bütününe ulaşmayı gerekli görmeyip, örnekleme yoluyla araştırmaya gayret ettiğimiz bu eserlerde, hadis kaynaklarında tespit edebildiğimiz kadarıyla toplam onbeş (15) hadis vardır. Ancak tespit edilen bu rakamlar değişmez değildir.

Hadislerin ilk râvîlerine baktığımızda hepsinin de sahâbiden olduklarını görmekteyiz. Hüseyin b.Ali ve Nu’mân b.Beşîr ise çocuk sahabî olmalarına rağmen, duydukları hadisleri sinn-i temyizden sonra rivayet ettikleri için rivayetleri, mürsel değil; sahih kabul edilmiştir.

Rivayetlerin kaynaklara göre dağılımına baktığımızda ise, İslâm âleminde kabul görmüş ve muteber olarak telakki edilmiş olan, Ahmed b.Hanbel’in Müsned’i, Buhâri’nin Sahih’i ve diğer kütüb-i tis’a gibi Kur’ân’dan sonra en güvenilir kaynaklar ilk sıralarda gelmektedir. Bu da, Fetihnameler’de geçen hadislerin, azami ölçüde güvenilir kaynaklardan seçildiği göstermektedir.

Bazı Fetihnâmeler’de hadisten çok âyet zikredilmiştir. Münşilerin eserlerinde hadis zikretmemelerinin, bize göre çeşitli sebepleri vardır. Bunlar, münşilerin edebi kaygıları olabileceği gibi, yeterince hadis kültürüne sahip olmamaları da olabilir.

Fetihnâmelerde konumuzla alakalı daha fazla hadisin olduğunu düşünmekteydik ama incelemiş olduğumuz eserlerde sadece on beş (15) rivayet bulunmuştur. Bu rivayetlerin Dokuzu (9) sahih, biri (1) zayıf, beş (5) tanesinin de sıhhati tespit edilememiştir. Zayıf ve kaynağı tespit edilememiş olan rivâyetlerin sayıca az olmaları göz önüne alınırsa, inceleme konusu yaptığımız Fetihnâmeler’deki hadislerin güvenilir olduğunu görülmektedir.

Bu çalışmada da görüldüğü üzere, Türk İslâm edebiyatına, tarih kitaplarına, sanat ve mimari eserlerine, atasözleri ve deyimlere kadar tesir ettiğini düşündüğümüz hadislerin, kültürümüze büyük ölçüde etki ettiğini bu sebeple Türk kültürünün Peygamber sevgisiyle ne derece bütünleşmiştir.

Yukarıda ki gözleme dayalı olarak denilebilir ki, teknik hadis çalışmaları yanında “Kültürel Hadis Çalışmaları”nın da yapılması gereklidir. Bu çalışmalarla yaklaşık bin yıllık kültür mirasımızın kaynakları ortaya çıkarılmış olacak ve böylece milletimizin sosyal, ahlâkî, estetik, hukûkî, edebî ve itikâdî hassasiyetinin kaynağında hadis ve sünnetin önemi ortaya çıkmış olması bakımından önemlidir.

Hadis eserlerinin kullanımı ayrıca bir ihtisas konusu olduğundan dolayı yukarıda bahsettiğimiz alanların uzmanlarınca hadisler tespit edilememektedir. Bu yüzden kültürel eserlerimizin hadis birikiminin ortaya çıkarılması, hadis uzmanlarına kalmaktadır. İşte biz bu çalışmayla söz konusu ihtiyaca cevap vermeye çalıştık.

AYETLERİN FİHRİSTİ

صَفَا كَاتَهُمْ بُيَانٌ مَرَّصُو.....	26
وَلَنِّ سَأَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ.....	26
وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ.....	44-30-28-27
ان زلزلة الساعة شئ عظيم.....	31-27
و جاهدوا باموالهم و انفسهم في سبيل الله.....	47-44-27
من عمل سالحاً فلننفسه ومن اساء فعليها.....	27
و ينصرك الله نصراً عزيزاً.....	31-27
لنرسل عليهم حجارة من طين.....	32
وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا.....	45
إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنِ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ.....	47

HADİSLERİN FİHRİSTİ

- 39-26..... أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : مثل أصحابي مثل النجوم
- 38..... يحدث عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال كل ميت يختم على عمله
- 48-38- 36..... قال : من بنى لله مسجد
- 39..... قال النبي صلى الله عليه وسلم على المنبر : من لم يشكر القليل
- 46-39..... قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن الله يحب معالي
- 45-40..... قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إذا أراد الله تعالى إنفاذ
- 40..... أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : يغفر للشهيد كل ذنب إلا الدين
- 40..... قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الخلافة في أمتي ثلاثون سنة
- 47-41..... قلت للنبي صلى الله عليه وسلم من في الجنة
- 41..... أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ليعز بية المسلمين
- 46-41..... قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مثل الجليس الصالح
- 42..... أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال المسلم أخو المسلم
- 47-43..... أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال حجبت النار
- 45-43..... سألت النبي صلى الله عليه وسلم أي العمل أفضل
- 47-43..... قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يشفع الشهيد في سبعين من أهل بيته

FETİHNÂMELER'İN LİSTESİ

Kaynak: Levend, Agâh Sırrı, Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara,1956

Agâh Sırrı Levend'in "Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi" adlı eserden aldığımız listede, fetihnâme özelliği taşımayan eserlerde zikredilmiştir. Biz bu eserlere, konumuzla alakalı olmadığı için yer vermedik

II. MURAD ZAMANI (1421 – 1451)

Gazavât-nâme: Gelibolulu Za'îfi Mehmed'in, II. Murad'ın gazalarını tasvir eden eseri

Gazavât-ı Sultan Murad: II: Murad'ın İzladı ve Varna savaşlarıyla başka gazalarından bahseder. Müellifi belli değildir.

FATİH ZAMANI (1451 – 1481)

Târîh-i Ebû'l –Feth: Tursun Bey'in Fatih'in ilk defa tahta geçmesinden ve İstanbul'un fethinden ve hicri 846 – 893 yılları arasında geçen olayları anlatır.

Mahrûse-i İstanbul Fetih-nâmesi: Tâcizâde Ca'fer Çelebi'nin eseri.

Târîh-i Feth-i Kostantniyye: Bu eser, Kemalpaşazâde'nin Tevârihe-i Âl-i Osman adlı eserinin İstanbul'un fethine ait bölümüdür; ayrı bir eser değildir.

Feth-i Kostantniyye: İmâmzâde Mehmed Es'ad'ın, II. Mahmud'un emriyle yazdığı bu eserde; Emeviler ve Abbasiler tarafından İstanbul'a karşı yapılan teşebbüsler, nihayet Fatih Sultan Mehmed tarafından şehrin anlatılması anlatılmaktadır.

Bârîka-i zafer: Namık Kemâl'in İstanbul'un fethine dair 1861 de kaleme aldığı eser.

Fâtih devri târihi: Bakâ'i'nin manzum eseri

Fetihnâme-i Sultan Mehmed: Kıvamî'nin, İstanbul'un fethini tasvir eden eseri.

II. BAYEZİD ZAMANI (1481 – 1512)

Menâkıb-ı Sultân Bayezid Han ibn-i Muhammed Han: II. Bayezid 'den bahseden müellifi belli olmayan bir eseri.

Şeh-nâme: Mahremi'nin II. Bayezid'in sefer ve zaferlerini anlatan eseridir.

Feth-i İnebahtı ve Moton: Sinoplu Sefayi'nin İnebahtı ve Moton fethini tasvir eden eseri

Mora Fethi: Mehmed Münşi'nin II. Bayezid'in Mora'yı fethinden bahseden eseri .

Kıssa-i Midilli: Uzun Firdevsi'nin II. Bayezid devrinde Midilli adasına sataşan düşmanla yapılan cengi tasvir eden eseri.

Gazavât-nâme: Sinoplu Sefâyi'nin, Kemal Reis'in gazalarını tasvir eden mesnevisi.

Gazavât-nâme: Sabâyî mahlaslı Edirneli Hayre'd-din'in Koca Davut Paşa'nın Bosna'daki gazalarına aid mesnevisi.

Gazavât-nâme: Pirizrenli Sûzî Çelebi'nin, ünlü akıncılardan Mihaloğlu Ali Bey'in gazalarını tasvir eden mesnevisi.

I.SELİM ZAMANI (1512 – 1520)

Selimi-nâme: Bitlisli Şükrü'nün I.Selim'inin gazalarını tasvir eden manzum eseri.

Selimi-nâme: Kalkandelenli Sücûdî'nin I.Selim'in fetihlerinden bahseden eseri.

Selimi-nâme: Keşfi'nin I.Selim'in İran ve Mısır seferlerinden bahseden manzumelerle süslü mensur eseri.

Selimi-nâme: Celâlzâde Nişancı Koca Mustafa Çelebi'nin I.Selim'in zaferlerinden bahseden eseri.

Selimi-nâme: Süheylî'nin I.Selim zamanındaki olaylardan, başlıca Mısır'ın fethinden bahseden eseri.

Selimi-nâme: Sa'dî b. Abdü'l-Müte'âl'in, I.Selim devri ile Kanunî Süleyman'ın ilk zamanlarına aid olayları hikaye eden eseri.

Selimi-nâme: Muhyî Çelebi'nin I.Selim'in fetihlerinden bahseden manzum eseri.

Selimi-nâme: İdris-i Bitlisi'nin oğlu Ebu'l fazl'ın Kanuni'nin emriyle babasının müsvevtelerini toplayarak kaleme aldığı eser.

Selimi-nâme: Müellifi belli olmayan bu eser I.Selim'in Mısır ve Suriye seferlerini tasvir eder.

Selimi-nâme: Hayati'nin kaleme aldığı eser.

Selimi-nâme: Şuhûdî'nin kaleme aldığı manzum eser.

Şah-nâme: Ârifî'nin I.Selim için kaleme aldığı manzum eser.

Târîhü's Sultan Selim Han: Müellifi belli olmayan bu eser; I.Selim'in 1499 yılından ölümüne kadar kazandığı zaferlerden bahseder.

Târîhun fi Beyânî Ahvâlî's Sultan Selim Han: Müellifi belli olmayan bu eserin hangi gazalardan bahsettiği fihristte kayıtlı değildir.

Kıssa-i Muhârebe-i Kızılbaş: I.Selim'in İranlılarla yaptığı savaşları tasvir eden eserdir. Müellifi belli değildir.

I.Selim'in İran Seferi: Keşfi'nin eseri.

Muhârebât-ı Selim-i evvel bâ Şâh İsmâ'il ü Gavri: İznikli Derûnî'nin manzum eseri.

Fetih-nâme-i Diyâr-ı Arab: I.Selim'in Suriye ve Mısır seferlerinden bahseden eser. Müellifi belli değil.

Târîh-i Feth-i Mısır: Şîrî'nin manzum eseri.

Mısır-ı Cedid:Süheyli Ahmed Hemdem Kethüdâzâde kaleme almıştır.

Târîh-i Mısır: Abdu'llah b. Rızvân'n eseridir.

Tuhfetü'l Guzât: Ahmed Hamdi'nin Mısır'ın Fethinden bahseden eseri.

Mısır Fethi Tarihi: Yusuf b.Mehmed Milevî'nin eseri.

KANUNÎ ZAMANI (1520 – 1566)

Feth-i Kal'a-i Belgrad: Sa'yî'nin 1521 deki Belgrad fethinden bahseden manzum eseri.

Fetih-nâme-i Kal'a-i Belgrad: Lâmi'i'nin Kanuni devrindeki Belgrad fethinden bahseden eseri.

Belgrad Fetih-nâmesi: Celâlzâde Sâlih'in eseri.

Cihadü'l Mücâhidîn: Kanunî devrinde Belgrad'ın fethinden başlayarak 1531 tarihinde şehzadelerin sünnet düğününe kadar geçen olaylardan bahseden manzum eser.

Fetih-nâme-i Rodos: Celâlzâde Nişancı Koca Mustafa Çelebi'nin kaleme aldığı eser.

Rodos Fetih-nâmesi: Celâlzâde Sâlih'in eseri.

Feth-i Rodos: Kanunî devrinde Rodos Adası'nın fethinden bahseden eserin müellifi meçhuldür.

Fetih-nâme-i Cezîre-i Rodos: Gelibolulu Ali'nin eserleri arasında gösterilen bu fetihname Koca Mustafa Çelebi'nin Tabakâtü'l-Memâlik'inin Rodos'a ait bölümüdür.

Târîh-i Rodos: Cennâbî Paşa'nın eseri.

Rodos Fetih-nâmesi: Tabib Ramazân'ın eseri.

Fetih-nâme-i Rodos: Lâmi'î Çelebi'nin eseri.

Zafer-nâme-i Sultân Süleyman: Kemâl Paşazâde'nin Kanunî'nin Macaristan seferini tasvir eden eseri.

Fetih-nâme-i Ungurus: Bahâri'nin 1526 daki Macaristan seferini tasvir eden manzum eseri.

Enîsü'l Guzât: Fütûhî Hüseyin Çelebi'nin 1526 deki Macaristan seferine ait manzum eseridir.

Nâme-i Futûhât- Memâlik-i Ungurûs: Belgrad'ın fethiyle, Budin'in fethi hakkında iki küçük risale.

Kanuni'nin Belgrad Fethi Sefer-nâmesi: Müellifi belli değil.

Budin Fetih-nâmesi: Celâlzâde Sâlih'in eseri.

Mohaç-nâme: Celâlzâde Koca Nişancı Mustafa Çelebi'nin eseri. Bu eser müellifin Tabakâtü'l Memâlik'i'nin Ungurus seferine ait bölümüdür.

Sefer-i Irâkayn-ı Kânunî yahut **Mecmû- Menâzil:** Matrakçı Nasûh'un, Kânunî'nin 1534 de yaptığı Irakayn seferinden ve geçtiği yollardaki menzillerden bahseden eseri.

Süleymân-nâme: Mahremî'nin, Kânunî'nin tahta çıktığı tarihten Bagdad seferine kadar geçen olayları tasvir eden manzum eser.

Fetih-nâme-i Kara Bogdân: Matrakçı Nasûh'un eseri.

Gazavât-ı Sultân Süleymân: Bostân'ın, Kanuni'nin tahta çıktığı 1520 yılından 1540 tarihine kadar geçen olayları hikaye eden eseri.

Feth-i Kal'a-i Nova: Muradî'nin Kanunî devrinde Nova kal'asının Barbaros tarafından geri alınmasını tasvir eden eseridir.

Feth-i Kal'a-i Budin: Müellifi belli değildir. 1541 de Budin'in ikinci defa alınmasını konu edinir.

Feth-i Kal'a-i Budin der vakt-ı sâni: Budin'in 1541 de ikinci defa fethine ait yazı.

Târîh-i Sâkloş ve Estergôn ve İstônî-i Belgrâd: Kanunî'nin emriyle Barbaros'un gazalarını yazmış olan Sinân Çavuş'un, 1541 den 1543 e kadar devam eden seferlerden bahseden eseri.

Târîh-i Feth-i Sıkloş: Kanunî'nin Hırvatistan'daki kalelerle Şikloviş, Estergon ve İstoni-i Belgrad kalelerinin fethinden bahseden bu eserin müellifi belli değildir.

Fetih-nâme: Müellifi belli değildir. Belgrad Kalesi'nin alınmasını tasvir eder.

Menâkıb-ı Sultan Süleymân Hân: Eyyubî'nin, Kanunî'nin Belgrad seferinden başlayarak Rodos, Budin, Peç, Alman, Bağdad, Korfos, Bogdan, Van ve Nahcuvan seferlerini tasvir eden manzum eseri.

Süleymân-nâme: Müellifi belli olmayan bu eser, Kanunî'nin 1548 yılında Üsküdar'dan hareket ederek İran'a gittiğini ve birçok kaleleri aldıktan sonra İstanbul'a döndüğünü münşiyane bir üsûpla tasvir eder.

Süleymân-nâme: Niğde kadısı Hâki'nin, Nahcivan, Revan, İsvehan, Şirvan ve Van seferlerini tasvir eden eseri.

Nüzhetü'l Esrâri'l-Ahyâr der Ahbâ-i sefer-i Sigetvâr: Feridun Bey'in Sigetvar seferi ile Sokullu Mehmed Paşa'ya ve Kanunî'nin ölümünden sonra tahta geçen II: Selim'in ilk yıllarına ait eseri.

Fetih-nâme-i Sefer-i Sigetvar: Merâhî'nin manzum eseri.

Fetih-nâme-i Kal'a-i Sigetvar: Agehî Mansur Çelebi'nin eseri

Heft Dâstân: Sigetvar fethi ile Kanunî'nin ölümünü ve II. Selim'in tahta geçişini anlatır.

Heft Meclis: Gelibolulu Ali'nin Kanunî'nin Sigetvar fethi ve ölümü ile II.Selim'intahta geçmesini tasvir eden mensur eseri.

Sigetvar-nâme: Aşık Çelebi'nin manzum eseri.

Sigetvar Fetih-nâme: İstanbullu Seyfi'nin Sokullu Mehmed Paşa adına yazdığı manzum ve mensur eseri.

Tabakâtü'l Memâlik ve Derecâtü'l Mesâlik: Celalzâde Koca Mustafa Çelebi'nin eseri.

Gazavât-ı Sultan Süleymân-ı Kanunî: Müellifi belli olmayan bu eser de Kanunî'nin sefer ve zaferlerinden bahsedilmektedir.

Süleymân-nâme: Kara Çelebizâde Abdu'l-Aziz 'in, Kanunî'nin tahta çıkışından ölümüne kadar zaferlerinden bahseden eseri.

Süleymâniye: Senâyi'nin, Kanunî'nin bazı gazalarını tasvir eden eseri.

Süleymân-nâme: Şemse'd-din Mehmed b. Ahmed-i Sîvâsî adına kayıtlı eserde Kanunî'nin tahta geçtiği tarihten ölümüne kadar geçen olaylardan bahsedilir.

Süleymân-nâme: Bursalı Şemsî'nin eseri.

Süleymân-nâme: Kastamonulu Harîrî Abdü'l Celîl Çelebi'nin Kanunî'nin zaferlerinden bahseden eseri.

Süleymân-nâme: Tebrizli Şâhî b. Kâsım Çelebi'nin Kanunî devrindeki olaylardan bahseden eseri

Zafer-nâme: Edirneli Hâtifi Abdu'r-Rahman'ın eseri.

Süleymân-nâme: Taşlıcalı Yahyâ'nın eseri.

Kanunî devri tarihi: Matrakçı Nasûh'un, Kanunî'nin tahta çıktığı tarihten 1547 tarihine kadar geçen olaylardan bahseden eseri.

Süleymân-nâme: Hayâtî'nin eseri.

Süleymân-nâme: Müellifi belli değildir.

Tevârîh-i Sultân Süleymân Hân: Müellifi belli değildir.

Süleymân-nâme: Nev'î'nin eseri.

Kanunî Sultân Süleymân Târihi: Müellifi belli değil.

Fetih-nâme-i Hayre'd-din Paşa: Murâdi'nin, Barbaros ile kardeşi Oruç Reis'in gazalarının tasvir eden manzum eseri.

Gazavât-ı Hayre'd-din Paşa: Barbaros ile kardeşi Oruç Reis'in gazaları hakkında Kanunî'nin emriyle yazılan eser.

Gazavât-ı Hayre'd-din Paşa: Çavuş Paşa'nın Barbaros'un gazalarının tasvir eden eseri.

Lüccetü'l-Ahyâr: Yetim Ali Çelebi'nin, Barbaros ile kardeşi Oruç Reis'in gazalarının tasvir eden manzum eseri.

Cihâd-nâme: Şâfi'nin, Barbaros'un gazalarının tasvir eden eseri.

Ez Zühretü'n-Neyyire: Müellifi belli değildir. Barbaros ile kardeşi Oruç Reis'in 1519 da Cezayir'i zaptından sonra, Hıristiyanlar tarafından Cezayir'e yapılan sekiz hücumu tasvir eden manzum eseri.

Tarihî Cezayir, Gazavât-ı Barbaros Hayred'dîn Paşa: Kastamonulu Hüseyin b. Ali'nin eseri.

Sinan Paşa'nın Gazavâtı: Galatalı Nakkaş Niğârî Haydar Çelebi'nin, Kaptan-ı Derya Sinan Paşa'nın Trablus-Garb'ı fethini, 1553- 1554 de İspanyol donanmasına karşı kazandığı zaferi tasvir eden manzum eseri.

Düre-i deryâ: Galatalı Nakkaş Niğârî Haydar Çelebi'nin, deniz gazalarından bahseden eseri.

Fetih-nâme: Şehzâde Selim'in, 1559 da Konya Meydan Savaşı hakkında babası Kanunî Sultan Süleyman'a gönderdiği yazı.

Fetih-nâme-i Kal'a-i Cerbe: Nidâ-î'nin, Kanunî devrinde Kapdan-ı Derya Piyale Paşa'nın Cerbe'deki düşman filosuna karşı kazandığı zaferi anlatan eseri.

Ferah: Zekeriyâyâde'nin, Kapdan-ı Derya Piyale Paşa'nın Cerbe'de kazandığı zaferi anlatan eseri.

II. SELİM ZAMANI (1566 – 1574)

Selimi-nâme: Kazasker Vusûlî Mehmed Çelebi'nin, II. Selim'in zamanından bahseden manzum eseri.

Fethiye-i Yemen yahut **Fetih-nâme-i Yemen:** Nihâlî'nin, 1569-1570 yıllarında Sinan, Osman ve Behram paşaların idare ettikleri Yemen fethini tasvir eden eseri.

Târîh-i Yemen: Rumûzî'nin II. Selim zamanında Sinan Paşa'nın Yemen fethini tasvir eden eseri.

Târîh-i Yemen: Müellifi belli olmayan bu eser, Sinan Paşa'nın Yemen fethini tasvir eder.

Târîh-i Yemen: Molla Şihâbî'nin manzum eseri.

Fetih-nâme-i Yemen ve Kıbrıs: Merâkî'nin eseri.

Fetih-nâme-i Kıbrıs: Şerîfî'nin, 1570–1571 de Kıbrıs'ın alınmasından bahseden eseri.

Târîh-i Kıbrıs yahut **Fetih-nâme-i Kıbrıs:** Zeyrekî'ye isnad edilen eserde, Kıbrıs'ın fethinden bahsedilmektedir.

Fethiye Berây-i Cezîre-i Kıbrıs: Kıbrıs'ın fethinden bahsedilmektedir. Müellifi belli değildir.

Fetih-nâme-i Kıbrıs: Kıbrıs'ın alınmasından bahseden eserin müellifi belli değildir.

Gazavât-ı Mustafa Paşa: Larendeli Vucûdî Mehmed b. Adü'l-Aziz'in, Kıbrıs fatihi Lala Mustafa Paşa'nın gazaların tasvir eden eseri.

Fetih-nâme-i Akl-ı Vâdî-i Serhengi: Sinan Paşa'nın Tunus seferini hikaye eden manzum ve mensur eser. Müellifi belli değildir.

III. MURAD ZAMANI (1574–1595)

Cevâhirü'l-Menâkıb: Budin muhafızı Mustafa Paşa için yazılan bu eserin müellifi belli değildir.

Nusrat-nâme: Gelibolulu Ali'nin, Lala Mustafa Paşa'nın Gürcistan, Azerbaycan, Şirvan, seferlerinden bahseden eseri.

Fursat-nâme: Gelibolulu Ali'nin, Sinan Paşa'nın emriyle yazdığı Gürcistan, Tiflis, Şirvan olaylarından bahseden mensur eseri.

Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Dağıstan ve Şirvan Seferleri Tarihçesi: Ebûbekir b. Abdu'llah'ın, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın İran, Şirvan ve Gürcistan seferlerinden bahseden eseri.

Şifâü'l Kulûb ve Likâü'l Mahbub yahut **Natru'n-Nâzirin ve Makbulü'l-Hâtirin:**

Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Şirvan seferlerinden bahseder. Müellifi belli değildir.

Osman Paşa'nın Gürcistan seferleri: Osman Paşa'nın Gürcistan'a yaptığı sefer hakkında Demirkapudan Ivaz Efendi'ye gönderdiği mektup sureti.

Şecâ'at-nâme: Asâfi Koca Defderdâr Mehmed Paşa'nın, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Tiflis, Kırım ve Tebriz fetihlerini tasvir eden manzum eseri.

Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Şirvan Seferi Tarihi: Şirvan seferine Osman Paşa'yla birlikte katılan Adlî mahlaslı bir şairin manzum eseri.

Gazavât-ı Özdemiroğlu Osman Paşa: Larendeli Vucûdî Mehmed b. Adü'l-Aziz'in eseri.

Gencine-i feth-i Gence: Hârimî mahlasını kullanan, Kütahya Alay Beyi Rahîmîzâde İbrâhim Çavuş'un, Ferhat Paşa'nın Gürcistan seferini tasvir eden mensur ve manzum eseri.

Murad-nâme: Şehnâmeçi Ta'likizâde Mehmed Suhbî Çelebi'nin, Ferhat ve Osman paşaların doğu seferini tasvir eden eseri.

Gürcistan seferleri: Şehnâmeçi Ta'likizâde Mehmed Suhbî Çelebi'nin, Ferhat Paşa'nın Gürcistan seferini tasvir eden eseri.

Zafer-nâme-i Ali Paşa: Niyâzi'nin, Bağdad Beylerbeyi Elvendzâde Ali Paşa'nın İranlılarla yaptığı savaşta kazandığı zaferden bahseden eseri.

Târîh-i Feth-i Yanık: Divan-ı hümayün katiplerinden Mehmed Necati'nin, Yanık kal'a fethini tasvir eden eseri.

III. MEHMED ZAMANI (1595- 1603)

Târîh-i Ungurus: 1593 -1596 daki Avusturya seferini hikaye eden eser, Gelibolulu Ali adına kayıtlıdır.

Menâkıb-ı Kapudan-ı Derya Halil Paşa: Gelibolulu Ali'ye isnad edilmektedir.

Şeh-nâme-i Hümayün: Ta'likizâde Mehmed Suhbî Çelebi'nin, III. Murad'ın son yıllarıyla III. Mehmed'in ilk yıllarında 1594 – 1596 yılları arasındaki olayları tasvir eden mensur eseri.

Târîh-i Feth-i Ungurus: Andelîb'in III: Mehmed'in 1596 daki Eğri savaşından ve kalenin fethinden bahseden eseri.

Eğri Fethi Târîhi: Şehnâmeçi Ta'likizâde Mehmed Suhbî Çelebi'nin, Eğri kalesinin fethini tasvir eden eseri.

Vekâyi-i Ali Paşa: Kelâmî'nin, Silahtar Ali Paşa hakkında yazdığı manzum ve mensur eser.

Gazavât-ı Tiryaki Hasan Paşa: Müellifi belli olmayan bu eser, Tiryaki Hasan Paşa'nın 1601 deki Kanije kalesi savunmasından bahseder.

Cihâd-nâme-i Hasan Paşa: İyânî Cafer Bey'in, Tiryaki Hasan Paşa'nın gazaları hakkında yazdığı eseri.

Menâkıb-ı Tiryaki Hasan Paşa: Ahmed b. Osman b. Sâni'nin eseri.

Kaniye Fetih-nâmesi: Tarihçi Hasan Beyzâde Ahmed'in eseri.

Hasenât-ı Hasan: Fa'izî'nin, Tiryaki Hasan Paşa'nın Kanije kalesi savunmasını tasvir eden eseri.

Gazavât-ı Tiryaki Hasan Paşa: Müellifi belli olmayan bu eser, Tiryaki Hasan Paşa'nın Kanije kalesi savunmasından bahseder.

Gazavât-ı Hasan Paşa: Müellifi belli olmayan bu eser, Tiryaki Hasan Paşa'nın Kanije kalesi savunmasından bahseder.

Şehenşeh-nâme: Furûğî Derviş Ahmed'in eseri.

I. AHMED, II. OSMAN VE I. MUSTAFA ZAMANI (1603- 1623)

Gazavât-nâme: Osman Paşa'nın Şirvan, Kars ve Tiflis seferlerinden ve I. Ahmed'in ilk zamanlarına rastlayan 1601–1606 yıllarında Kanije etrafındaki savaşlardan bahseden eserin, müellifi belli değildir.

Tebriz, Nahcevan ve Revan Seferi: Müellifi belli değildir. I. Ahmed zamanında ki doğu seferini tasvir eder.

Telhîsât der Ahd-ı Sultân Ahmed Han: Vâsıtî'nin, Sadrazam Kuyucu Murad Paşa'nın başarılarından eseri.

Şah-nâme: Ganîzâde Nâdirî Mehmed'in, I. Ahmed'in son zamanlarıyla II. Osman zamanındaki olaylardan bahseden manzum eseri.

Şah-nâme: Taşkoprüzâde Kemâle'd-din Mehmed'in eseri.

Târîh-i Sefer-i Hotin: Mehmed Kilârî'nin eseri.

IV. MURAD VE İBRAHİM ZAMANI (1623- 1648)

El Vasfu'l-kâmil fi ahvâli'l-Vezîri'l-âdil: Nergisi'nin, Budin valisi Murteza Paşa'nın yararlılıklarından bahseden eser.

Gazavât-nâme-i Halil Paşa: Kapdan-ı Derya Sadrâzam Halil Paşa'nın yaptığı savaşlardan bahseder. Müellifi belli değildir.

Sergüzeşt-nâme: Tireli Esîrî'nin, esaret hayatında geçirdiği acı günlerden ve bazı kahramanların savaşlardaki yiğitliklerinden bahseden, IV. Murad zamanına ait manzum eseri.

Zafer-nâme yahut **Târih-i Feth-i Revân ve Bağdâd:** Kara Çelebi zade Abdü'l-Aziz'in, IV. Murad'ın Revan, Tebriz ve Bağdad seferleri ve bu seferler devam ederken İstanbul'da geçen olaylar hakkında yazdığı eseri.

Şehenşehnâme-i Murâdî: Erzurumlu İbrahim Mülhimî'nin IV: Murad'ın doğduğu tarihten Bağdad seferinden dönüşüne kadar geçen olayları tasvir eden manzum eseri.

Fetih-nâme-i Karaboğdân: Erzurumlu İbrahim Mülhimî'nin eseri.

Târih-i Fetih-i Revan: Edirneli Abdu'r-Rahman Hibri'nin eseri.

Târih-i Fetih-i Bağdâd: Edirneli Abdu'r-Rahman Hibri'nin eseri.

Fetih-nâme-i Bağdâd: Nuri Ziyâe'd-din İbrâhim'in, Bağdad'ın fethinden bahseden eseri.

Tarîhü'l-ihimâm bi fethi Dâri's-selâm: Ahmed adlı birinin 1638 deki Bağdad fethinden bahseden eseri.

Fetih-nâme-i Bağdâd: Zamanzâde mahlaslı Kazızâde Ahmed Çelebi'nin Bağdad fethini hikaye eden eseri.

Feth-i Bağdâd Kıssası: Bağdâd'ın fethinden bahseder. Müellifi belli değildir.

Fetih-nâme-i Bağdâd ve Revan: Müellifi belli değildir.

Feth-i Kal'a-i Bağdâd: Bağdâd'ın fethinden bahseder. Müellifi belli değildir.

Tevârih-i Fetih-nâme-i Bağdâd: Bağdadlı Hacı Mustafa b. Molla Rızvan'ın eseri.

Fütûhât-ı Hanya: Girit adasının fethine başlangıç olan Hanya kalesini alınmasından bahseden eserin, müellifi belli değildir.

Tevârih-i Cezîre-i Girid sene 1055: 1645 de Yusuf Paşa'nın komutasında Girit adansa yapılan ilk seferi hikaye eder. Müellifi belli değildir.

Girid Seferi: Müellifi belli değildir.

Girid Seferi: 1645 de açılan Girid seferini ve 1655 yılına kadar Çanakkale'deki deniz savaşlarını anlatan eserin, müellifi belli değildir.

Girid fethi târihi: Müellifi belli değildir.

Fetih-nâme: Sipâhizâde Ahmed'in, Girid seferini ve 1658 yılına kadar geçen olayları anlatan eseri.

IV. MEHMED ZAMANI (1648- 1687)

Zafer-nâme: Edirneli Güftî Ali'nin, 1660 da Köse Ali Paşa tarafından Varat'ın fethine ait menevisi.

Fetih-nâme der hakk-ı Gürcistan: Nâimî'nin, IV. Mehmed zamanındaki seferleri anlatan eseri.

Târîh-i Fetih-i Bağdâd: Kırımlı Hasan Vecîhî'nin, Bağdad fethini hikaye eden eseri.

Uyvar Seferi: Mehmed Necati'nin, Fazıl Ahmed Paşa'nın Uyvar seferini tasvir eden eseri.

Fethiyye-i Uyvar: Tâ'ib Ömer Efendi'nin, Fazıl Ahmed Paşa'nın Uyvar seferini tasvir eden eseri.

Târîh-i Uyvar: Katib Mustafa Zühdî'nin, Fazıl Ahmed Paşa'nın Uyvar seferini tasvir eden eseri.

Cevâhirü't-Tevârih der Beyân-ı Menâkıb-ı Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa:

Erzurumlu Osman Dede'nin, Fazıl Ahmed Paşa'nın ilk zamanlarından Kandiye fethine kadar yaptığı işlerden ve kazandığı zaferlerden bahseden eseri.

Târîh-i Fâzıl Ahmed Paşa: Erzurumlu Osman Dede'nin, Fazıl Ahmed Paşa'nın zaferlerinden bahseden eseri.

Târîh-i Mu'teber: Fazıl Ahmed Paşa'nın Kandiye fethinden bahseden eserin, müellifi belli değildir. btından bahseden eserin,

Kandiye Fethi: Ahmed Hamdi'nin, Fazıl Ahmed Paşa'nın Kandiye fethinden bahseden eseri.

Târîh-i Kandiye: Fazıl Ahmed Paşa'nın Kandiye fethinden bahseden eserin, müellifi belli değildir.

Fetih-nâme-i Kal'a-i Kandiye: Kandiye'nin fethi üzerine Fazıl Ahmed Paşa tarafından, IV. Mehmed'e yazılan yazı.

Târîh-i Girid: Hanyalı Nuri'nin, Girid'in fethinden bahseden eseri.

Târîh-i İkrîs (Girid): Girid'in tarihinden ve Türkler tarafından zabtından bahseden eserin, müellifi belli değildir.

Fetih-nâme-i Kamanîçe: Nâbi'nin, Fazıl Ahmed Paşa tarafından Lehistan'a karşı açılan savaşa ve Kamanîçe kalesinin fethine ait eseri.

Kamanîçe seferine dâ'ir târihçe: Hacı Ali'nin, Kamanîçe kalesinin fethine ait eseri.

Mî'râcü'z-zafer: Behcetî'nin, IV. Mehmed'in tahta geçmesinden başlayarak, Köprülü Mehmed Paşa'nın Boğazhisar ve Yanva fethi ile, oğlu Fazıl Ahmed Paşa'nın Uyvar, Yenikale, Kandiye ve Kamanîçe fetihlerini kaydettikten sonra, Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Cehri kalesini feth ederek Edirne'ye dönüşünü anlatan eseri.

Silsiletü'l-Âsafîyye fî Devleti'l-Hakâniyyeti'l-Osmâniyye yahut **Târîh-i Sülâle-i Köprülü:** Behcetî Seyyid İbrâhim'in eseri.

Çehrin Seferi: Kara Mustafa Paşa tarafından Ukrayna'daki Çehrin Şehrinin alınmasını tasvir eden eserin müellifi belli değildir.

Gazâ-nâme-i Çehrin: Semendire Alaybeyi Öziçeli Vuslatî'nin, Çehrin zaferini tasvir eden manzum eseri.

Ahvâl-i Sefer-i Çehrin: Selim Giray'ın katibi Abdü'l-Kerim'in, Çehrin zaferini tasvir eden eseri.

Târîh-i Sefer-i Peç: IV. Mehmed'in Viyana kuşatmasını tasvir eden eserin, müellifi belli değildir.

II. SÜLEYMAN, II. AHMED, II. MUSTAFA ZAMANI (1687- 1703)

Vâkı'ât-ı Sultan Süleyman: Üsküdarlı Abdullah b. İbrahim'in, 1687 -1691 sonuna kadar geçen olayları tasvir eden eseri.

Zafer-nâme: Sabit'in, Kırım Hanı Selim Giray'ın 1689 daki gazasını tasvir eden manzum eseri.

Târîh-i Varadin: Ali Paşa'nın 1693 deki Varadin kuşatmasını hikaye eden eserin, müellifi belli değildir.

Zafer-nâme: Mustafa Nedim'in, II. Mustafa'nın Avusturya seferini tasvir eden eseri.

Feth-i Lipva ve Muhârebe-i Logos: II. Mustafa zamanında sakız adasının geri alınmasından sonraki seferlerden bahseden eserin, müellifi belli değildir.

Vakâyi-i musâlaha: II. Mustafa zamanında 1698 yılındaki olaylardan bahseder. Müellifi belli değildir

Belgrâd Seferi: Abdullah b. Salihu'l Bahri'nin, II. Mustafa zamanındaki Macaristan seferinden bahseden eseri.

Târîh-i Seferü'l-Basra: Müellifi belli değildir. Bağdad muhafızı Mustafa Paş'nın, Basrayı eşkiyanın elinden geri almasını tasvir eder.

İcmâl-i Sefer-i Nehri Ziyâb: Müellifi belli değildir. Bağdad muhafızı Mustafa Paş'nın, Ziyâb nehri bölgesini almasını tasvir eder.

III. AHMED, I. MAHMUD ZAMAN (1703–1754)

Kenzü'l Vakâyi: Maraş Beylerbeyi Hacı Mustafa Paş'nın Kâtibi Mustafa Sakıb'ın, III. Ahmed zamanında Maraş bölgesindeki ayaklanmaların bastırılmasını hikâyeye eden eseri

Târîh-i Moskov sene 1122: 1571 de Purut'da Baltacı Mehmed Paşa ile Deli Petro arasındaki savaşı hikaye eden eserin, müellifi belli değildir. Hasan Kürdî'ye isnad edilir.

Fetih-nâme-i Cezîre-i Mora: Vak'anüvis Kazasker Râşit tarafından kaleme alınan eser, Sadrazam Silahtar Şehit Ali Paş'nın 1715 deki Mora fethini anlatır.

Fetih-nâme-i Mora: Nâdir'in, Sadrazam Silahtar Şehit Ali Paş'nın 1715 deki Mora fethini anlatır.

Mora Seferi: Vâhid Mahtûmî'nin, III. Ahmed zamanındaki Mora seferinden bahseden eseri.

Ravzatü'l-Alî yahut Fütûhât-ı Alî Şehîd Paşa der Mora: Damad Mehmed Paş'nın, Mora'nın Damad Şehid Ali Paşa tarafından fethine ait eseri.

Vakâyi—i Eflâk: Boğdan Voyvodası Mihayıl'a karşı tertiplenen ayaklanma üzerine yapılan seferi hikaye eder. Müellifi belli değildir.

Vakâyi-i Tiflis: Hacı Recap Paş'nın 1724 yılında İranlılarla yaptığı savaşı bahseder. Müellifi belli değildir.

Tebriziyye-i Hekimoğlu Ali Paşa: Abdu'r-Rezzâk Nevres'nin, 1730 yılında İranlılarla yapılan savaştan bahseden eseri.

İran Seferi: Salâh'ın, 1730 daki İran seferinden ve o yıl içindeki olaylardan bahseden eseri.

Tedbirât-ı pesendîde: Ebû Sehil Nu'mân'ın, 1727-1732 yılları arasındaki olaylardan bahseden eseri.

Hekimoğlu Ali Paşa'nın Gazavâtı:Mü'minzâde Ahmed Hasîb'in manzumesi.

Târîh'i Hekimoğlu Ali Paşa: Ali Paşa'nın oğlu İsmâil Ziyâi'nin, babasından bahseden eseri.

Gazavât-ı Cüyûş-ı Osmâniyye: Serasker Topal Osman Paşa'nın 1733 deki İran seferinden bahseden eseri.

Bosna Muhârebeleri: Bosnalı Gazi Ömer'in, Hekimoğlu Ali Paşa'nın Bosna Valiliği sırasındaki olayları ve Nemçelilere karşı 1739 da yaptığı seferleri anlatan eseri.

Tevârih-i Banaluka Diyâr-ı Bosna: Nemçelilere karşı 1739 da yapılan seferden bahseder. Müellifi belli değildir.

Bosna Savaşları: Hacı Nesimoğlu Ahmed b. Hasan'ın,1737 deki Bosna savaşlarından bahseden eseri.

Bosna Seferi: 1737 deki Bosna savaşlarından bahseden eserin, müellifi belli değildir.

Fethiyye-i Belgrâd: Rağîb Paşa'nın, I. Mahmud zamanında 1740 yılında Sadrâzam Hacı Mehmed Paşa'nın Belgrad'ın fethinde gösterdiği yararlılıklardan bahseden eseri.

Zafernâme-i Münif yahut **Fetih-mâme-i Belgrad:** Antakyalı Münif Mustafa'nın, I. Mahmud zamanında 1740 yılında Sadrâzam Hacı Mehmed Paşa'nın Belgrad seferini ve kazandığı zaferi tasvir eden eseri.

Târîh'i Belgrad: Vak'anüvis Mehmed Subhî'nin, Belgrad seferine ait eseri.

Belgrad ve Adakal'a Seferi ve Zaferi: Musaffâ Mustafa'nın,1739 daki Avusturya seferinden ve Belgrad ve Adakal'a'nın alınmasından bahseden eseri.

Makâle-i vâkı'a-ı muhâsara-i Kars fi sene1157: Divan-ı Hümayün katiplerinden Sırrı'nın, I. Mahmud zamanında Nadir Şah'la yapılan savaştan bahseden eseri.

Urfa Valisi Ahmed Paşa'nın Târîhi: Ahmed Paşa'nın 1743 dan 1745 e kadar iki yıllık olaylarından bahseden eserin müellifi belli değildir.

Silkü'l-Leâl: Mü'minzâde Ahmed Hasîb'in, I. Mahmud zamanındaki olaylardan bahseden eseri.

Hadikatü's-şühedâ: Tamaşvarlı İbrâhim Na'ime'd-din'in,1681 den 1739 yılına kadar Tamaşvar ve Belgrad'daki savaş ve olaylardan bahseden eseri.

III. OSMAN, III. MUSTAFA, I. ABDULHAMİD ZAMANI (1754- 1788)

Mora İhtilâli Târihi: Süleyman Penah'ın, Rusların kışkırtmasıyla 1796 da Mora'da başlayan ayaklanmayı, kuşatılan şehir ve kasabaların asker tarafından kurtarılmasını hikaye eden eseri.

Gazavât-ı Gâzi Hasan Paşa: Çakeri İsmail'in, Kapdan-ı derya Cezayirli Hasan Paşa'nın Limni adasını Ruslardan geri almasını ve bundan sonraki başarılarından bahseden eseri.

Gazavât-ı Cezayirli Hasan Paşa: Kapdan-ı derya Cezayirli Hasan Paşa'nın Limni adasını Ruslardan geri almasını ve bundan sonraki başarılarından bahseden eser. Müellifi belli değildir.

Târîh'i Cezayirli Gâzi Hasan Paşa: Hasan Paşa'nın seferlerinden bahseden eserin, müellifi belli değildir.

Târîh-i Kırım: Divan-ı hümayun memurlarından Hâfız Mehmed Emin'in, III. Mustafa zamanındaki Kırım harbinden ve bu bölge halkından bahseden eseri.

Osmanlı Rus Seferi Tarihçesi: Mahmud Sabit'in, 1768 – 1774 tarihlerindeki Osmanlı Rus savaşlarından bahseden eseri.

Rusya Seferi: Müellifi belli değildir. 1768 – 1774 tarihlerindeki Osmanlı Rus savaşlarından bahseder.

Vakâyi-i sefer-i Moskov: I. Abdu'l-Hamid zamanındaki Rus harbinden bahseder.

Sefer-nâme-i Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa: I. Abdu'l-Hamid zamanında Serdâr Yusuf Paşa'nın Ruslar ve Nemçelilerle yaptığı savaştan bahseder.

Gazavât-ı Yusuf Paşa: Cizyedârzâde Bursalı Ahmed Bahaü'd-din'in, I. Abdu'l-Hamid zamanında yapılan Nemçe savaşında Gürcü Yusuf Paşa'nın gösterdiği yararlılıklardan ve feth ettiği yerlerden bahseden eseri.

Vak'a-i Hamîdiyye: Za'imzâde Mehmed Sâdık'ın, 1787 de Ruslar ve Nemçelilerle yapılan savaştan bahseden eseri.

Nemçe Seferi: Abdi Paşa'nın Divan Efendi'sinin, 1787 deki Nemçe seferinden bahseden eseri.

III. SELİM, II. MAHMUD, ABDÜ'L-MECİD ZAMANI (1788–1861)

Gazâ-nâme-i Cezzâr Gâzi Ahmed Paşa: Cezzar Ahmed Paşa'nın 1798 de Mısır'da Bonapartla yaptığı savaştan ve kazandığı zaferlerden bahseden eserin, müellifi belli değildir.

Ziyâ-nâme: Hasan İzzet'in, Sadrazam Gürcü Yusuf Ziya Paşa'nın 1798 de ki Mısır savaşında gösterdiği yararlılıklardan bahseden eseri.

Mısır seferi hakkında tarihçe: Mehmed Emin Karahanzâde'nin, Mısırın alınmasından ve Sadrâzam Yusuf Ziya Paşa'nın yararlılıklarından bahseden eseri.

Gazavât-ı Hüseyin Paşa: Vezir-i âzam Küçük Hüseyin Paşa'nın Mısır'da yaptığı savaştan bahseden eserin, müellifi belli değildir.

Fetih-nâme: Ârif'in, I. Selim zamanında Mısır'ın fethinden başlayarak III. Selim zamanında Mısır'da geçen olaylardan bahseden eseri.

1228 Sırp isyanına dâir târihi fıkra:1813 deki Sırp ayaklanmasının bastırılmasını anlatan ve müellifi belli olmayan eser.

Târîh-i Vak'a-i Cezîre-i Sakız: 1821 de Sakız'da geçen olayları hikaye eden eserin, müellifi belli değildir.

Târîh-i Vak'a-i Cezîre-i Sakız: Vahid Mehmed Paşa'ya isnad edilen ve1821 de Sakız'da geçen olayları hikaye eden eser.

Zafernâme: Ayaşlı Türk Hayri'nin,1852 deki Kırım muharebesi hakkında yazdığı manzum eseri.

Manzûme-i Sivastopol: Rızâî'nin,1852 deki Kırım harbini tasvir eden manzum eseri.

Rusya Harbi: Abdü'r-Rezzâk Bâhir'in, 1827 deki Rus harbinden başlayarak 1854 yılına kadar Osmanlı Devleti ile Rusya arasında geçen olaylardan bahseden eseri.

بسم الله الرحمن الرحيم
 فاتح قفل در هفت اقليم
 حمدی حد ابلدیك شكروثنا خالق كون ومكانه احرا
 دخی پیغمبر ذیشانه مدام لا بعد اوله صلاتیله سلام
 نرضیه ابله هزاران تکرم
 ال واصحابنه بعد التقدیم
 اولر یابند الهی هر آن داور مفخر ال عثمان
 وارث ملک سلیمانیدر رونق تحت جہان بانیدر
 سایه رحمت رب علام مایه ثروت وسامان انام
 ناشر شرع متین الاحکم ناصر دین مبین اکرم
 صاحب سیف و قلم شاه الم قاطع عرق نزاع عالم
 رافع فترت و شورو اشرار دافع ظلمت و حزن و اکدار

خاور

ŞÛR-ENGİZİ-İ HÂME-İ SENÂ-H'ÂNI
BE-NAZM-I ZAFERNÂME-İ CENÂB-I HÂNI

	Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül		Olup ceyşe serdâr-ı ba-ihüşâm Yegen Mirza Şâh Kadir benâm
	Gel ey rahş-ı kîlk-i belâgat-nigâr Cedel-gâh-ı ma'nâyı kıl pür-gubâr		Bu emri ki teşşiyet itdi murâd Hemân kıldı teşmîr-i sak-ı cihâd
	Fezâ-yı belâgatda bir toz kopar Çemen-zâr-ı endişeden söz kopar	415	Şikârın rar zaygam-ı ner gibi O vâdileri süzdü cıder gibi
	Gül ü süsenün mâcerâsın gider Siperden kılıcdan getir bir haber		Bu cânibde kalmışdı hasm-ı rezîl Kefe şehrine gelmege altı mîl
	Yeter pîciş-i turre-i müşg-bend Atup tutmak ister kemân ü kemend		Yetişdi Yegen Mirza-yı dilîr Bulut gibi yagdurdu bârân-ı tîr
5	Yeter vasf-ı zülf-i girih-der-girih Gözüm halkalandı misâl-i zirih		Havânun yüzün tutdı tîr ü siper Melah hâsıl-ı ömre gelmiş meger
	Yeter gamze-i kâfir ile sîfîz O da'vâyı fasl eylestün tîg-i tîz	420	Hücüm itdi mânend-i şîr-i yece Tayansun mu şîr-i nere har-gele
	Yeter midhat-ı yâl ü bâl-i bütân Hırâmende olsun nihâl-i sinân		Düşüp üstine katre-i hûn-ı âl Cebe pul pul oldu firengi misâl
	Süvârân-ı meydân-şinâs-ı hayâl Bu vâdileri eylestün pâymâl		Aceb ugradı düşmen-i fitne-hîz Ne tâb-ı şekîb ü ne râh-ı gürîz
	Kühendür bu bünyâd-ı hâtur-hırâş Harâb oldu kalmadı taş üzre taş		Urup tîg-i kûpâlî ol şeh-levend İp oldu eşîrrâ misâl-i kemend
10	Bu da'vâ ki bin kerre mesmû'dur Anun istimâ'ı da memnû'dur		O kavm-i siyeh baht-ı bergeşte-kâr Yüzi karası ile itdi firâr
	Niçün vasf-ı Kaysa olur beste-dil Gönül minnet Allaha Mecnûn degil	425	Bu feth-i cedîdi o Rüstem-meniş Yazup hazret-i hâna arz eylemiş
	Urup nazm-ı Leylî ve Mecnûna el		Vürûd eyledi bu müferrih nüvîd Olup chl-i islâma îd üzre îd

Turgut Karaca'nın Sabit Zafernamesinden alınmıştır (s.61,92)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

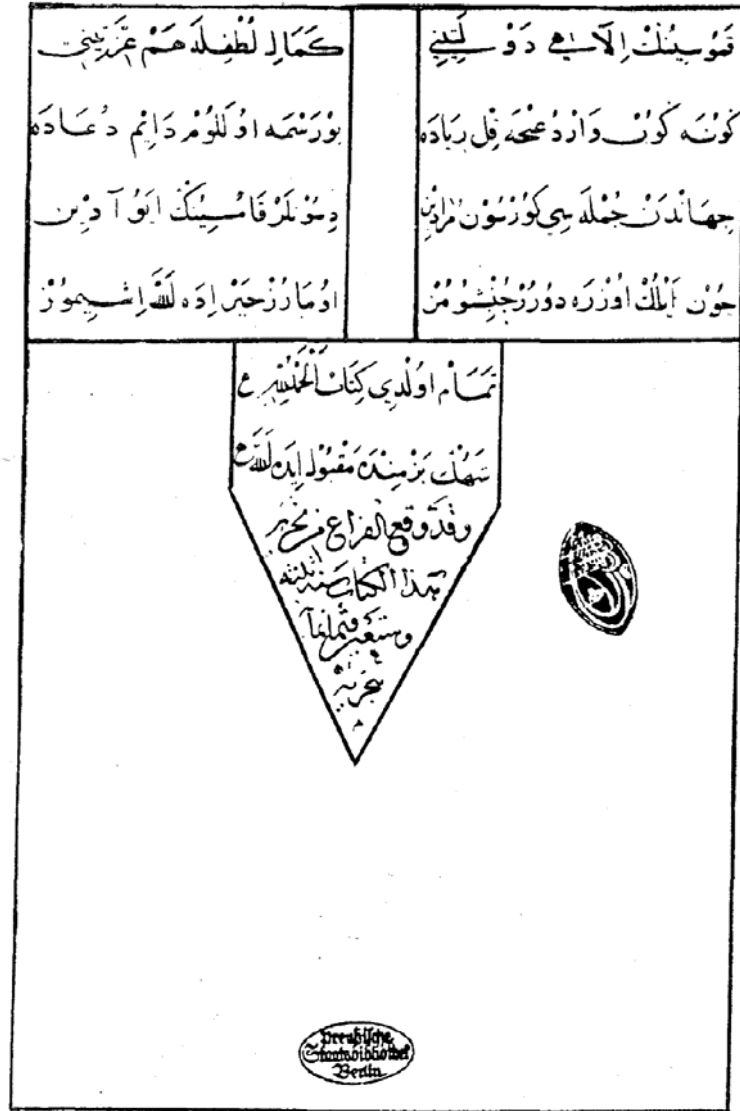
<p>وَبِكَيْفِهِ ذَاتِكِ بِلْتِكَ مُحَالٌ فَدَرْتُكَ صَحْرَانِكَ مِيدَانِ جَوْ صَانِكِهِ كَوْزِدُ زُوْبَانُوذِ سَلْبِيلِ فَانْ طَبْرُ فِدَنْ بَرْدُكَ اَدَمِ اِبْدِيَّتِكَ فَرِيَادِ هَمِّ اَزْ دُنْ مَدَدِ اَيْلُدُكَ بَرْنَا مِدِي صَاحِبِ جَمَالِ نَاكِه جَهْدِ اِيْتِه سِلَه سَنْدَنْ بِيخِي جَانِ دِي سِلَه دِي كَرَا يَدِ وَنَبْ كَرَا اُولُ سَنْدَنْ اِيْرُقْ يُوْقْدُرُ اَللهُ هَمِّ فَا مَوْلُزْدَنْ اِيْنِي فَلْدُكَ مُسْتَبْرُ</p>	<p>اِي صِفَا تُوْرُكَ وَصَمِنْ اَيْتِكَلِ جِبَالِ جِي كَمْتِكَ دَرِي اَيْسِنِكَ بَا اِيْرِنْ لَطْفُكَ كَلِ نَرْجِيْسِي اُولِي سَبِيلِ فَدَرْ دُكْنَه خَلْقِ فَلْدُكَ عَالِي اَيْلُدُكَ اَيْتَا اَللهِ عَدَدِ عَقْلِ وَبِرْدُكَ رُوْحِ وَبِرْدُكَ بَرْكَ اُولِ وَقْتِه اَفْلَاكِي اِيْتِه اَيْلُدُكَ اَيْلُدِ بِرْ لُكُوْغَه اِيْتِه سَا اَقْرَارِ اُولِ اَيْلُدُكَ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ هَمِّ بِرْ لُكُوْغَه دَنْ اُولِ وَنَبْ نَا كِي مَسْتَبْرُ</p>
---	---

بِسْمِ اللَّهِ

Kivaminin Fetihname-i Sultan Mehmed adlı eserinden alınmıştır (s.1)

<p>بِرَدِّهِ كَوْنَهُ جَمَلَهُ خَلْقُكَ نَاهِي بُوعِيكَنْ وَأَزْ أَيْلِدُكَ هَمْرَادِي إِنْبَادِ وَأَنْتِهَاسِنْ يَا مُعِينِ قُدْرَتِكَ خُونِدَه قَاصِرْدُ رِلسَانِ أَكْهَ كِمَ وَيَرْدُكَ هِدَايَتِ يَا آلَاهِ أَكْهَ رَدِّ بُوُقُدْرِ بِلُوُزْجَمَلَه عَقُولِ</p>	<p>أَوْنُ سَكْبَرِيَّتِ عَالَمُكَ لِلَّهِ سَنِ كُنْ دِدْكَ إِعْجَازِ قِلْدِكَ عَالِي أَوْلَا أَوْلِ أَوْلَانِ سَنَسِنِ يَقِينِ خِكْمَتُكَ وَصِفَتَه عَابِرْدُ رِيَانِ أَكْهَ كِمَ قِلْدِكَ عِنَايَتِ يَا آلَاهِ حَضْرَتِكَ هَرِكِي قِلْدِكَ قُبُولِ</p>
<p>كُفْتَابِ تَجْرِيعِ بِنْدَتِهِ مُنَاجَاتِ بَازِي تَعَالِي عَزْوِي</p>	
<p>عَالَمُ سَتَارِ وَغَفَّارِ وَرَحِيمِ خَوْشِ نَصِيبِ إِنْذِكِ صِرَاطِي مُنْفَعِمِ مَبِ صِفَتِي نَسَاكِهِ مِنْ شَرِّ الرَّحِيمِ وَعَفْفَتَارِ بِنَاسِنِ كَرِيمِ فَأَمُولِدُنْ أَيْ فَضْلِ يَاعَلِيمِ</p>	<p>يَا آلَاهِي سَنَسِنِ أَوْلَجِي وَقَدِيرِ بِي هَيَاتِ تُكْرِمُ نَوْمِي لَه أَكْهَ كِمَ هَادِي سَنِ أَوْلْدِكَ بُوُقُزُولِ وَبِرْهَدَايَتِ إِلَهِ تَوْفِيقُكَ رَفِيقِ مُصْطَفَا حَيُّوْنِكُمْ أَيْلِدُكَ</p>
<p>قُدْرَتِكَ بِنَكْتَه كَارَأْمَتَه</p>	

Kivaminin Fetihname-i Sultan Mehmed adlı eserinden (Allah'a münâcaat) alınmıştır (s.4)

Kivaminin Fetihname-i Sultan Mehmed adlı eserinden alınmıştır (s.322)

ESİRGİYEN, KORUYAN TANRININ ADIYLA

(3)¹ Pek çok ve sonu olmayan şükür ve hamd, zatı ezelf olan o yüce Tanrıya lâyıktır ki, bidâyet için, onun ezeliyet diyarı etrafında dolaşmağa yol yoktur. Takdire şayan, her türlü medh ve riyalardan half, her türlü senalar, sıfatları ebedî olan o tanrının celâl ve azametine lâyıktır ki nihayetin, onun mülk ve saltanatının ebediyyeti yanında hesapta yeri yoktur. Bir kadimdir ki eskiliğine başlangıç ve son olmaz. Daimdir, sonu hesaba sığmaz. Varlığı yoktan var etmiştir, fakat bir maddenin yardımıyla değil, yaratış sanatını göstermiştir, fakat aletle değil, gözü görenler onun bir dilber gibi olan yüzünü göremezler. Söz söyliyenerin dili onun methini lâyıki ile yapamazlar. Ne onun zatının benzeri ve misâli, ne de hazretinin tegayyür ve zevali ve ne mülk ve saltanatının tebeddül ve intikali vardır. (Lâ ilâhe illâ hüvel kebir-ül-müteâl). Onun allahlık güneşinin ışığı varlıkların zerrelerinin her birinde parlar. Her şeyi ince ve lâyıkiyla görenlerin gözleri onun yüzünü yalnız güneş ve ayda değil, belki alelâde topraklar, otlar ve yapraklarda da görürler.

(Şiir)

عقل و جان از کالش آ که نیست	هیچ دل را بکنه او رد نیست
تنک میدان ز کنه و صفش فهم	سست جولان ز درک ذاتش وهم
ذات او هم بدو توان دانست	بخودش کس شناخت نتوانست

“Hiç bir kalb için onun küh ve mahiyetine yol yoktur. Akıl ve can onun kemaline agâh değildir. Vehmin cevelanı onun zatını idrâkte serî değildir. Fehmin meydanı onun sıfatlarının kühüne nüfuz etmek hususunda dardır. Hiç kimse kendi kendine onu tanıyamaz. Onun zatını tanımak yine onun zatı ile mümkündür..”

Filvaki onun misli olmayan zatının birliğini isbat için delil getirmek, deliller irad etmek âlimler ve fazılların âdetidir.

¹ Parantez içindeki rakamlar, farsça metnin sahife numaralarını gösterir.

Meydana şüpheler getiren şirk ve inad, şer ve fesad ehline cevap vermek ve dinsizlerin mezheplerinin bâtil olduğunu kat'î delillerle meydana koymak için, kelâm ilminde mâhir her memleket ve vilâyette farzı kifâye olarak bir şahsın bulunması lâzımdır. Böyle olmakla beraber kemale ermiş hakikat bulucuların tarikatı, bu hususta mâkulât ve menkulât ile uğraşmak tekellüfünden âzade olarak doğrudan doğruya onun varlığını görmek ve birliğine inanmaktır. Eğer bir insan taklit derekesinden kurtularak gözü kör bir yarasa gibi olmazsa gündüzü gündüz ile, hiç bir delile ihtiyacı olmadan görür.

(Mısra)

مقی احتاج النهار الى دليل

“(4) Gündüzün gündüz olduğunun anlaşılması ne zaman delile muhtaç olmuştur,,.

Her gözü gören, kalbi bilen insan bilir ki bu âlemi tutan güneş ve ayı döndüren bir mevcut vardır.

(Şiir)

بلی در طبع گرداننده هست   که با کردند گرداننده هست
ازان چرخى که گرداندن پیر   قیاس چرخ کردند همی کبر

“Evet; her bilen insan her dönen bir şeyi döndürenin mevcut olduğunu, kendiliğinden bilir. Kocakarının döndürdüğü dokuma çarhi nasıl bir döndüren tarafından dönüyorsa bu dönen feleği de ona kıyas et,,.

Hikâye: Padişahın biri zındıklığa mâildi. Tanrının varlığına ve birliğine inanmazdı; hilkatın hakikatını bilmiyordu. Bu padişahın akıllı ve kâmil bir veziri vardı. Bu vezir padişahın gördüğü lütufların şükür hakkını ödemek ve onu, düşüğü bu gaflet kuyusundan kurtarmak isterdi. Bir gün alelacele padişahın huzuruna girdi, dua ve senâ vazifesini yaptıktan sonra: “Padişahım, gayet garip bir haber işitildi; acayip bir vak'a oldu. Şu dakikada gayet emin bir takım adamlar geldiler ve anlattılar ki evvelki gün zatı hümayununuz ava gitmiş; yolunuz susuz, dikenle dolu bir çorak yere uğramış. Oradan geçerken mansur askerleriniz yürümekten ve susuzluktan yorulmuşlardı. O dikenli, çorak yer bir gül bahçesi olmuş, o çorak ve susuz çölde tatlı su çeşmeleri çıkmış, çukurlarda köşkler

Nizamüddin Şâmî'nin Zafername adlı eserinden alınmıştır. (s.1,2)

Hicri 956 yılının 11 Zilkade'sinde (1 Aralık 1549) Ulukışla'dan yazılmış olan bu fetihname 151x33 cm. boyutlarındadır.

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a military decree or historical record, written in a cursive script. The text is densely packed and covers the majority of the page's width.

hüma
Tugra

1 Qidretü ümürâ-yi l-izzâmi l-kerîme ü-retü küherâ-yi l-fihîmi fi l-milleti l-meskiyye
muslikü masâlikü gemâktri l-tâyifeti n-nasavîniye sâhibü eyyâli l-hâsneti re-
şâhibü delâyili l-megdi re-l-iftihâr rîdâyet-i Beş qurâli Ferdinândâ qurâ hatimet
2 'acîyühü bi-l-hayr teqî-i refî-i hümayyâni esâli olâğq oalâğm ola ki mesîyir
l-irâdet-i hazret-i mâlikü l-mâlik ile 'azze sa'nâhü re-beherê burhânühü l-üti l-mâika man
tasâ u muqtezâsiya şâhâğıy-i nurâdüt u amâllâmice ezgân-u meserret-irâsân-i fihî-
3 mühta meqâm re l'üzze man tasâ u müstâdâsiya fîlâm-i 'akn-ârâğ deket u
igilâmice fârgâ fârgâdân-i 'azze şâhâ-yi nasr-i azte ile mesâmdâr el-mânetü
li-lâhi ta'âlâ ce-lâğqdes ki dâğımü âhâ-i 'a'âmî-i ilâhî re nâ'mânî gâllî-i nâ-
4 mülteâki aşâbî gâ-i se'âdet-sevâttâmice râğı uluq perhî-i burâid-tâhânî zerrâti
qâkîremâz birle rîsâ-i dîn münevvece u pîr-şîrî şerîf-i emâlik-sitân : u dâsmen-
5 strâmâncü şîlâ-i feth-terâfî rîsâlosiyê çâll-yi isâmü hîffe-i emn u amânda mesrûr
âmâllârdur bundan esbâğ tayîfe-i Qazâhâ-yi çâllâ-i zelâlet-mâ'âs ki nâğrân-i me-
6 çîrî fâsâd u şîm gâllî-i tarâyığı te'âğı u sânen olub reşf u ilhâd ile mesâr
meçhûbî şerîfî şîrâğ sîğî çernekü çîrâğı derlâheri vâle-i emânden meğârdur
7 sâdâ-i zelâlet-âsârâli olub Tahmâd-î şâhib birâsân qurâdâs Alğâ-yi hânâk
'alehî 'algâncu ilâğ u igilâmice emâlik 'arâ-yi nâğrâ u çâllâ-i tucâllim eylemâğm
8 anırdur qurâdâ-i emânî-hâsâr-î ârları ile mîrâ't-i dîn 'ârîz olan şeng u pîr-şîrî
fiğ-yi âbâdî-yi Zâğğâr-âşîr ile mahy u tîrâk olunmâğm rîğâ-yi nusret-âğâ uluq
9 'mâkîrî zafer-me'âşîrîmâc ile : dîğîrî şîrâğ te'âğı-yi hânâğm olunmâcî emâ-yi
'Aşerhâğğâ şîlâ-i âllâmî feth-peğm ile müstâdâs olub hîffe-i Tebrîz meqâre-i râğt-
10 nâğrî azte olâğq e'âğ u ekâşî me'âkîet qurâdâs çâğğî-î fâsâd-mâ'âd re ilhâd
emâllârdur : hâñ bîs-(-) mâlik şîrâğî zâm u kelbden neçy bulunub sâh-
11 se'âmet-peñâk adâm olub meçhûl re meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
12 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
13 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
14 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
15 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
16 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
17 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
18 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
19 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
20 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
21 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
22 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
23 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-
24 zelâm gâllî-î meçhûl-âsâr-î dâsmen-âğrâden nâsîr-

25 olan keferi-i Gırgıstan // ki zümre-i münafiqın olub gah 'atebi- 'alem-penâhımız
günubine illiqê edub ve gah Qızıl [bas-] ebbâs-î dîn-hirâs tarafına intisâb u intihâ
ederlerdi izâle-yi fesâd u zeldâleleri mükîm u lâzım olmağın ol gâhibe bir miqdâr
26 "asâkir-i zafer-kirdâr // irsâl olubub küffâr-î dücâh-mekânun. Herâğân nâm qal'esi ki
bâruca semek-büyüğüne ce hisni felek-sitân idi üzerine evrüb lesker-i zafer-qabul küffâr-î
27 mağlûb u mağzâlî 'alefi-î feni-î mevlâ edub nasr-ı mübin nasîb-i // lesker-i melâyik-
âyik vâqî' olubı andı gâyrı haqlı hisârın dâğı feth olubub muvâfât-ı memâlik-i
mahmûyenâzden evrüb qal' se'âdet u iqbâl ile Qızıl Değir nâm mevâ'ia gelindükde har
28 qal' gün andı iqbânet olubub // bu egnâde Alğas ki bâbi- se'âdet-me'âbunna illiqê
êmekle evrâ-î 'avâfî-î 'altıye-i husrevânemâze mazhar vâqî' olub u 'âyetler olubıms idi
29 qasâ-yi [ilâhî] taht-ı ta'î meşedet-ı cîşây mebnâyet-i gûnah-ı vâfâq u şîşâq etmiş bîz-î
Ekrân-î müfâsîd-ı müstâhânâ işrâ ru islâli // sebebi ile huşqâq 'ağça tebdil edub
30 Kırdestân tağlarını penâh edubub 'ıyyân u luğyân etmeyin lesker-i zafer-eserden bir
miqdâr destân-ı şîr-peyker irsâl olubub l'ân-ı mezbûrânâ üzerine illğâr edub
31 vârdıqlarında // bi-'ındeyti [h]â[ç] [a] [ilâ] lesker-i kezmet-egeri qiledân ge'dârılıb
ve l'ânunân u estâhâ yağmân ru tûlân olubub muvâqâ bi-razâsîbî fa-ğad rabiha
32 qarlı-yle 'amel eyleyub iki üe âdemo ile kâhîsâr u fâilâde muhtefi olub şîr u sârandan
memâlik u mesâlik // tahtır u tenzîf olubı ol gânilerde vâqî' olan külliyen ünerâ-î
33 Ekrân Semr-î âst-âzîdunuz havfından istîmân edub âsîtan-ı semtîyî l-mekânunuz
günubine âdemleri ce şâlları gelüb 'avâfî-î 'altıye-i husrevânemâzdeğ // bekremend u
ber-murad olub külliyen ol gânilerde Qızılba-î ebbâsâ tâbi' ce müteallig olub ünerâ
34 olub lesker-i hasâret-ferğân ce neket-enğândan tenâm-ı intiqâgı alubub ol tarafı
külliyen mülkâgât-ı dâru l-istândan olmağ vâğbât u sünen-ı padîşâhdan olduğ
35 eğılden destân-ı mükerrer avâf-ı müfâhham ezîrüm Ahmed Paşa // edime illâhu
mu'âlîki bâz-ı qayyan qararı ile ve büfengâyân-ı kîser-sitândan bir miqdâr yâhteri
36 qulların ile qesûb olubub Râm ce Râm ve Zâğâderîye ce Erz-î Râm beğlerbeğleri
qullarınuz dâğı 'amânen lesker-i zafer-eser ile // Gırgıstana duğâl edub mu'attâf-ı
qılâ-î felek-ülisâ' ve meşâhîr-ı husn-ı fenz-irtifâ'ından qal'e-î Tortın ki me'âz-ı
küffâr-ı süm ve meğna-ı kelâğ u hân olub ol dığırların dâru l-mukîbi olmağla hasnet
u metânet ile meşâr // olubı qal'e-î Erz-î Rândan edet-ten hisâr-çken bârh-âken
toplar çekdürüb sen-e-i silt u hamstn u lîs' mîa Sâbânunân on sekizinci güninde gâteyi

37 hisâr edub lesker-i şîr-mekân-ı qahr-ber-âğın ile etrâfın iğâte edub // qal'ede meşâr
olan dîzahler 'asker-i zafer-âğârı ile feng u harbu biddi dâşub istikbâr u 'inâd âzre
olduqları eğılden nâğyre-î harb fîrânân âte-î feng gerin u sâzân olub topdar leyl
38 meşâr qal'enân // esas-ı semek-temâssına tezelül evrüb qıy bîrâsı tevân ve bîrâğ-ı
felek-temâssın müteâğg etmeke eğzâ-yi dîvârı hevâşu tîr u mâr ve hâke rîzân
39 eylemişler küffâr-ı hâkîsâr üddet-ı ahvâl-ı kârzândan hasârân u zâr olub // zarâr-
istîmân etmeke mâh-ı mezbûrânâ yigirmüğü günü qal'e-î mezbûre bi-'ındeyti illâhî ta'âlâ
40 feth olubub qulelerine râyât-ı zafer-âğât nâşb olubub sanğaqbeğ ve dîzâr ve mustâh-
fîler qomulub zaht olunduğdan soñra âna qarîb Neğâh demekle // ma'âf hisâr âğy
41 alıub tevâbî' ve tevâhîğî ile muvâfât-ı dâru l-istândan olduğdan soñra mâh-ı
Sâbânunân yigirmi dördüncü günü me'lâ'ın-ı hâsîrânunâ huşvân-ı masârından Ağçe qal'e
42 demekle meşâr hisârı dâğı alubub // fümle 'adâ-yi mağbûra müte'allig olan qal'lerden
otuz beş qifa qal'e alub on dördünâ yere berâber yuğub harâb eyleyub bâğı qalan yigirmi
43 bir qifa qal'ssiv 'asâkir-i zafer-rehber ile memlû qubub dîzâr u mustâhîğm // qoyub bir
beğlerbeğlik memleket ile dört sanğaqlıq yerler feneb-ı se'âdet-me'âbunuz mefîh u
44 müsâhhar olub sâltım u gânim Gırgıstan fethinden mürâğâat edub sâdde-ı se'âdet-
bahşunuz gelüb mülâğı adı Vâv beğlerbeğisi dâğı // Qızılba-î ebbâsın emîret-âzâde
Hüseyn Gün ce Qaymâs ve Nazır nâm soğatları üzerlerine seğıdub meşâr-ı
45 mülâhîde müteebbüb olub qarârları qal'ınub arâların döküb qılâ u kâhîsâr
gîzân olublar // Nakîrân ce Sâ'at Çaqer ve Râm nâm mahaller külliyen bâlân
46 ve ikrâğ edub toymuqlar eylemişler Hıq sâhbânâhî evrâ-âlmânâ 'âğâr-ı 'ındeyti ile
gânâli-ğelâlet-me'âbunna fütûhât-ı 'altıye müşşese oldı bu sefer-ı zaferânân u mesâret-
47 âsîtanâ // ekşeri- memâlik-ı Âzerbâğğın taşarruf-ı nâru-ı hâsîrânunânâ muşşâb
olub dâru l-ânân olubublar se'âdet u iqbâl ile derb-ı ferhâde-fâl ile sefer-ı
48 mübârekden mürâğâat-ı humâşâr edub dâru s-saltanatim gânilerine şerf-ı 'âret-
olubub bu ahbâr-ı meseret-âşerânâ dostlarımızı l'âm u bî'âr-âlet-ı husnâ-ı qulların
49 olmağın âsîtanâ se'âdetünde hîmet eden qullarınuz qırdet-ı l-mâhîl-ı ce-şîşân
Mehmûd vâde qadrîhü // irsâl olubı gerekür ki vâsâl bulduğda şâ ki mürâvân-ı
50 mürâfât u tevâsim-ı masâfâtar me'î dutub bânâ-ı iğlâsunuz muşşâbânâğâ sîz dâğı
48 habârânâz eksâk etmeyisiz ol gerâbîbânâ ahvâlün 'âm etmekden hîlt olububuz
tâhîrîn fî l-yemî l-hâfî 'âsere min şerî Zî l-ğade seante siltin ce-şîşânuz ce-şîş-
be-yarî Ulupâta

O (Tanrı)
Tuğra

Büyük Hıristiyan emirlerinin önde geleni, İsa dinindeki büyüklerin örneği, Hıristiyan bölüğü topluluklarının işlerini yürüten, görmek ve olgunluk iyesi, övünç ve ululuk iyesi Viyana ili kralı Ferdinandos -Tanrı sonunu hayırlı bitirsin-, yüce fermanın ulaşına biline ki:
Bütün ülkelerin sahibi olan şanı yüce Tanrı'nın arzusu ve iradesi ile ve "sen istediğine mülk verirsin" âyeti uyarınca dileklerimizizin ve isteklerimizizin sayfalarına fethin sevinç resimleri çizilmiş, ve "sen istediğini yüceltirsin" âyeti gereğince dünyayı süsleyen buyruk, kutluluğumuza ve ululuğumuza baht yıldızının tepesinde yüce Tanrı'nın yardım güneşi ile resmedilmiştir. Kutlu, yüce Tanrı'ya minnet olsun ki, her zaman Tanrı'nın herşeyi içine alan armağanları ve sayısız nimetleri mutlu kişiliğimize nasip olmuştur. Ezici zerreciklerimizizin güneş gibi aydınlatan ışıkları ile din bahçesi aydınlık ve ışık dolu olmuştur. Ülkeler alan, düşmanları yakalayan, fetih üstüne fetih kazanan kılıcımızın gölgesinde İslam ahalisi güvenlik ve huzur ülkesinde gönemmişlerdir.
Bundan bir süre önce, edepsiz, doğru yoldan saparak yaşayan Kızılbaş güruhu bozgunculuk ve fitne alevlerini tutuşturub Tanrı'nın farzlarını ve sünnetlerini kaldırdı. Rafizilik ve Tanrıtanımazlıkla örtünmüş aşâğılık Şiiilik mezhebini yaydıkları için bunların cırası iman alevinden yoklandı. Komutanları olan, doğru yoldan **سید** besbelli korkak Tahmasp'ın kardeşi **سلطان** Alkas [Elkas Mirza] yüce eşîğimizi **سید** bîğimip bizim yanımıza intisap ederek

yalvar yakar olmuştu. Onların kötülük yağmurlarının damlarıyla din aynasına musallat olan kir ve pası Zülfişkâr gibi su verilmiş parlattıcı kılıcımızla yok edip ortadan kaldırmak için, zafer bayrağını açıp, zaferler kazanan askerlerimizle doğu bölgesinde yönelmişti. Azerbaycan toprakları, zafer habercisi bayraklarla gölgelenip Tebriz bölgesi, Tanrı'nın yüce yardımını gören sancaklarımızın merkezi olunca, ülkemin her yanı, onların fesat çkarmaya alışık gövdelerinden ve Tanrıtanımmaz düşüncelerinden kurtuldu. Ülkenin ormanı zulüm ve yok edicilik çakalına yasaklanmış oldu. Uğursuzluk kaynağı şah adına çalışan perişan korkakların yiğitlik ve kahramanlıklarından ne bir koku ne bir zerre ortaya çıkmayarak, melekler gibi dalgalanan orduların heybetinden gizlenip, başörtüsü örtünüp, düşmanları yakalayan yiğitlerin kahramanlığından güçsüz karıncalar gibi deliklere gizlenip dehşete düşükleri apaçık bir biçimde ortaya çıktı. O ülkenin vergilendirilen ve vergilendirilmeyen bütün halkı, padişahlık adaletinin pek çok korunmasına ve hükümdarlara yakışan bağışlama ve bağışta bulunmanın olgunluğuna lâyık görüldü. Yağmalama ve çapulculuktan korunup kollanarak güven ve huzur yatağında yatıp, padişahça acıma anlarımızdan yararlanarak mutluluk duyular.
Zafer getiren asıl amacım Azerbaycan ülkesininin baş eğdirilip, yüce padişahlık katı nâiplerinin ellerinde tutulmasıydı. Kuşkusuz, bu fethile sonuçlanan ar-

zunun gerçekleşmesi için hükümdarca girişimin dizginleri, Acem ülkesinin sağlam hisarlarından ve donatılmış kalelerinden olan Van Kalesinin kurtarılmasına çevrilip yönetilmeliydi. Talih, baht açıklığı, mutluluk ve büyüklükle üzerine geldiğimde, söz konusu dînsiz, o gök kadar yüce, surları göğe ulaşan hisarı, amaçları dînsizlik olan savaşıçlarla ağzına kadar doldurub donatmış ve güçlendirmiş imiş. Ululuğu kutsal, minnetler iyesi, fethedici Tanrı'nın yüce yardımları her zaman benim iyilikten başka bir şey düşünmeyen arzularına şefkatli bir eş olmuştur. Ulu Tanrıya tevekkül ve evrenin övünçesi ve yaratıkların özü olan Peygamberin - Tanrı'nın salâtı ve selâmı onun üzerine olsun- fethi belirten mucizelerini sarılarak, savaş ormanının arslanı, arslancasına saldıran timsah, savaş meydanının ve ordular yarmanın güçlü yıldırımını, k,vga arsasının ve fethediciğin yabanıl arslanı, çağın Âsaf'ı, insanların sığımağı büyük vezirim Rüstem Paşa -Tanrı onun yüceliğini sürdürsün- ve öteki değerli vezirler ve saygınlık sergeninin baş göşesinde oturanlar ile ve beylerbeyi kulları ile ve sancak beyleri ile, bütün zafer yoldaşı gaziler, fethiçi ve yardımcı askerlerim ile fethine girişildiğinde, mutlu nâiplerim ilkesi zafer kazanmak olan ellerine düşmesi Tanrı'nın yazgısıymış. Uygun zamanda bağlı olanlar korumamız altındaki ülkeler eklenip, elde tutulması ve korunması için arslan duruşlu yiğitler ve arslan gibi savaşıçlar atandı. Eşiğimizin gök kadar ağır-

başlı kullarından birisi beylerbeyilik yönemiyle atandı. O sırada, sözü geçen yenicik kalenin elinde bulunan Şirvan da ezici görevlilerimizin eline geçip, o bölgeler Rafizilik ve Tanrıtanımazlık pisliklerinden temizlendi.

Amaca ulaşıldıktan sonra zaferle sonuçlandıran askerlerle Diyarbakir taraflarına dönme onuru verilip, kış günleri geldiğinden, mutluluk ve baht açıklığı ile Halep kentinde kışı geçirdik. Vezirlerin buyruğundaki öteki askerler de yer yer Diyarbakir taraflarında kışladılar. Kutluluk ve sevinçli baht açıklığı ile Halep'te iken, güven içindeki Van beylerbeyi kendi yanına verilen, düşman alıcı yiğitlerle dinsiz ve kötülük düşünen düşmanın hanlarından Dümbüllü Hacı adıyla ünlü inatçı budalaların bulunduğu Hoy üzerine seğirtip içine vardığında, sözü geçen lâin, zarara uğramış pek çok melûnla birlikte, kenti kuşatıp zafer getiren savaşçılar ile cenk edip çarpıştıklarından sıkı bir savaş ve çarpışma meydana gelmiş. Sonunda ulu Tanrı'nın -şam yüce olsun- uygun görmesiyle, din koruyucuları, karıştırcılar bölüğünü Tanrı'nın yardımıyla yendi. Fesatçıların kanları Hoy sokaklarını lâle bahçesine ve kan deryasına çevirmiş. Söz konusu lâinin mutsuz başı getirilip, o bölgeler iğrenç insanlardan temizlendi.

Bundan önce Diyarbakir'e inilip ağırlandığında, yukarıda değinilen Alkaş ile deniz gibi yiğitlerden bir miktar üstün nitelikli asker yanına katılıp göndermişti. Hemedan bölgesinden Kum, Keşan, Isfahan ve Gazvin yörelerine seğirtip yoldan sapmış uğursuz şahın hazineleri, malları, eşyaları ve ağırlıkları, bütün askerleri ve katırları yağma ve çapul olunup, bu çökertilen güçlerle bağlı bozguncuların çocukları ve karıları yağmalanıp ellerinden alındı. Rebi ayı gelip o uğurlu belirtileri olan bahar mevsimi olduğunda, tüm yaratıkların ulu'sunun (Peygamberin) - Tanrı'nın salât ve selâmı onun üzerine olsun- dininin temeli olan kutsal yolculuğa (hacca) yüce gidiş çok arzulandığından, bahtı zafer olan padişahça gidişinin dizgini Diyarbakir yöresine çevrildi. Padişahlığının koruması altında bulunan ülkelerimle sınırdas olan Gürcistan kâfirlerinin -ki bozguncular bölüğünden olup bazan dünyanın sığınağı olan eşliğimize sığınır, bazan da dini tirmalayan utanmaz Kızılbaş tarafına geçip onların buyruğuna girerlerdi- bozgunculuklarını ve sapkınlıkların ortadan kaldırmak önemli ve gerekli idi. Bunun için o yöne bir miktar zafer kazanıcı asker yollandı. Yerleri cehennem olası kâfirlerin duvarı balık yapılı ve kulesi göğe erişen Berâğân adlı kalesinin üzerine zafer kazanıcı asker varıp, yenilmiş

ve perişan olmuş kâfirleri kılıçtan geçirip sıyrılmış kılıçlarına yem ettiler. Tanrı'nın yardımı meleklerle benzeyen askerlerin nabisi oldu. Ondan başka daha birçok kaleler de fetholunup korumamız altındaki ülkemize katıldı. Mutluluk ve baht açıklığı ile Kızıl Depe denilen yere geldiğinde birkaç gün orada kaldı. Bu sırada, mutlu kapımıza sığındığı için, türlü padişahça yüksek bağışlarımıza lâyık görülen ve ağırlanan Alkaş, bozguncu yaratılışı gereği, bozgunculuk ve yıkıcılık günahını işlemiş, kimi bozgunculığa alışmış Kürtlerin aldatması ve yoldan çıkarmasıyla, hukuku isyana dönüştürmüş, Kürdistan dağlarına sığınıp, baş kaldıran azmıştı. İşi zafer kazanmak olan askerden bir miktar arslan duruşlu yiğit gönderilip, adı geçen lâinin üzerine saldırıp vardıklarında, Tanrı'nın yardımıyla, yenilgiye uğrayan askeri kılıçtan geçirildi. Evleri barkları ve neleri varsa yağma ve talan edildi. "Başını kurtaran kazanır" düşüncesine inanıp, iki üç adamı ile dağlarda ve dağlık bölgelerde saklanıp, şerrinden ve bozgunculuğundan ülkeler ve yollar temizlenip arındı. O bölgelerde bulunan bütün Kürt beyleri, azığı ateş olan kılıçlarımızın korkusundan aman dilediler. Yeri yüce eşliğimize adamları ve oğulları gelip, padişahça yüce bağışlarımızdan paylarını alıp dileklerine kavuştular. Bütün o yörelerdeki, edepsiz Kızılbaş uyan ve bağlanan beyler ve ileri gelenler, bütünüyle mutluluk yeri olan kapımıza baş eğip, buyruğumuza girip gökler kadar yüce eşliğimize kul ve köle olmak istediler.

Gürcistan yöresindeki sonları hüsrana olacak ve uğursuzlukla bitecek kâfirlerden tam bir üç alındı. O bölgelerin bütünüyle İslâm ülkesinin eklentisi olması padişah istek ve dileklerinden olması nedeniyle, değerli vezir, büyük müşir Ahmet Paşa -Tanrı onun yükselmesini sürdürsün-, birtakım kapı kullarını ile ülkeler alan tüfekçilerden bir miktar yenileri kullarını ile birlikte, Karaman, Rum, Zülkadriye ve Erzurum beylerbeyileri de bütünüyle zafer kazanan asker ile Gürcistan'a girdiler. Gök kadar yüksek, sağlam kalelerden ve İkizler burcu kadar yüksek ünlü hisarlardan Tortum Kalesi -ki uğursuz kâfirlerin yurdu ve kuzgunlarla baykuşların toplantı yeri olmuştur-, o bölgelerin başkenti olarak sağlamlık ve dayanıklılığı ile ün kazanmıştı. Erzurum'dan ejder gövdeli, kaleler yıkan, surlar dağıtan toplar çektirip 956 yılı şabanının on sekizinci gününde (11.9.1549) kaleyi kuşatıp, arslan heybetli, kahredici asker ile çevresini sarıp, kalede kapalı kalan cehennemlikler zafer kazanıcı asker ile savaşa başlayıp, böbürlenip inat emeleri yüzün-

den savaş alevleri yükselip, savaş ateşi sıcak ve yakıcı oldu. Toplar gece gündüz, kalenin balıklara kadar inen temelini sarsıp kırk hisarını titretip, göğe değen burçlarını yararak, duvarlarının parçaları havaya uçup toprağa saçıldı. Yere batası kâfirler, savaş durumunun şiddetinden umutsuzluğa düşüp ağlayarak, çaresiz aman dilediler. Aynı ayın yirminci günü (13.9.1549), sözü geçen kale Tanrı'nın yardımıyla fetholundu. Kulelerine zafer kazanan sancaklar çekildi. Sancak beyi, kale muhafızı ve koruyucular konup düzen sağlandı. Daha sonra buna yakın olan Negah adıyla tanınan ünlü kale de uyrukları ve eklentileri ile İslâm ülkesine bağlandı. Sonra şaban ayının yirmi dördüncü günü (17.9.1549), zarar gören melûnların dokunulmayan kalelerinden Akçe Kale diye tanınan kalesi de alındı. Bütün ezilen düşmanlara bağlı kalelerden otuz beş kaleyi alıp, on dördünü yerle bir edip, harap eyleyip, geriye kalan yirmi bir kale zafere götüren asker ile doldurulup didar ve koruyucular koydu. Bir beylerbeyilik ülke ile dört sancaklık yerler, mutluluk kaynağı avlumıza açılıp boyun eğdi. Sağ salım ve ganimetler olarak Gürcistan fethinden döndüğümüzde, mutluluk bağışlayan eşliğimize gelip bize katıldı. Van Beylerbeyi de, edepsiz Kızılbaş beylerinden Hüseyin Can, Kaymas ve Nazar adındaki serseriler üzerine yürüdü. Dinsizlerin askerleri pişman olup savaştan güçleri kalmadı. Ordularını bırakıp dağlara ve dağlık bölgelere kaçtılar. Nahçıvan, Saat Çukuru ve Revan adındaki yerleri tümüyle talan edip, yakıp bolca ganimet almışlar. Her türlü eksik niteliklerden uzak ulu Tanrı'nın yüce yardımı ile büyüklüğün sığınacağı kişiliğime büyük fetihler nasip oldu. Zafer belgili Tanrı'nın yardımıyla başlayan bu seferlerde Azerbaycan ülkelerinin çoğu, mutlu nâiplerimizin iyeliğinde ele geçirilip İslâm ülkesi olmuşlardır.

Mutluluk, iyi gelecek ve uğurlu kutluluklarla, kutsal seferden dönüp sultanlığımın başkentine onurla döndü. Bu sevinç verici haberin dostlarımıza bildirilmesi ve açıklanması, eski güzel geleneklerden olduğu için, kutlu eşliğimde hizmet eden kullarımdan, benzerlerinin ve yaşatmalarının seçkini Mahmut -değeri artsın- gönderildi. Vardığında dostluk töresi ve içtenlikle hareket etmenin gerekleri yerine getirilmelidir. Yürekten bağlılığımız gereğince siz de haberinizi eksik etmeyiniz. O bölgenin durumunu bildirmekten geri kalmayınız.

Dokuz yüz elli altı yılında, zilcade ayının on birinci günü (1.12.1549), Ulukışla ordugâhında yazıldı.●

Kanuni'nin Gürcistan Fetihnâmesi Örneği Tarih Toplum Dergisi S.2, (Şubat:1984) s.158-

غزوات سلطان مراد بن محمد خان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد
وله وصحبه اجمعين شكر وسيل اول خلاق عالمه كه جلاله
في سبيل الله عباد صالحين نه دعوات عالمه بحرم و صلبه فداي
قال الله سبحانه وتعالى كم فبئنة قليلة غلبت فينة كثيرة
بوايت كونه كن مضمون منيفه قليل كثره غالب ايد صحو حل
وعلى حضرت تلويد در زنده عنابت و هدايت بتر قلمه صد
هزار كفار خاك راي منورم و پير پناه ايد و دني اشو
اوراق پير پناه جمع و تاليفه مادي و نوسطر بر قصور و تحريك
و تهنيق باعث بود كه بو كتاب مستطاب منفع اولان

باران صفا بو فقير دعاي خير له ياد اليه و بيست
مراد اولان بوفاني دهر چنده • ابو ناسله شير ندر جرابه
غز او جهرد له بولد بونام • اكا مانند كم اوله كم جهردن زمانه
خدای رب العالمين بو كتاب بر قصور باعث اولاد حرم و
مغفور له سلطاه مراد بن محمد خان حضرت تلويد نواب جوي

اد زاني قلب جنت عدن و ديدار شريفی حضرت ابي بكر
يا مجيب السائلين و دني شوبله روايت اولور كه حرم مضمون
زمان شريف نيزه هي نه نونك سكر بوز فرق التي تا خنده
سلطان اعظم اعلي مراد خان جكر كوشه سلطاه محمد
البي

Gazâvât-ı Sultan Murad b.Mehmed Han”, Tıpkıbasım, Halil İnalçık, Mevlüd
Oğuz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1978

BİBLİYOGRAFYA

KUR'AN-I KERİM

ABDURREZZÂK b. Hemmâm, Musannaf, (I-XI), Tahk. Habiburrahmân Â'zâmî, el-Mektebû'l-İslamî, Beyrut-1972

AHMED B. HANBEL, Müsned, (Kütüb-i Tis'a İçerisinde), (I-VI), Çağrı Yay. İstanbul 1982

.....el-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl, (III), Mektebu'l-İslamî, Beyrut,1988

ALÛSÎ, Ebu'l-Fadl Şihâbuddîn es-Seyyid Mahmud, Rûhu'l-Me'ânî Fi Tefsîri'l-Kur'ânî'l Azîm ve's- Sebi'l-Mesâni, (I-XXX), Dâru İhyâu't-Turâs, Beyrut, 1985

ATMACA, Veli, Hadisler Bakımından Siyasetnameler III, Sosyal Bilimler Dergisi c.14 Sayı 1 Elazığ Ocak 2004

BEĞAVÎ, Ebu Muhammed Huseyn b. Mes'ûd el-Ferrâ', Meâlîmu't-Tenzîl, (I), yy. , trs.

BEYDÂVÎ, Nâruddîn Ebi Sa'îd Abdillâh b. Ömer b. Muhammed, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil, (I-V), Beyrut, 1996

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, el-Câmi'u's-Sahîh, (I-VI), Tahk. Mustafa Dîb El-Boğa, Dâru İbn Kesîr, Beyrut-1987

CİZYEDARZÂDE, Ahmet Bahaüddîn Efendi, Fetihnâme-i Bahaüddîn el -Bursevî, TSMK, Hazine No:1428

..... Gazâvât-ı Yusuf Paşa, İstanbul Millet Ktp. Ali Emir Efendi, No:205

DAŞ, Abdurrahmân, " Osmanlılarda münşeât geleneği, Hoca Sadeddîn Efendinin hayatı eserleri ve münşeati", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003

DESCARTES, Aklın Yöntemi İçin Kurallar, Çev. Müntekim Ökmen, Sosyal Yay. , İstanbul,1999

EL- ASKALÂNÎ, Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l- Fadl, Tehzîbu't-Tehzîb, Dâru'l-Fikr, (I-XIV), Beyrut, 1984

EBU DAVÛD, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, Sünen, (I-IV), Dâru'l- Hadis, Kahire, 1988

- EBU'L-FIDÂ**, İmâduddîn İsmâîl b. Ali, el-Muhtasar fi Âhbâri'l-Beşer (Târih-u Ebi'l-Fidâ), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, H.1197, Beyrut
- EBU SUÛD**, İmâdî, Muhammed b. Muhammed, İrşâd-u Akli's-Selîm ila Mezâyâ'l-Kur'âni'l-Kerîm, (I-IX), Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, tarihsiz.**EBU YA'LÂ**, Ahmed b. Ali el-Mevsilî, Müsned, (I-XIII),Tahk.Hüseyn Selim Esed,Dâru'l-Me'mun, Şam,1984
- GÜNAY**, Ünver, Harun Güngör, Türk Din Tarihi, Laçın yayınları, Kayseri, 1998
- CELÂLUDDÎN**, Muhammed b.Ahmed el-Muhlî, Celâluddîn Abdurrahman b.Ebi Bekr es-Suyûtî, Tefsîru'l- Celâleyn, (I), Dârul- Hadîs, Kâhire, trs.
- HÂKİM**, Muhammed b. Abdullah Ebû Abdillâh en-Neysâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, (I-IV), Tahk. Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1990
- HAMEVÎ**, Şihabuddin Ebu Abdillâh Yakût b. Abdillâh, Mu'cemu'l-Buldân, (I-V), Beyrut, trs.
- HAYRÂBÂT**, Kırım Zafernâmesi, Hazırlayan; Salih Hayri Necati Birinci, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988
- HEYET**, Gazâvât-ı Sultan Murad b.Mehmed Han", Tıpkıbasım, Halil İnalçık, Mevlüd Oğuz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1978
- HUMEYDÎ**, Abdullah b. ez-Zübeyr Ebu Bekr, Müsned, (I-II), Dâru'l- Kitâbi'l- İlmiyye, Beyrut, tarihsiz. **HEYSEMÎ**, Nûruddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Ebibekr, Mecmeu'z- Zevâid, (I-X), Dâru'l-Kitâb, Beyrut-1967
- İBN ABD**, Hamîd b.Nasr Ebu Muhammed, Müsned,(I), Mektebetü's- Sünne, Kâhire, 1988
- İBN EBİ ŞEYBE**, Ebûbekir Abdullah b. Muhammed el-Kûfî, el-Kitâbu'l-Musannaf, (I-VII), Tahk. Kemal Yusuf el-Hût, Mektebetü'r-Rüşd, Riyâd-1409
- İBN HİBBÂN**, İbn Ahmed Ebû Hâtîm et-Temîmî el-Bustî, Sahîh Bi Tertibi İbn Belbân, (I-XVIII), Tahk. Şuayb el-Arnâvût, Müessesetu'r-Rîsâle, Beyrut-1997, ... Kitâbu'l- Mecrûhîn, (I-III), Dâru'l- Va'y, Haleb, tarihsiz.
- İBNİ MÂCE**, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, Sünen,(I-II), Beyrut, 1987
- İBN RÂHÛYE**, İshâk b.İbrahim b. Muhallid, Müsned, (I-V), Tahk. Dr Abdulğaffâr b. Abdulhak, Mektebetü'l-Îmân, Medine,1991

- İBN SA'D**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Munî' ez-Zühri, Tabakâtu'l-Kebîr, Dâru Sadr, Beyrut, tarihsiz. **İSLAM**, Ansiklopedisi cilt.12-13, TDV. Yayınları, İstanbul,1996
- KARACAN**, Turgut, "Sabit Zafernâme" Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 1991
- KIVÂMÎ**, Fetihname-i Sultan Mehmed, Hazırlayan, Franz Babinger, Maarif Basımevi, İstanbul 1955
- LEVEND**, Agâh Sırrı, Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1956
- MA'MER**, b. Râşid el- Ezdî, el-Câmi', (I-XI), Mektebu'l- İslamî, Beyrut, 1982
- MÂLİK B. ENES**, Muvattâ, (I-III),Dâru'l- Kalem, Şam,1991
- MÜSLİM**, Ebu Huseyn Müslim el-Haccâc, el-Câmiu's-Sahîh, (I-IV), Dâru İhyau't- Turâs, Beyrut, tarihsiz. **NESÂÎ**, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, Sünen, (I-VI), Tahk. Dr.Abdulğaffâr Süleymân el-Bendârî, Dâru Kitabi'l- İlmiyye, Beyrut,1991
- PAKALIN**, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü I, MEB.Yay., İstanbul, 1993
- RÂZÎ**, Fahrüddîn Ebi Abdillâh Muhammed b. Ömer, Mefâtihu'l-Gayb, I-XVII, Dâru İhyai't-Türasi'l- Arabî, Beyrut, 1995
- SA'LEBÎ**, Ebu İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrahim en-Neysâbûrî, Arâisü'l-Mecâlis, Dâru'l- Fikr, Beyrut, 2000
- ŞAMÎ**, Nizamüddîn, Zafernâme, Çev.: Necati Lugal,Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara 1987
- ŞEYBÂNÎ**, Ahmed b.Amr b. Dehhâk Ebu Bekr el-Âhâd ve'l- Mesânî, (I-VI), Dâru'r-Râye, Riyâd,1991
- TANSEL**, Selahattin, "Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in siyasi ve askeri faaliyetleri", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971
- TABERÂNÎ**, Ebû'l- Kasım Süleymân b. Ahmed, Mu'cemu'l-Kebîr, (I-XX), Tahk. Hamdi Abdulmecit es-Silefî, Mektebetu'l- İlim ve'l- Hikem, Musul,1983
- TAYÂLİSÎ**, Süleymân b. Davûd Ebu Davûd, Müsned, (-I-), Dâru'l- Ma'rife, Beyrut, tarihsiz.**TİRMİZÎ**, Ebu İsâ Muhammed b. İsâ, Sünen, (I-V), Beyrut, 1988

- TURAN**, Osman, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar, Ankara 1988
..... Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi tarihi, İstanbul, 1978
- UZUNÇARŞILI**, Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı, Osmanlı tarihi, c.II Ankara 1983
- YARDIM**, Ali, Şihab'ul Ahbâr Tercümesi, Damla Yayınevi, İstanbul 1999
- YAZIR**, Elmalı'lı M.Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat 1979
- ZEKERİYYAZÂDE**, Ferah, Cerbe Fetihnâmesi, çev. Orhan Şaik Gökyay, Ankara. 1988
- ZEMAHŞERÎ**, Mahmud b. Ömer, el-Keşşâf an Hakâik-i Ğavâmizi't-Tenzîl, (I-V), Dâru'l-Kütübu'l-İlmiyye, Beyrut, tarihsiz.
- ZİYA PAŞA** "Zafernâme" Hazırlayan Fikret Şahoğlu, Tercüman yayınları, tarihsiz.

ÖZGEÇMİŞ

Harun Er, 1978 yılında Aybastı / Ordu’da doğdu. Orta öğrenimini 1996’da Aybastı İmam Hatip Lisesi’nde tamamladı. 1999 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne girdi. 2003 yılında fakülteden mezun oldu. 2004 yılında Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. “Fetihnâmeler’deki Hadislerin Tesbiti Ve Tahrîci ” adlı tezini sunarak mezun oldu.